

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

HELENA CITTI

mentor: red. prof. dr. ANTON GRIZOLD

somentor: mag. IZTOK PREZELJ

**MEDNARODNI VIDIK ZAGOTAVLJANJA
VARNOSTI MALIH DRŽAV-
PRIMER SLOVENIJE**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2002

Dr. Antonu Grizoldu se zahvaljujem za vso podporo in spodbude, ki sem jih bila deležna, mag. Iztoku Prezlju pa za vse pripombe, ki študijsko še ne dovolj izkušenega duha usmerijo proč od stranpoti.

Helena Citti

KAZALO

1. SEZNAM KRATIC.....	5
2. UVOD.....	7
3. METODOLOŠKI OKVIR	9
3.1. CILJI PROUČEVANJA IN METODOLOŠKI PRISTOP.....	9
3.2. HIPOTEZE.....	10
4. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	11
4.1. MALA DRŽAVA.....	11
4.2. NACIONALNA VARNOST.....	12
4.3. VOJAŠKO ZAVEZNIŠTVO.....	13
5. TEORETSKI OKVIR.....	16
5.1. VIRI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI IN MALE DRŽAVE.....	16
5.2. MIROVNE OPERACIJE IN MALE DRŽAVE.....	17
5.2.1. MEHANIZMI OZN ZA OHRANJANJE MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI.....	17
5.2.2. PRVA MIROVNA OPERACIJA IN NAČELA DELOVANJA.....	19
5.2.3. SODOBNE MIROVNE OPERACIJE.....	21
5.2.4. VLOGA MALIH DRŽAV V MIROVNIH OPERACIJAH.....	23
5.3. TEORIJA VOJAŠKO-POLITIČNIH ZAVEZNIŠTEV IN VARNOST MALIH DRŽAV.....	26
5.3.1. PRIMER ZVEZE NATO.....	34
6. PRIMER REPUBLIKE SLOVENIJE.....	38
6.1. OGROŽANJE NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE.....	38
6.1.1. ŠTEVILSKI KAZALCI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE.....	38
6.1.2. ZAZNANI VIRI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE.....	40
6.1.3. RESOLUCIJA O STRATEGIJI NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE.....	41
6.2. SODELOVANJE REPUBLIKE SLOVENIJE V MIROVNIH OPERACIJAH.....	42
6.2.1. SODELOVANJE V SILAH SFOR.....	43
6.2.2. SODELOVANJE Z URADOM VIŠKEGA KOMISARJA.....	48
6.2.3. SODELOVANJE V SILAH KFOR.....	50
6.2.4. SODELOVANJE V UNTSO.....	53
6.3. VKLJUČEVANJE REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO.....	55

6.3.1. MOŽNOSTI ZAGOTAVLJANJA ZUNANJIH VOJAŠKIH VIDIKOV NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE...	58
6.3.2. ANALIZA ARGUMENTOV ZA ČLANSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZI NATO.....	60
6.3.3. SLOVENSKO JAVNO MNENJE IN VKLJUČEVANJE REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO	65
7. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	69
8. SEZNAM VIROV.....	75

2. SEZNAM KRATIC

ALBA it. Zora

(nekdanja humanitarna operacija v Albaniji)

BDP bruto družbeni produkt

BiH Bosna in Hercegovina

EAPC *Euroatlantic Partnership Council*

(Evroatlantski partnerski svet)

GŠSV Generalštab Slovenske vojske

IFOR *Implementation Force*

(mirovne sile v BiH)

IPTF *International Police Task Force*

(mednarodne policijske sile)

KFOR *Kosovo Force*

(mirovne sile na Kosovu)

LNP ANČ Letni nacionalni program akcijskega načrta za članstvo

MSU *Multilateral Specialised Unit*

(vojaško in policijsko usposobljena specializirana enota v BiH)

NATO *North Atlantic Treaty Organisation*

(Organizacija severnoatlantskega sporazuma)

OHR *Office of High Representative*

(Urad visokega komisarja)

OVSE Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi

PaRP *Planning and Review Process*

(Proces načrtovanja in ocenjevanja)

PIC *Peace Implementation Council*

(Svet za uveljavljanje miru)

PZM Partnerstvo za mir

RS Republika Slovenija

SJM Slovensko javno mnenje

SFOR *Stabilization Force*
(mirovne sile v BiH)

SV Slovenska vojska

UNMIK *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo*
(misija Organizacije združenih narodov na Kosovu)

UL OZN Ustanovna listina Organizacije združenih narodov

UNPROFOR *United Nations Protection Force*
(nekdanja misija OZN na Hrvaškem in v BiH)

UNTSO *United Nations Truce Supervision Organisation*
(misija OZN na Bližnjem Vzhodu)

VS OZN Varnostni svet Organizacije združenih narodov

ZDA Združene države Amerike

2. UVOD

Med najpomembnejše naloge sodobne države sodi zagotavljanje nacionalne varnosti. Nacionalno varnost vsake države opredeljujejo številni dejavniki iz notranjega in zunanjega okolja. Slednji vidik nacionalne varnosti predstavlja mednarodno okolje, na katerega lahko država vpliva, predvsem pa se mora prilagajati številnim spremembam, grožnjam in podobnim dejavnikom.

Po koncu hladne vojne, ki je postala ločnica za razprave o sodobni varnostni problematiki, se je okolje, od katerega je odvisen način zagotavljanja mednarodnega vidika nacionalne varnosti, zelo spremenilo. Dveh ideološko nasprotujočih si blokov ni več, možnost obsežnega konvencionalnega vojaškega spopada se je močno zmanjšala (spremenila se je narava virov ogrožanja varnosti), nastala je cela vrsta tranzicijskih držav, odprla so se številna krizna žarišča znotraj držav. To so štiri ključne spremembe, ki pogojujejo mednarodne varnostne razmere. Bistvena značilnost teh razmer je, da vsem državam omogočajo in od vseh držav zahtevajo aktivno mednarodno varnostno sodelovanje in premislek o tem, kako zagotoviti nacionalno varnost. Z mednarodnega varnostnega vidika je zato postala zanimiva skupina držav, ki jo opredeljujemo kot male države.

Članstvo v zvezi NATO (*North Atlantic Treaty Organisation* - Organizacija severnoatlantskega sporazuma) in z njim povezana varnost, sta postala cilj mnogih malih držav, tudi Republike Slovenije (RS). V odsotnosti neposredne vojaške grožnje pa se postavlja vprašanje smiselnosti zagotavljanja zunanjega vojaškega vidika nacionalne varnosti male države z vstopom v zvezo NATO. Odgovor na to navidezno protislovje je potrebno poiskati v možnostih, ki se mali državi za zagotavljanje tovrstne varnosti sicer ponujajo. Glede tega obstaja vsaj teoretično kar nekaj možnosti: vzpostavljanje lastnih oboroženih sil in naslanjanje na sistem kolektivne varnosti, pridobitev statusa oborožene oziroma neoborožene nevtralnosti, podpis obrambnih sporazumov z drugimi državami, vključitev v zvezo NATO ali kombiniranje naštetih možnosti. Ob tehtanju možnosti za zagotavljanje mednarodnega vidika nacionalne varnosti RS je potrebno upoštevati, da je vojaški vidik varnosti še vedno pomemben in da je Slovenska vojska (SV) del slovenske državnosti.

Drugo vprašanje, povezano z zunanjim (vojaškim) vidikom nacionalne varnosti, se nanaša na sodelovanje male države v mirovni operacijah in operacijah v podporo miru. Mednarodno varnostno sodelovanje je danes dolžnost vsake države. Bistveno pri tem je, da odgovorimo, kakšno vlogo mala država v tovrstnem mednarodnem sodelovanju sploh lahko ima in kaj lahko glede na omejene vojaške zmožnosti ponudi.

Obe vprašanji sta tako na teoretični kot na povsem praktični ravni zelo pomembni za RS, saj se bliža vrh v Pragi, kjer bo nekaj držav povabljenih v zvezo NATO, po drugi strani pa se mir v ožjem mednarodnem varnostnem okolju naše države trenutno vzdržuje s pomočjo mirovni sil. Obdaja jo torej okolje, ki je nestabilno in neposredno vpliva na njeno nacionalno varnost.

Pričujoče delo je sestavljeno iz dveh sklopov - teoretskega in empiričnega. V teoretskem sklopu bom v prvem poglavju predstavila teoretični pomen virov ogrožanja varnosti po koncu hladne vojne, v drugem poglavju značilnosti klasičnih in sodobnih mirovni operacij, težave, s katerimi se srečuje OZN (Organizacija združenih narodov) pri vodenju mirovne operacije ter možnosti za sodelovanje malih držav v mirovni operacijah. Prvi sklop diplomskega dela se končuje s tretjim poglavjem, ki vsebuje teoretični pogled na vojaško-politična zavezištva in analizo značilnosti zveze NATO.

Drugi sklop je namenjen uporabi oziroma dopolnitvi teoretskih spoznanj z empiričnimi, saj se v celoti nanaša na RS. V prvem poglavju bom ugotovila stanje ogroženosti nacionalne varnosti RS. V drugem poglavju bom analizirala konkretne vloge in zadolžitve, ki so jih imeli in jih imajo pripadniki Slovenske vojske v mirovni operacijah in operacijah v podporo miru. Tretje poglavje je namenjeno analizi približevanja naše države zvezi NATO. Najprej bom kronološko opisala približevanje zvezi NATO, sledi pregled možnosti, ki jih imamo pri zagotavljanju zunanjega vojaškega vidika nacionalne varnosti, pri čemer bom uporabila tudi teoretična spoznanja iz prvega dela. Zatem bom analizirala vladne argumente za vstop v zvezo NATO, na koncu pa bom prikazala tudi gibanje slovenskega javnega mnenja (SJM) glede vstopa v zvezo NATO oziroma glede predpostavljenega referendumu.

3. METODOLOŠKI OKVIR

3.1. CILJI PROUČEVANJA IN METODOLOŠKI PRISTOP

V diplomskem delu sem si zastavila naslednje cilje:

- a) prikazati teoretični pomen vojaških in nevojaških virov ogrožanja varnosti po koncu hladne vojne in empirično stanje ogroženosti nacionalne varnosti RS;
- b) prikazati pomen mirovnih operacij in operacij v podporo miru, izzive, ki jih predstavljajo sodobni interni konflikti in možnosti, ki jih imajo male države za sodelovanje v mirovnih operacijah in operacijah v podporo miru; pregled trenutnega sodelovanja in vlog RS v teh operacijah;
- c) prikazati značilnosti in primernost vojaško-političnih zavezništev za zagotavljanje mednarodnega vidika nacionalne varnosti; oceniti zvezo NATO kot možnost za zagotavljanje zunanjega vojaškega vidika nacionalne varnosti RS;

Za postavljanje teoretskega okvira in dokazovanje hipotez sem uporabila naslednje metode: poglavje o opredelitvi pojmov sloni na deskriptivni metodi (prva dva koncepta) ter na konceptualni analizi, ki sem jo uporabila za opredeljevanje pojma zavezništvo. V poglavju o virih ogrožanja varnosti malih držav je bila uporabljena deskriptivna metoda. Za poglavje o mirovnih operacijah sem uporabila deskriptivno metodo (za opisovanje mehanizmov ohranjanja mednarodnega miru in varnosti ter načel delovanja mirovnih operacij), zgodovinskorazvojno analizo (razvoj mirovnih operacij) ter komparativno metodo (primerjanje tradicionalnih in netradicionalnih mirovnih operacij ter vloge malih držav in velesil v mirovnih operacijah in operacijah v podporo miru). Za poglavje o teoriji vojaško-političnih zavezništev sem uporabila sintetično metodo (sinteza različnih teorij), za poglavje o zvezi NATO pa deskriptivno metodo, zgodovinskorazvojno analizo (nova poslanstva zavezništva) ter analizo in interpretacijo primarnih pisnih virov.

Poglavje o Republiki Sloveniji predstavlja metodo študije primera, pri čemer sem za ugotavljanje ogrožanja nacionalne varnosti uporabila deskriptivno metodo ter analizo in

interpretacijo primarnih pisnih virov. Za analizo sodelovanja v mirovni operaciji sem uporabila deskriptivno metodo. V poglavju o vključevanju RS v NATO pa sem uporabila metodo analize in interpretacije primarnih pisnih virov, deskriptivno metodo, komparativno in sintetično metodo (analiza argumentov za vstop v NATO).

3.2. HIPOTEZE

V diplomskem delu zastavljam naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Republika Slovenija je izpostavljena predvsem nevojaškemu virom ogrožanja varnosti, vojaško pa trenutno ni ogrožena.

Hipoteza 2: Pripadniki in enote Slovenske vojske sodelujejo v tistih mirovni operaciji in operaciji v podporo miru, s katerimi si Republika Slovenija zagotavlja stabilnost svojega ožjega mednarodnega varnostnega okolja.

Hipoteza 3: Zveza NATO je najbolj primerna možnost zagotavljanja zunanjega vojaškega vidika nacionalne varnosti male države, torej tudi Republike Slovenije.

4. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

4. 1. MALA DRŽAVA

Na kategorijo malih držav ni enotnega pogleda. Obstaja pa kar nekaj definicij, ki uporabljajo absolutni ali relativni način definiranja male države. Pojem moči je v obeh primerih pomemben, razlika je le v tem, na kaj se pojem moči nanaša. Absolutne definicije upoštevajo dejavnike, kot so število prebivalstva (običajno 15 milijonov ali manj) ali velikost teritorija. Relativne definicije kategorije malih držav pa upoštevajo geografsko lokacijo in sosednje države, v odnosu do katerih je neka država lahko mala (Mosser 2001: 65).

Ena od definicij opredeljuje male države kot tiste, ki jih velesile v povprečnem številu vojaškega osebja, vojaških izdatkov, porabe energije, proizvodnje železa in jekla, števila prebivalstva ter urbanega prebivalstva presegajo v razmerju 12:1, 23:1, 16:1, 14:1, 6:1 in 8:1. To naj bi veljalo za obdobje od 1816 do 1990. V praksi se je izkazalo, da lahko za male države označimo tiste, ki imajo tako omejena diplomatska in materialna sredstva, da se njihovi voditelji osredotočajo predvsem na zaščito teritorialne integritete, brez daljnosežnejših ciljev (Krause in Singer 2001: 16).

Druga definicija malih držav trdi, da so male države tiste, ki niso stalne članice Varnostnega sveta (Schmidl 2001: 85). Knudsen (1996: XV) v tem smislu denimo pravi, da velesile definirajo in vzdržujejo mednarodni sistem, male države pa nimajo funkcije. R. Rothstein (povzeto po Benko 1997: 250) pa razume malo državo kot tisto, ki spozna(va), da ne more doseči svoje varnosti z zmogljivostmi, s katerimi razpolaga, temveč se mora v osnovi opreti na moč drugih držav, institucij, procesov in razvoja. Grizold (1996: 65) definira male države v evropskem varnostnem okolju kot tiste, iz katerih so izključene evropske velike sile, t. i. srednje sile (kot npr. Italija, Turčija) ter mikrodržave (npr. Monaco, Lichtenstein).

Po navedenih kriterijih je Republika Slovenija mala država.

4. 2. NACIONALNA VARNOST

Enotnega pogleda na pojem nacionalna varnost ni, zato si je smiselno ogledati več definicij. Sama besedna zveza »nacionalna varnost« je novejšega izvora in je šele po koncu druge svetovne vojne našla svoje mesto med tradicionalnimi izrazi, kot so zunanja politika ali vojaške zadeve (Grizold 1992: 64).

Vreg (1992: 1151) opredeljuje nacionalno varnost kot splet političnih, ekonomskih, pravnih, socialnih, kulturnih in klasičnih obrambno-varnostnih interakcij neke družbe. Varnost pa po njegovem zajema tudi kakovost življenja, demokratične svoboščine in človekove pravice kot najvišje vrednote demokratične družbe.

Nobilo (1988: 69, 72) nacionalno varnost razume kot prizadevanje naroda oziroma države, da ohrani suverenost, teritorialno integriteto, fizični obstoj prebivalstva, politično neodvisnost in pravico do razvoja.

Vojin Dimitrijević (povzeto po Grizold 1992: 64) navaja pet skupin vrednot, ki jih šteje za temeljne prvine nacionalne varnosti: obstoj države kot politične skupnosti; nacionalni obstoj (ki ni identičen z obstojem konkretne države) in fizično preživetje prebivalstva; ozemeljsko celovitost kot temeljno pravico države; politično samostojnost kot izraz mednarodnopravne subjektivitete države; kakovost življenja. Poudarja tudi nujnost odprtosti definicije nacionalne varnosti, ki omogoča, da je vsebina nacionalnovarnostne politike in ravnanje držav v praksi odraz konkretnih okoliščin.

Amin Hewedy opredeljuje nacionalno varnost kot dejavnost nacionalnih držav, s katero te (v skladu s svojimi družbenimi zmogljivostmi v sedanosti in prihodnosti ter ob upoštevanju globalnih sprememb in razvoja) ščitijo lastno identiteto, obstoj in interese (povzeto po Grizold 1992: 65). Gre za posebne dejavnosti, ki jih izvajajo države za zaščito in obrambo pred kakršnimkoli ogrožanjem iz okolja, te pa morajo biti v skladu z zmogljivostmi države in prilagojene mednarodnemu varnostnemu okolju (Grizold 1992: 65).

Grizold (1992: 65; 1999a: 25) nacionalno varnost opredeljuje kot varnost državnega naroda oziroma nacije. Njena vsebina zajema: varnost državnega ozemlja (vključno z zračnim prostorom in ozemeljskimi vodami), varnost življenja ljudi in njihove lastnine, ohranitev in vzdrževanje nacionalne suverenosti ter uresničevanje temeljnih funkcij družbe (socialne, gospodarske, družbenopolitične, kulturne, ekološke idr.).

4. 3. VOJAŠKO ZAVEZNIŠTVO

Na splošno je zavezništvo opredeljeno kot neke vrste povezava med akterji za doseg skupnega cilja. Taka vsakdanja opredelitev pa je preveč ohlapna, da bi bila uporabna (Bergsmann 2001: 30). Politični strokovnjaki so ta pojem opredelili ožje, saj razumejo zavezništvo kot poseben odnos med državami zaradi doseganja določenih ciljev. George Liska je zavezništvo opredelil kot formalno zvezo med dvema ali več državami pred grožnjo tretje države. Po mnenju Bergsmanna pa ta definicija ni uporabna, ker že določa razlog (grožnjo) za sklepanje zavezništva.

Small in Singer (povzeto po Krause in Singer 2001: 17) ločita med več tipi zavezništev, za katere so značilna povsem različna obnašanja: vojne koalicije, pakti o nevtralnosti, pakti o nenapadanju, antante ter obrambni pakti. V vojnih koalicijah je vpletenost v vojno neizogibna, pakt o nevtralnosti pomeni le obljubo nepovečevanja nasprotnikovih sredstev, pakt o nenapadanju pomeni, da ne bomo napadli podpisnika tega pakta, antanta pa pomeni le obljubo posvetovanja v primeru krize. Poleg tega avtorja postavljata še nekaj preozkih zahtev: najmanj dva podpisnika zavezništva morata biti suvereni državi z več kot pol milijona prebivalcev, zahtevata pisni, formalni sporazum ter izločata vsa zavezništva, ki so bila vzpostavljena med vojno ali tri mesece pred začetkom vojne.

Holsti in Hopmann (povzeto po Bergsmann 2001: 32) opredeljujeta zavezništvo kot formalni sporazum med dvema ali več nacionalnimi državami z namenom sodelovanja na področju nacionalne varnosti. Ta definicija pa zahteva nacionalne države, formalno pogodbo in ne izloča skoraj ničesar sklenjenega s področja nacionalne varnosti.

Stephen Walt (povzeto po Bergsmann 2001: 34) opredeljuje zavezništvo kot kooperativni odnos na področju varnosti med dvema ali več državami, običajno v obliki pisne vojaške obveze.

Ker so vse definicije preširoke, oziroma nenatančne, Bergsmann (2001: 26) definira zavezništvo kot eksplicitni sporazum med državami na področju nacionalne varnosti. V njem se države sporazumejo o vzajemni pomoči v obliki znatnih prispevkov, če bi jih zaradi določenih okoliščin potrebovale.

Za pričujoče delo je pomembno vojaško zavezništvo, ki ga Plano in Olton (1988: 169) opredeljujeta kot sporazum med državami, s katerim se države dogovorijo, da si bodo v primeru napada na katero od članic pomagale z vojaškimi sredstvi ali pa se sporazumejo, da bodo pospeševale skupne interese. Vojaška zavezništva so lahko

bilateralna ali multilateralna, tajna ali javna, enostavna ali visoko organizirana, kratkotrajna ali pa trajajo dolgo. Usmerjena so v preprečevanje vojne ali pa je njihov cilj zmagati v vojni. Obstaja (nekatera niso več v veljavi) cela vrsta vojaških zavezništev, denimo Chapultepeški akt, sklep, ki je podpisnice - Ameriške države - zavezoval, da napad na katerokoli izmed njih tolmačijo kot akt agresije nad vsemi.

Pakt ANZUS (*Australia, New Zealand, United States of America*) je bila tripartitna pogodba o zavezništvu, sklenjena leta 1951 med Avstralijo, Novo Zelandijo in Združenimi državami Amerike (ZDA). Njen cilj je bil zavarovati pacifiško območje, saj bi morebitni napad na katero od podpisnic pomenil ogrožanje vseh.

Bagdadski pakt je bilo zavezništvo, sklenjeno leta 1955 z namenom ohraniti mir na Bližnjem vzhodu. Sklenila sta ga Irak in Turčija, kasneje pa so pristopile še Velika Britanija, Pakistan in Iran. Leta 1959 se je preimenoval v CENTO (*Central Treaty Organisation*). Leta 1958 ga je zapustil Irak, nato leta 1979 še Iran. S tem je CENTO razpadel.

Bilateralni pakt o varnosti je pogodba med dvema državama. Določila pogodbe se lahko nanašajo na brezpogojno vojaško pomoč v primeru napada na podpisnico ali pa le na posvetovanje med podpisnicama v primeru napada. Določila take pogodbe se lahko aktivirajo ne glede na to, kdo je država napadalka ali pa le v primeru napada države, ki je imenovana v pogodbi. Dunkirška pogodba (1947) je bil varnostni pakt, sklenjen med Veliko Britanijo in Francijo, ki je določal posvetovanje in skupno akcijo v primeru obnove nemške agresije. Japonsko-ameriška pogodba o varnosti (1951) je bil bilateralni obrambni pakt, ki je določal skupna posvetovanja v primeru ogroženosti Japonske.

Pogodba Rio je bil regionalni obrambni pakt, sklenjen leta 1947. Predstavljal je vzajemni varnostni sistem. Ščitil naj bi ameriške države pred neoboroženim ali oboroženim napadom, ki bi se zgodil na zahodni polobli. Vzajemni varnostni pakt, podpisan v Manili leta 1954, poziva podpisnice, da se posvetujejo in zoperstavijo morebitni skupni grožnji v skladu z nacionalnimi zakoni. Pogodba se nanaša tako na zunanjo agresijo kot na notranji prevrat na območju jugovzhodne Azije in jugovzhodnega Pacifika.

Varšavski pakt je bil ustanovljen leta 1955 s podpisom pogodbe o vzajemni pomoči. Z njo je bilo ustanovljeno enotno vojaško poveljstvo za oborožene sile osmih članic z generalštabom v Moskvi. S pogodbo je bila predvidena pomoč katerikoli članici, napadeni v vzhodni Evropi, z vsemi potrebnimi sredstvi, tudi z oboroženo silo.

Zahodnoevropska unija je vojaško zavezništvo, ustanovljeno leta 1955. Njen namen je bil pred napadi obraniti zahodno Evropo, nadzorovati nemško oboroževanje, sodelovala pa je tudi z zvezo NATO. Tudi zveza NATO je vojaško zavezništvo. Ustanovljena je bila leta 1949. Njen namen je s skupno obrambo zagotoviti mir in varnost na severnoatlantskem področju (Plano in Olton 1988: 169-176, 323). Danes poleg te prevzema nove naloge.

5. TEORETSKI OKVIR

5.1. VIRI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI IN MALE DRŽAVE

Po koncu hladne vojne se je stopnja napetosti med obema velesilama močno zmanjšala, kar predstavlja dogodek osrednjega pomena za nadaljnjo razpravo o virih ogrožanja nacionalne varnosti.

Zmanjšana stopnja napetosti sicer ne pomeni, da je danes možnost izbruha obsežnega vojaškega konflikta in vojne izničena, vendar pa je ta možnost malo verjetna. Prav iz tega razloga se je odprl miselni prostor za zaznavanje večjega števila nevojaških virov ogrožanja varnosti (Prezelj 2001a: 849).

Nevojaški viri ogrožanja varnosti so pogosto označeni kot novi, vendar so resnično novi le tisti viri ogrožanja varnosti, ki izvirajo s področij, povezanih z najnovejšim razvojem (genetsko ali informacijsko področje) (Prezelj 2001a: 859). Ostali nevojaški viri ogrožanja varnosti so obstajali že prej, a so bili odrinjeni iz zaznav. Razlog je preprost. Vojaški viri ogrožanja varnosti radikalno ogrožajo vse pridobitve človeške družbe. V tradicionalističnem razmišljanju o nacionalni in mednarodni varnosti so zato zavzemali osrednje mesto. Stabilno okolje hladne vojne je navsezadnje temeljilo na grožnji uporabe jedrskega orožja velesil (odtod tudi koncept zunanega sovražnika, ki ga po koncu hladne vojne zamenja koncept virov ogrožanja varnosti).

Vojaški viri ogrožanja varnosti danes niso nič manj pomembni, saj še vedno - zaradi razvoja novih orožij pa lahko še bolj - ogrožajo vse pridobitve človeške družbe. Zaradi pozitivnih trendov v razvoju evropskega varnostnega okolja se jim le *pripisuje* manjši pomen.

Pri nevojaških virih ogrožanja varnosti je potrebno upoštevati različne dimenzije: terorizem, kriminal, gospodarsko, politično, okoljsko, kulturno in identitetno ter zdravstveno dimenzijo, vendar bistvenih razlik med viri ogrožanja varnosti male države in viri ogrožanja varnosti velesil praktično ni. Razlike so bolj v poudarkih. Male države so bolj zaskrbljene glede svoje avtonomije oziroma prvin avtonomije (politične, kulturne, ekonomsko-socialne). Zaskrbljene so tudi v zvezi z vstopanjem v evropske integracijske procese, saj ti za male države ne predstavljajo le pozitivnih vplivov na njihovo nacionalno varnost. Posebno postsocialistične male države so tudi bolj občutljive glede negativnih dejavnikov, ki izvirajo iz njihovega notranjega okolja: porast revščine, nezaposlenosti, tj. nižjega življenjskega standarda, težav pri vzpostavljanju pravne države in nespoštovanje človekovih pravic (Grizold 1996: 73).

Poleg navedenih dejavnikov, ki vplivajo na varnost malih držav je potrebno izpostaviti še odvisnost malih držav od ugodnega mednarodnega varnostnega okolja.

Vojaški vidik varnosti namreč temelji na prepričevanju nasprotnika, da so stroški napada večji kot pa bi bile koristi. Kredibilnega odvracanja potencialnega nasprotnika mala država sama ni zmožna vzpostaviti, zato se mora naslanjati na velesilo, na učinkovita multilateralna zavezištva oziroma učinkovit sistem kolektivne varnosti in/ali obrambe, torej na potencialno ugodno mednarodno varnostno okolje. Ti mehanizmi pa delujejo le, če se ustvarjajo taki posredni stroški za agresorja, da se napad oziroma ogrožanje varnosti ne izplača (Wiberg 1996: 23, 24). To pomeni, da je v mednarodni vidik nacionalne varnosti male države nujno vračunati (ne)učinkovitost mehanizmov zagotavljanja varnosti. Sicer lahko izpostavimo le morebitno večjo občutljivost malih držav glede posameznih dimenzij varnosti. Teoretično izpeljevanje in posploševanje o virih ogrožanja varnosti malih držav je torej skorajda nemogoče, zato se je bolje osredotočiti na primer male države, ki nas zanima.

5.2. MIROVNE OPERACIJE IN MALE DRŽAVE

5.2.1. MEHANIZMI ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV ZA OHRANJANJE MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI

Po tragičnih izkušnjah iz druge svetovne vojne je postalo še bolj jasno, da je zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti primarna skrb mednarodne skupnosti. To nalogo si je v svojem 1. členu zastavila OZN in v ta namen v svoji Ustanovni listini (UL) opredelila dve kategoriji varnostnih mehanizmov, ki ju vsebujeta VI. in VII. poglavje UL.

VI. poglavje UL govori o načinih mirnega reševanja sporov, ki jih v 33. členu tudi našteva, VII. poglavje pa se ukvarja z akcijami ob kršitvi mednarodnega miru in varnosti. Glavni organ, odgovoren za mednarodni mir in varnost je Varnostni svet (VS), zato je njegova sestava tesno povezana z učinkovitostjo reševanja mednarodnih problemov, ki bi utegnili ogroziti mednarodni mir in varnost ali pa ga že ogrožajo.

Svojo legitimnost stalne članice VS črpajo iz dejstva, da so velesile - zmagovalke druge svetovne vojne, ki so si prisvojile možnost posamičnega veta (Jakobson 1993: 84). Le njihov skupni interes lahko sproži vojaško akcijo proti agresorju po 42. členu

UL. V tak način delovanja VS je položeno upanje, da bodo zavezniki tudi po drugi svetovni vojni zadržali enako stopnjo soglasja (Žabkar 1992: 4). Izkazalo se je, da sta mednarodni mir in varnost odvisna predvsem od nacionalnih interesov stalnih članic VS in od njihove sposobnosti skupnega dogovarjanja. Taki akciji sta bili zato le dve.¹

Izhod v sili ob blokadi VS (zaradi uporabe pravice do veta) predstavlja resolucija »*Uniting for Peace*«, ki daje Generalni skupščini OZN možnost priporočanja kolektivnih ukrepov vključno s priporočanjem kolektivne akcije. Resolucija pa vendarle predstavlja le osnovo za dajanje priporočil in prostovoljni odziv članic, saj ne more zahtevati tistega, kar je pristojnost VS (Jogan 1997: 158).

Omejenost drugačne vrste predstavlja dejstvo, da OZN nima lastne vojaške sile in je izvedba kakršnekoli kolektivne akcije vezana na oborožene sile posameznih držav, ki se morajo s pogodbami šele dogovoriti o svojem prispevku. Oborožene sile pod zastavo OZN so v skladu s 43. členom torej kontingenti držav članic (Grizold 1999b: 43).²

Mehanizem mirnega reševanja sporov predpostavlja, da se bodo države znale izogniti reševanju sporov z oboroženo silo, kolektivne akcije po 42. členu pa predstavljajo radikalne ukrepe, ki jih mora dovoliti VS. Iz povsem praktičnih razlogov preseganja

¹ Leta 1950 so sile OZN (tem silam ni poveljevala OZN) posredovale v Koreji, ko v VS ni bilo prisotnega predstavnika takratne Sovjetske zveze. Leta 1991 so sile OZN posredovale po iraškem napadu Kuvajta.

² Člen 43 UL OZN nalaga vsem državam članicam organizacije, da dajo VS OZN na razpolago svoje oborožene sile. To pomeni, da bi članice po uspešnih pogajanjih podpisale sporazum z VS OZN. V času hladne vojne je bilo to seveda nemogoče. Teoretična možnost aktiviranja člena 43 se je odprla šele po koncu hladne vojne. Leta 1993 je B. B. Ghali ustanovil skupino, ki je razvila *Standby Arrangements System*, da bi s tem zaobšla težave pri razpolaganju s silami za mirovne operacije. Gre za to, da države prostovoljno rezervirajo nek delež svojih oboroženih sil. Te oborožene sile morajo biti v določenem časovnem obdobju pripravljene za delovanje, nameščene pa so v lastnih državah. Usposablajo se po smernicah, ki jih postavlja OZN. Leta 2000 je le 88 držav izrazilo pripravljenost sodelovati v tem programu, le 32 od teh pa jih je podpisalo sporazum, s katerim določajo, kaj bodo dale na razpolago, koliko časa potrebujejo za aktiviranje sil in pogoje, ki jih postavljajo glede uporabe njihovih oboroženih sil. Ne smemo pozabiti, da ne govorimo o vojski OZN, ampak še vedno le o nacionalnih prispevkih, kar pomeni, da imajo zadnjo besedo še vedno države članice (po 43. členu bi bila uporaba sil neomejena, saj bi bile sile na razpolago VS OZN za katerokoli operacijo brez možnosti veta članice, ki te sile na razpolago tudi daje). Ob resni krizi, ki predstavlja večjo nevarnost za vojaške enote, je zato možno, da države ne bodo pripravljene prispevati toliko kot bi bilo potrebno. Druga pomanjkljivost je, da ta program vsebuje štiri nivoje, od katerih le zadnji, četrti, dejansko pomeni konkreten prispevek, prvi trije pa pomenijo le: prvi: formalno izražanje interesa za sodelovanje; drugi: OZN dobi seznam potencialnih zmogljivosti; tretji: hkrati s potencialnimi zmogljivostmi država da OZN še seznam tistih zmogljivosti, ki bi jih bila pripravljena dati na razpolago; četrti pa pomeni podpis sporazuma. Šele s tem daje država na razpolago vse informacije in vojaške kapacitete, ki jih OZN nujno potrebuje za pripravo in izvedbo mirovnih operacij. Tretja pomanjkljivost je ta, da so vojaki boljše pripravljene na boj kot pa na delovanje v mirovnih operacijah, ter da OZN ne nudi najboljših osnov za standardizirano delovanje oziroma mednarodno sodelovanje. Kanadskemu predlogu RDMHQ (*Rapid Deployable Mission Headquarters*) kot elementu, ki bi prvi prispel na krizno žarišče in tam koordiniral hitro stacioniranje mirovnih sil, se upirajo ZDA, kajti bojijo se, da bi to pomenilo jedro oziroma začetke formiranja redne vojske OZN. Danskemu predlogu o SHIRBRIG (*Stand-by-Forces High Readiness Brigade* - sile OZN za hitro posredovanje) pa

omenjenih slabosti se je razvil tretji varnostni mehanizem, tj. mirovne operacije. Mirovni operaciji UL OZN ne omenja, uvrščajo pa se med VI. in VII. poglavje UL OZN. Grizold (1999b: 44) mirovne operacije opredeljuje kot

dejavnost preprečevanja, zadrževanja, umirjanja in prenehanja sovražnosti tako v posamezni državi kot med njimi, organizirana v OZN z namenom preprečiti izbruh konfliktov, vzpostavljati, vzdrževati in izgrajevati mednarodni mir in varnost.

Pomembnost mirovni operaciji kot tretje kategorije varnostni mehanizmi je ravno v tem, da povezuje oba v UL zapisana varnostna mehanizma in ju na nek način presega. Mirovne operacije ne predstavljajo kaznovalnega kooperativnega procesa (kar je sicer značilnost sistema kolektivne varnosti), pač pa temeljijo na predpostavki, da sovražnika ni, ampak so le sprte strani (Grizold 1999b: 44). Skladno s to predpostavko so tudi naloge oboroženih sil drugačne, saj se miru ne vzpostavlja na klasičen način, torej z oboroženim bojem, s katerim bi zlomili agresorjev odpor. Mirovne sile OZN so tretja stran, uporabljena kot neke vrste katalizator (Žabkar 1992: 5).

5.2.2. PRVA MIROVNA OPERACIJA IN NAČELA DELOVANJA

Reševanje Sueške krize leta 1956 je pomenilo rojstvo mirovni operaciji, hkrati pa je bil nakazan način njihovega izvajanja.³ Potem ko sta Francija in Velika Britanija dali veto na resolucijo, ki je od Izraela zahtevala umik iz Egipta, od članic pa neuporabo sile ali grožnje s silo, je bil uporabljen pomožni mehanizem. Blokado VS (in s tem blokado reševanja krize), so obšli z resolucijo *Uniting for Peace* in tja so vkorakale sile OZN.⁴ Te sile, imenovane UNEF (*United Nations Emergency Force*), so imele svojega vojaškega poveljnika, politično pa jih je nadzoroval Generalni sekretar OZN. Sile so

niso naklonjene neevropske države, saj ga imajo predvsem za zahodnoevropsko pobudo, ki nima nič skupnega z željami OZN kot celote (McCarthy 2000: 139-154; Griffin 1999: 53).

³ Leta 1948 pa je bila vzpostavljena prva opazovalna misija v Palestini, imenovana UNTSO (*United Nations Truce Supervision Organisation*) (Vegič 1994: 13).

⁴ S tem so rešili Francoze in Britance pred sramoto. Sueški kanal so le-ti namreč predali mednarodnim silam, ne pa Egiptu, takratna Sovjetska zveza pa je odobrila vkorakanje mednarodni sil zato, da je Arabcem izkazala podporo v boju proti francosko-britanskemu imperializmu (Jakobson 1993: 28).

vkorakale s privolitvijo Egipta, sestavljale pa so jih vojaške enote iz držav, s stacioniranjem katerih se je Egipt strinjal. Uporaba sile je bila omejena le na samoobrambo. Naloga teh enot je bila omogočiti odhod francosko-britanskih enot in skrb za mir na meji med Egiptom in Izraelom (Jakobson 1993: 29). Prva mirovna operacija je bila torej prilagojena razmeram hladne vojne in je vsaj navidezno odražala nevmešavanje velesil v lokalne konflikte (Berdal 1993: 6).

Že iz načina delovanja prve mirovne operacije je mogoče izluščiti temeljna načela, na katerih slonijo (tradicionalne) mirovne operacije. Prvi pogoj za pošiljanje mirovnih sil na določeno ozemlje je bil sklenjen sporazum o prekinitvi ognja med stranmi v sporu. *Mednarodna narava mirovnih sil* pomeni, da se mirovne operacije izvajajo pod okriljem OZN in da jih vodi generalni sekretar. Mirovne sile sestavljajo kontingenti iz različnih držav zato, da bi preprečili izrabljanje mirovne operacije za vsiljevanje enostranskih interesov sodelujočih držav. Drugo načelo delovanja je *soglasje vseh strani v konfliktu*, ki je nujno, saj se od strani v sporu pričakuje, da bodo z mirovnimi silami sodelovale. V tradicionalnih mirovnih operacijah to načelo ni bilo problematično, saj so mirovne sile načeloma delovale v državi, ki je imela nadzor nad svojim ozemljem in oboroženimi silami (Berdal 1993: 10). Tretje načelo delovanja mirovnih operacij je *načelo nepristranskosti*. Mirovne sile torej delujejo v korist vseh strani v sporu in se ne nagibajo k nobeni strani. Pod načelo nepristranskosti spada tudi opozarjanje ali celo izvajanje pritiska na eno od strani, da se drži dogovorjenih rešitev. Četrto načelo je *delovanje nacionalnih čet v okviru večnacionalnih mirovnih sil*. Gre za poskus, da bi sestava mirovnih sil odražala zastopanost vseh delov sveta. Včasih je celo veljalo, da naj bi stalne članice VS ne sodelovale. Zadnje načelo je *neuporaba sile*, saj mirovne sile niso instrument prisile (Grizold 1999b: 45, 46).

Ta načela potrjujejo naravo mirovnih operacij, ki je nevtralna in neogrožajoča. Bistveno je, da s transparentnim delovanjem, dogovarjanji in upoštevanjem želja dosežemo zaupanje sprtih strani v mirovno operacijo, saj tu ne gre za presenečanje nasprotnika in doseganje vojnih ciljev (Žabkar 1992: 7).

5.2.3. SODOBNE MIROVNE OPERACIJE

Po koncu hladne vojne se mirovne operacije odvijajo v povsem drugačnih razmerah, tj. predvsem v razmerah notranjih konfliktov, ki so veliko bolj kompleksni (posebnosti so oboroženi civilisti, gverilske skupine, civilisti kot žrtve, razpad državnih institucij) (Ghali 1995: 4). Te razmere so vplivale na modifikacijo načel delovanja, razvoj novih zvrsti mirovnih operacij in na razširjanje obsega nalog mirovnih sil. Prelomna je bila mirovna operacija UNPROFOR (*United Nations Protection Force* - nekdanja misija OZN na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini), ki je pokazala, da je konflikte takšnega obsega brez udeležbe velesil težko oziroma nemogoče rešiti. Spremenili sta se tudi načeli nepristranskosti in neuporabe sile, ker je pomembno konflikt *rešiti*, ne pa le pomiriti strani oziroma ohraniti *status quo* (Grizold 1999b: 55).

Sodobne mirovne operacije potekajo v takih okoljih, kjer je zagotovljena veliko manjša podpora države. Ta načeloma nima nadzora nad celotnim ozemljem ali oboroženimi silami (Berdal 1993: 10). V tem primeru je težko zagotoviti premirje, saj načelo prekinitve ognja ni dosledno spoštovano, sodelovanje med sprtimi stranmi in mirovnimi silami pa tudi ni zagotovljeno (Kusovac 2001: 62).⁵ V tako nevarnih okoliščinah tradicionalne mirovne operacije niso primerne, saj so vezane na spoštovanje omenjenih temeljnih načel. Tradicionalne oblike mirovnih operacij - opazovalne misije (sestavljene predvsem iz neoboroženih častnikov) in ohranjanje miru (*peacekeeping*),⁶ ki ga izvajajo oborožene pehotne enote z logistično podporo (Grizold 1999b: 43), nadomeščajo sodobnejše oblike mirovnih operacij. Gre za t. i. operacije v podporo miru oziroma neklasične mirovne operacije. Čeprav so lahko izpolnjena vsa temeljna načela, pa je značilnost netradicionalnih mirovnih operacij predvsem v tem, da uporaba sile ni vezana le na samoobrambo.⁷ To pa je pogoj za uspešno reševanje krize.

⁵ Ena od novosti v delovanju mirovnih sil je ravno v tem, da so na območje poslani šele po uspešnih mirovnih pogajanjih ali pa se njihovo delovanje osredotoča na uresničevanje mirovnih sporazumov (Ghali 1995: 5).

⁶ Splošni pomen ohranjanja miru (*peacekeeping*) se nanaša na vlogo tretje strani v konfliktni situaciji, ko ta poskuša stabilizirati konflikt vsaj do te mere, da izniči nasilje med obema stranema. Zato bi običajne aktivnosti pri ohranjanju miru predstavljale pomoč pri vzpostavitvi premirja ali prekinitve ognja (Evans in Newnham 1998: 425). B. B. Ghali v svojem poročilu iz leta 1992 (*Agenda for Peace*) opredeljuje ohranjanje miru (*peacekeeping*) kot stacioniranje vojaškega, policijskega in civilnega osebja pod zastavo OZN s privolitvijo vseh strani v sporu na konfliktnem območju.

⁷ Grizold (1999b: 47, 48) razlikuje šest skupin mirovnih operacij: 1. posredovanja z nalogo preventivnega delovanja so novejšega izvora; 2. tradicionalne mirovne operacije za ohranjanje miru s tremi podtipi: neoboroženi vojaški opazovalci, neoborožene interpozicijske sile in sile OZN; 3. mirovne operacije namenjene uresničevanju splošnega sporazuma, ki je že sklenjen; mirovne operacije z namenom zaščititi razdeljevanje humanitarne pomoči, ko še trajajo spopadi (t. i. humanitarne operacije, brez mandata za zaustavitev agresorja; Ghali 1995: 5); 4. mirovne operacije v državi, kjer vlada brezzakonje. Njihov mandat predvideva širšo uporabo oborožene sile. 5. mirovne operacije, ki s pomočjo prisile preprečujejo kršitev dogovorov in sporazumov.

Ravno kriza v nekdanji Jugoslaviji je izpostavila probleme, s kakršnimi so se srečale sile OZN pri izvajanju mirovne operacije, ki že vsebuje elemente vojaške operacije. Uspeh tovrstne operacije je vprašljiv ne le zaradi zamudnega sestavljanja sil za vsako operacijo posebej, pač pa še iz številnih drugih razlogov. Številčnost sil OZN ne odraža vedno dejanskih potreb, saj je OZN odvisna od volje članic, da prispevajo zadostne sile. Zapleta se tudi pri poveljevanju, ker se prepletata podrejenost nacionalnemu kontingentu (in s tem vladam) in podrejenost združenemu poveljstvu (internet vir št. 90). Sile, ki so sestavljene za določeno operacijo, niso dovolj interoperabilne, primanjkuje pa jim tudi skupnih vaj. Reševanje tovrstnih težav bi izboljšalo skupno delovanje, ki ne bi trpelo zaradi različnosti opreme in nacionalnih pravil udeležbe. Ker mirovno operacijo nadzira civilna oseba, mora ta tudi dovoliti vojaške operacije (*dual-key policy*), kar dodatno zapleta reševanje krize (Kusovac 2001: 65). Te probleme uspešno rešuje zveza NATO z jasno strukturo poveljevanja in vzdrževanjem interoperabilnih enot za hitro posredovanje.

Mirovne sile ne opravljajo več le vojaških nalog, pač pa se je njihov obseg delovanja razširil še na politično-vladne in humanitarne naloge (Grizold 1999b: 46). Berdal (1993: 12) opredeljuje osem vrst nalog, s katerimi se mirovne sile danes srečujejo. Gre za pomoč pri volitvah oziroma za dejavnosti, ki pomagajo pri vzpostavljanju nevtralnega političnega okolja. Naloge so raznovrstne, saj obsegajo vse od transporta do volišč, pomoči pri informiranju volilcev, nadzora nad potekom volitev, varovanje osebja, opreme in podobno. Čeprav bi dobro opravljanje nalog humanitarne narave hitreje pripisali civilnim ustanovam, pa se je v praksi izkazalo, da so oborožene sile in njihova oprema nepogrešljive pri nalogah humanitarne narave (in ob naravnih nesrečah), saj je potrebno računati z neobstojem lokalne infrastrukture, z veliko stopnjo napetosti, z možnostjo izbruha spopadov med razdeljevanjem pomoči in s podobnim. Optimalne rezultate daje seveda sodelovanje med civilnimi ustanovami in mirovnimi silami. Med naloge mirovnih sil spadajo tudi ozaveščanje lokalnega prebivalstva glede min, ena najpomembnejših nalog pa je usposabljanje strokovnjakov za odstranjevanje min. Potrebno je poudariti, da mirovne enote igrajo tudi veliko vlogo pri zagotavljanju varnosti prometnih poti, po katerih se prevaža humanitarna pomoč.

Naloge vojaškega značaja so predvsem ustvarjanje tamponskih con, nadzor nad prekinitvijo ognja in nadzor nad spoštovanjem premirja. V vojaški del nalog spadajo

tudi preventivno nameščanje čet, da bi preprečili izbruh spopada, in naloge, ki sledijo po končanem spopadu, torej razoroževanje, uničevanje orožja in številne druge naloge.

Konec hladne vojne postavlja torej pred oborožene sile povsem nove naloge, saj zastraševalna vloga vojaške organizacije ponehuje. Hkrati začenjajo črpati oborožene sile držav svojo legitimnost ravno v mirovnih operacijah, kjer se vojaška sila na makro ravni uporablja predvsem pri nekaterih zvrsteh mirovnih operacij (Jelušič 2001: 789), sicer pa so oborožene sile soočene z velikim številom netradicionalnih nalog. Ravno v tem je treba iskati priložnosti za uveljavitev polprofesionalnih ali profesionalnih oboroženih sil malih držav.

5.2.4. VLOGA MALIH DRŽAV V MIROVNIH OPERACIJAH

Pregled značilnosti sodobnih mirovnih operacij ponuja nekaj izhodiščnih točk za razmišljanje o prispevku male države v teh operacijah. Če se opremo na temeljna načela, na katerih slonijo tradicionalne mirovne operacije, so male države bolj primerne glede nepristranskega delovanja, sporazumnosti prihoda in vodenja mirovne operacije in glede sodelovanja s sprtimi stranmi.

Male države lahko bolj prepričljivo delujejo v smislu tretje, nepristranske strani, saj so interesi male države ob določenem konfliktu mnogo manj očitni oziroma ne obstajajo v taki obliki, kakršna je značilna za velesile. Zunanja politika velesil je namreč usmerjena v krepitev lastne moči in vpliva na druge subjekte mednarodne skupnosti, interesna sfera velesile pa tudi ni omejena. Strateški »*out-look*« velesil je namreč veliko večji (Benko 1997: 255). Poleg tega imajo velesile za seboj kolonialno preteklost, kar vsaj v psihološkem smislu pripomore k zaznavanju delovanja velesile kot pristranskega. Male države imajo za seboj kvečjemu minimalno kolonialno preteklost. Reakcije na delovanje malih držav v mirovnih operacijah so zato mnogo bolj umirjene (Schmidl 2001: 86).

Vsaka mirovna operacija je edinstvena in je prilagojena kriznemu žarišču, zato se ne odvija po standardiziranih vzorcih, pač pa je potrebno veliko empatije, razumevanja lokalnega prebivalstva in splošnih razmer, v katerih se konflikt odvija. V mirovnih operacijah je bolj pomembno načelo vsestranske priprave kot pa načelo hitrega reagiranja (Žabkar 1992: 9). To daje regionalnim državam, poznavalkam situacije,

dragoceno priložnost za sodelovanje. Tudi poveljnika združenega odreda OZN in poveljujoče častnike izbirajo med tistimi, ki najbolj poznajo razmere in ki se jim najbolj znajo prilagoditi.⁸ Posebno dobrodošle so še večšine improvizacije in fleksibilnosti, to pa je prej značilnost malih držav oziroma njihovih oboroženih sil (Schmidl 2001: 86). Te so namreč večkrat prisiljene delovati v okviru majhnega obrambnega proračuna in z omejeno opremo.

Udeležba malih držav ima v tradicionalnih mirovniških operacijah nesporno velike prednosti pred velesilami, v operacijah v podporo miru pa so velesile sicer nepogrešljive zato, ker je »teža« države in bojna sposobnost njihovih oboroženih sil bistvena vsaj v začetni fazi. Hkrati pa velesile niso nujno najboljše v smislu prilagajanja in improvizacije.⁹ Ker pa je razpon nalog v mirovniških operacijah druge generacije tako velik, imajo kontingenti iz malih držav veliko možnosti, da se uveljavijo v posebnih nalogah (*specialist task*) z omejeno vojaško naravo (Schmidl 2001: 87). Te naloge niso v tolikšni meri odvisne od vojaške moči, pač pa od drugih, zelo pomembnih lastnosti oboroženih sil malih držav. Ker je vojaška moč male države nujno omejena, je predvsem malim državam razreševanje *defender vs. peacekeeper* dileme mnogo lažje.

Pri ponazoritvi primernosti oboroženih sil za mirovne operacije druge generacije (tudi operacije v podporo miru) oziroma pri ponazoritvi odnosa oboroženih sil do teh operacij nam bo pomagala linearna klasifikacija oboroženih sil v pet kategorij od leve proti desni (Kusovac 2001: 68-70). Na skrajnem levem koncu so oborožene sile držav, ki jim je sodelovanje v mirovniških operacijah samoumevno prav tako, kot tradicionalne naloge obrambe in odvracanja. To je značilnost oboroženih sil tistih držav, ki se nahajajo v stabilnem mednarodnem varnostnem okolju in so brez vojaških interesov zunaj svojih meja. V to kategorijo spadajo oborožene sile skandinavskih držav, ki jih avtor opredeljuje kot kategorijo reformističnih vojsk. Nadalje avtor nekje na sredino postavi tri skupine vojsk: pragmatistične vojske na sodelovanje v mirovniških operacijah gledajo s povsem praktičnega vidika, saj tako sodelovanje pomeni dostop do novih orožij in zaslužek. Take vojske naj bi prihajale iz Jordanije ali Ukrajine. Proti NATU usmerjene vojske vidijo udeležbo v mirovniških operacijah kot priložnost za integracijo v vojaško

⁸ V praksi je potrebno upoštevati tudi to, da na voljo ni neomejenega števila osebja. Težave v zvezi s pripravo in operativnim izvajanjem mirovniške operacije, predvsem pa z izborom osebja izvrstno opisuje Brahimijevo poročilo (iz leta 2000).

⁹ Tudi Masten (2002: 58) piše podobno, ko pravi, da se vojska ZDA teže prilagaja in tudi teže odziva na radikalne spremembe v mednarodnem varnostnem okolju, kot pa vojske malih držav.

strukturo, kot priložnost za pridobivanje izkušenj, ki niso nujno vojaške narave ter kot možnost povečanja svojega ugleda ali teže v mednarodni skupnosti. Take vojske naj bi prihajale iz Češke, Madžarske in Poljske. Vojske, ki so načeloma nagnjene k sodelovanju v mirovnih operacijah prihajajo denimo iz Velike Britanije ali Francije in so si nedavno pridobile izkušnje v mirovnih ali podobnih operacijah. Avtor jim pravi *policing armies*. Na skrajnem desnem koncu se nahajajo vojske, ki si načeloma ne morejo privoščiti, da bi se izognile udeležbi v mirovnih operacijah, hkrati pa se zelo težko odpovedujejo tradicionalni vlogi, ki jo vojska ima. Sem spada predvsem vojska ZDA. V Bosni in Hercegovini (BiH) in na Kosovu so se najboljše odrezale srednje tri kategorije vojska, saj so bile pripravljene sprejeti številne netradicionalne naloge, ki so jih narekovale razmere, tem nalogam pa so se tudi prilagodile. Vojska, ki se je oklepala tradicionalnih bojnih nalog, pa se v teh razmerah ni najboljše izkazala in je večkrat kompromitirala izvajanje nalog (Kusovac 2001: 71), je pa prispevala k občutku moči in k »teži« operacije.

Pri ocenjevanju vloge malih držav v mirovni operaciji pa je potrebo upoštevati tudi, kdo mirovno operacijo vodi. Obstaja namreč razlika med »težo« malih držav, ki so članice NATA in malimi državami - nečlanicami. V operacijah v podporo miru pod okriljem NATA je bila možnost poveljevanja dostopna le članicam NATA, praksa v bivši Jugoslaviji pa je potrdila, da so skupno urjenje in doktrine dejavniki, ki vplivajo na boljše izvrševanje nalog v mirovnih operacijah (Schmidl 2001: 88). Nekatere male države (Finska in Švica na primer), ki so že tradicionalno udeležene mirovnih operacij in zaradi dobro opravljenih nalog sicer uživajo visoko stopnjo ugleda, izpostavljajo probleme, do katerih prihaja zaradi nečlanstva v NATU. Gre predvsem za omejeno možnost vplivanja na odločitve in za omejen dostop do informacij ter za nekatere povsem tehnične probleme.¹⁰

5.3. TEORIJA VOJAŠKO-POLITIČNIH ZAVEZNIŠTEV IN VARNOST MALIH DRŽAV

¹⁰ V operaciji ALBA (nekdanja humanitarna operacija v Albaniji) so morali švicarske helikopterje (brez NATOVE kode) spremljati NATOVI zato, da jih NATOVI radarji niso zaznali kot sovražne (Borchert 2001: 180).

Najpogostejša razlaga vojaško-političnih zavezništev je zelo preprosta.¹¹ Zavezništvo je mehanizem za kopičenje moči. Države združujejo vojaške zmogljivosti zato, da se uprejo zunanji grožnji. Tak pogled na zavezništva predpostavlja skupni interes zaveznikov: odvračanje (*deterrence*), poraz nasprotnika ali vzpostavljanje ravnotežja moči (Morrow 1991: 904-905; Weitsman 1997: 158; Russett in Starr 1996: 174). Tovrstna razlaga zavezništev predpostavlja, da je vrednost zaveznika odvisna od njegovega vojaškega prispevka, zato so velesile v tem pogledu najbolj zaželeni zavezniki. Zavezništva torej nadomeščajo omejene nacionalne zmožnosti držav. Ker je smisel zavezništva zoperstavljanje neki zunanji grožnji, je zavezništvo koristno toliko časa, dokler ta grožnja traja. Zavezniki so zanimivi toliko časa, dokler so s svojimi vojaškimi zmožnostmi sposobni prispevati k zagotavljanju varnosti. Znatno povečanje vojaških zmožnosti nekega zaveznika pa lahko pripelje tudi do nasprotnega, taki državi zavezništvo ni več potrebno, ker si je svojo varnost zmožna zagotavljati sama (Morrow 1991: 907).

Razlogi za tvorjenje zavezništva se po tej razlagi nahajajo v zunanjem okolju oziroma v značilnostih mednarodnega sistema, zaveznike pa se izbira glede na to, koliko lahko prispevajo k obvladovanju tega okolja (Holsti in Hopmann in Sullivan 1973: 5). Ker se grožnje varnosti nahajajo v zunanjem okolju, se predpostavlja majhna stopnja notranjih nesoglasij. To pa - tako pravi teorija - prispeva k večji kohezivnosti zavezništva.

Tej osnovni razlagi zavezništev je nujno dodati še nekatere dopolnitve. Države se ne odločajo za sklepanje zavezniških odnosov le zato, da bi se ubranile pred zunanjo grožnjo, včasih države sklepajo zavezništva s tistimi, ki bi lahko ogrožali mednarodni mir in varnost. V tej razlagi bi lahko našli odgovor na vprašanje, zakaj je svoje mesto v NATU dobila Salazarjeva Portugalska. To seveda nima nič opraviti s kriterijem demokratičnosti držav, ki je prisoten v političnih pogojih za članstvo v NATU danes. Najbrž gre za povsem pragmatično strategijo nadzora zaveznikov (poleg strateških razlogov). Znano je, da so nekdanjo Zvezno Republiko Nemčijo ravno zaradi možnosti omejevanja s pomočjo zavezništva sprejeli za članico. Male države se za sklepanje zavezništev »z grožnjami« (*allying with threats*) odločajo zato, ker same niso zmožne zagotoviti svoje varnosti v okviru iskanja ravnotežja moči ali v okviru mednarodnega varnostnega okolja. Velesile pa se za tako »taktiko« odločajo zato, da ohranijo trenutno

¹¹ V nadaljevanju bom uporabljala besedo »zavezništvo«, s čimer je mišljeno vojaško-politično zavezništvo.

stanje ali pa zaradi obvladovanja določene države s pomočjo zavezništva. S tem se tudi grožnja vsaj zmanjša ali pa celo nevtralizira. Temu obnašanju pravimo *bandwagoning* (pridruževanje večini) in vsebuje elemente vdaje (mala država) ali pomirjanja (velesile). Grožnja varnosti ni simetrična, kar pomeni, da ena država drugi predstavlja večjo grožnjo varnosti.

Tethering (omejevanje) pomeni obliko obnašanja, ko dve državi enako ogrožata ena drugo. Sklepanje zavezništva s tako državo pomeni kompromis z vidika moči. Gre zato, da dve enako močni državi ena drugi preprečujeta dominantno pozicijo. Taki državi lahko s pomočjo mehanizmov transparentnega vojaškega načrtovanja in rednih posvetovanj zelo zmanjšata medsebojni konflikt.

Oba načina obvladovanja groženj, *bandwagoning* in *tethering*, v zavezništvo prineseta notranjo grožnjo (Weitsman 1997: 160-164).

V prvem modelu (zavezništvo kot mehanizem za kopičenje moči) države sklepajo zavezništva zaradi zmanjševanja zunanje grožnje, druga dva modela pa predstavljata sklepanje zavezništev prav s tistimi državami, ki ogrožajo varnost.¹²

Eno najpomembnejših vprašanj pri tehtanju argumentov za vstop v neko zavezništvo je razmerje med avtonomijo in varnostjo. To vprašanje je zanimivo zato, ker realistična teorija izloča male države iz zavezništva saj ne morejo ponuditi znatnega vojaškega prispevka.

Primernost zavezništva za malo državo (oziroma odgovor glede izmenjave med varnostjo in avtonomijo¹³) lahko nazorno predstavimo s sledečim modelom: če predpostavljamo konveksne želje male države glede avtonomije in varnosti, kar preprosto pomeni, da je bolj zaželena približno enaka stopnja varnosti in avtonomije kot pa visoka stopnja avtonomije na račun nizke stopnje varnosti, potem male države želijo vstopiti v tako zavezništvo, ki bo uravnotežilo stopnjo varnosti in avtonomije. Male države pa imajo pred vstopom v zavezništvo (teoretično) visoko stopnjo avtonomije in nizko stopnjo varnosti, zato je jasno, da bodo iskale taka zavezništva, ki jim bodo na

¹² Ti modeli še vedno zrcalijo logiko, da so države kot celota glavni viri ogrožanja varnosti, kar pa danes ni več res. Teroristična skupina na primer res lahko izvira iz določene države, vendar niti država v kateri taka skupina deluje (niti vse ostale države) in niti tarče napadov terorizma ne morejo uspešno zamejiti s konvencionalnimi sredstvi (oborožen napad) brez pomoči ostalih držav in posebno brez pomoči odlične, institucionalizirane izmenjave podatkov ter mednarodnega varnostnega sodelovanja. Pri tehtanju možnosti zagotavljanja varnosti s pomočjo določenega zavezništva je potrebno upoštevati mehanizme, ki jih zavezništvo za soočanje s tovrstnimi viri ogrožanja varnosti ima.

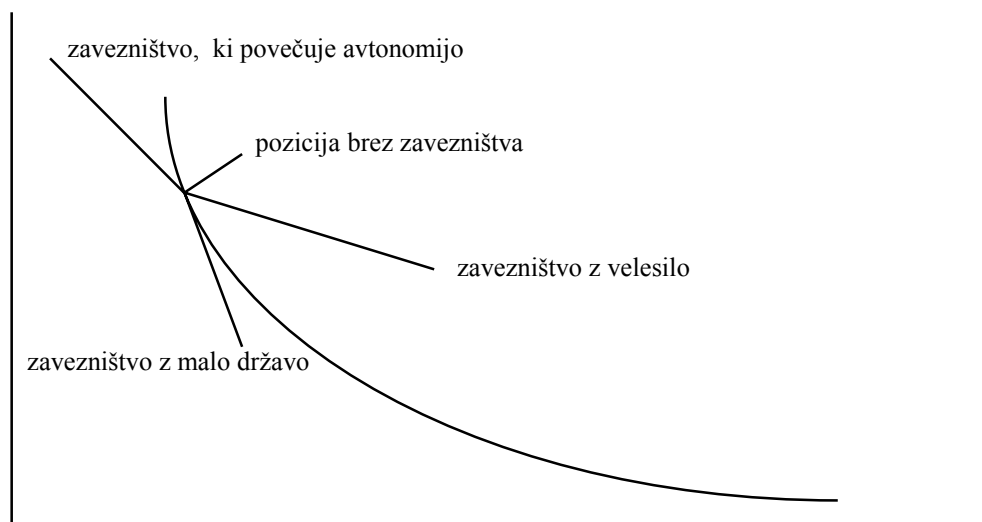
¹³ Morrow (1991: 908) avtonomijo opredeljuje kot zmožnost doseganja zelenih sprememb.

račun majhnega zmanjšanja avtonomije nudile visoko stopnjo varnosti (Morrow 1991: 913).

Graf na naslednji strani predstavlja možnosti zavezništev za malo državo: velesila nudi mali državi visoko stopnjo varnosti v zameno za (potencialno) visoko stopnjo avtonomije (to je vselej odvisno od tega, ali je zavezništvo bilateralno ali multilateralno in od konkretnih pogajanj ter dodatnih sporazumov). Zavezništvo z malo državo ne terja toliko avtonomije, vendar tudi ne nudi visoke stopnje varnosti. Zavezništvo, ki povečuje avtonomijo, s tem zmanjšuje varnost. Le zavezništva z velesilami nudijo visoko stopnjo varnosti (Morrow 1991: 914).

SLIKA ŠT. 1: Učinki na varnost in avtonomijo pri vključevanju malih držav v zavezništvo (Morrow 1991: 914):

avtonomija

Velesile imajo po drugi strani visoko stopnjo avtonomije in visoko stopnjo varnosti. Želja po tvorjenju zavezništev ali po vstopanju v zavezniške odnose z malimi državami je zato manjša. Kakšno zavezništvo bodo male države zato lahko tvorile, je sicer nemogoče teoretično napovedati, saj je od posamezne male države odvisno, kako pomembna je zanjo avtonomija ali varnost, kakšne ugodnosti (v obliki avtonomije) bo nudila (skrajni možnosti sta denimo vojaške baze na njenem ozemlju ali možnost spreminjanja notranje politike, lahko pa je mala država zanimiva tudi zaradi politične vloge, ki jo ima na določenem območju). Pri tem je potrebno upoštevati, da ne obstaja veliko različnih zavezniških partnerjev oziroma ni na voljo veliko zavezništev, zato tudi optimalnega zavezništva ni, niti ni optimalnih zaveznikov.

Posebno za bilateralna zavezništva je značilno, da se velesila osredotoča na to, kaj ji lahko mala država ponudi. Večinoma pa velesila na ta način išče možnosti za izvajanje vojaškopoličnega vpliva na malo državo. Zvezi med malo državo in velesilo pravimo asimetrično zavezništvo, za katerega pa je navadno značilna visoka stopnja izgube avtonomije. Bilateralna zavezništva so tvegana tudi z drugega vidika, saj je bolj verjetno, da bodo velesile začele oborožen konflikt proti svojim bilateralnim zaveznikom, kot pa proti državam, s katerimi sploh nimajo zavezniških odnosov. Za veliko varnejša so se izkazala multilateralna zavezništva, saj je manj verjetno, da bodo velesile začenjale oborožene konflikte proti njim kot pa proti tistim, s katerimi nimajo zavezniških odnosov (Krause povzeto po Krause in Singer 2001: 21). Zavezništvo male države z velesilo je torej smiselno le ob tako veliki vojaški grožnji varnosti, kot je neposredna vojaška ogroženost male države (Vegič 1999: 1002).

Multilateralna narava zavezništva je bolj primerna, ker ima velesila manjši vpliv na malo državo, ker je možnost zunanjepolične fleksibilnosti večja, obstaja pa tudi možnost znotrajzavezniških koalicij. Najpomembnejše vprašanje se tako vrti okrog stopnje avtonomije male države. Ni pa pomembno le, kaj bo morala mala država ponuditi, da bo dovolj atraktivna za velesile, pomembno je vprašati se, koliko avtonomije mala država v realnem mednarodnem varnostnem okolju sploh ima.

Za vsako državo je pomembno, kakšno vlogo bo v multilateralnem zavezništvu imela, saj načelo suverene enakosti držav ni zadostno za analizo realnih razmerij znotraj zavezništva. Čeprav je pričakovati, da bo realni vpliv znotraj zavezništva odvisen

predvsem od moči države, pa znotrajzavezniška razmerja niso tako enostavna. Možno je dvoje: mala država ima lahko večjo moč, kot bi ji jo sicer pripisali, saj si velesila teže privoščiti groziti z zmanjšanjem prispevka k zavezništvu (ker velesile določajo naravo zavezništva oziroma njegovo kredibilnost, bi imela prevelika nihanja v prispevku k zavezništvu velike posledice tako za zunanje okolje kot za medzavezniške odnose). Poleg tega je stopnja vpliva malih zaveznikov odvisna tudi od zunanjega varnostnega okolja, saj je bila denimo v času hladne vojne celo izguba najmanjšega zaveznika z varnostnega vidika predraga. Zgovoren je primer Danske. V letih 1949 do 1988 so zabeležili le tri primere, ko so bili »kaznovani« zaradi svojeglave politike, vendar še to le v obliki opozoril, da jih bo NATO nehal ščititi.¹⁴ Po koncu hladne vojne so postali odnosi med NATOM in Dansko bolj harmonični tudi zaradi splošnega zmanjšanja napetosti v medzavezniških odnosih. Bolj verjetno je torej, da bo norma suverene enakosti spoštovana v demokratičnih zavezništvih, kjer težave navadno rešujejo po mirni poti, s pomočjo pogajanj. V avtoritarnih zavezništvih (najbolj znan je Varšavski pakt) je možnost za pogajanja dejansko odvisna od volje vodilne države (Holsti in Hopmann in Sullivan 1973: 14-16).

Kohezivnost zavezništva (zmožnost zavezništva, da se dogovori o ciljih) je v realistični teoriji odvisna od zunanje grožnje (oziroma od enakega zaznavanja zunanje grožnje), saj so zavezništva v skladu s to teorijo »prvenstveno uperjena proti nečemu in šele potem ustvarjena za nekaj« (Holsti in Hopmann in Sullivan 1973: 17). Medzavezniška pogajanja in manj napetosti v mednarodnih odnosih pa po tej logiki privedejo do zmanjšanja kohezivnosti zavezništva. Obstaja pa tudi drugačen pristop k razlagi kohezivnosti zavezništva, saj naj bi močna zunanja grožnja na dolgi rok

¹⁴ Danska je za obrambo namenjala manj, kot pa je bilo zaželeno in NATO je to sprejel. Leta 1952 je ugovarjala namestitvi 150-ih letal na lastnem ozemlju. Tudi leta 1957 je imela Danska zadržke glede nameščanja jedrskega orožja na njenem ozemlju, negativnega odziva NATO pa ni bilo (morda tudi zaradi dovoljenja, da se na Grenlandiji namesti jedrsko orožje). Ko pa je leta 1968 na otoku Thule strmoglavil bombnik B-52, opremljen z jedrskim orožjem, je Danska dobila možnost, da umakne podporo nameščanju jedrskega orožja na Grenlandiji.

Eden redkih dogodkov, kjer je NATO implicitno dal vedeti, da bo odtegnil zaščito Danske, se je dogodil leta 1967, ko je Danska odklonila obisk ladjevja, če bi bilo opremljeno z jedrskim orožjem.

Danska podpora sovjetskega predloga o Konferenci o varnosti in sodelovanju v Evropi je naletela le na hladen odziv brez drugih posledic. Ko pa se je Danska zavzemala za nordijsko brezjedrsko cono, se je NATO odzval z vprašanjem, kako naj brani Dansko, če ne bi imel dostopa do jedrskega orožja na njihovem ozemlju. Enako vprašanje je bilo postavljeno Danske leta 1988, spet v zvezi z ladjevjem, opremljenim z jedrskim orožjem.

Po koncu hladne vojne se je pomen jedrskega orožja in vojaških baz močno zmanjšal in Danska priznava, da so odnosi z NATOM v tem obdobju najboljše doslej. Danes osrednje mesto zavzema vprašanje humanitarne intervencije in vloga VS OZN v mednarodnih odnosih, ki bi lahko postali sporni vprašanji (Christensen 2001: 89-97).

prispevala k manjši enotnosti med člani. Močna zunanja grožnja namreč pomeni, da mora zavezništvo delovati učinkovito (znotrajzavezniška pogajanja in dogovarjanja pa morda celo zmanjšajo hitre reakcije). V primeru močne zunanje grožnje se zmanjša maneverski prostor za izražanje različnih pogledov, zato pa ugodno mednarodno varnostno okolje omogoča več prilagajanja in upoštevanje različnosti. V tem smislu je zanimiva opazka, da »demokratski narodi niso prav dobro pripravljeni na soočanje s problemi, ki se nanašajo na zunanje okolje zavezništva« (Holsti in Hopmann in Sullivan 1973: 18), po drugi strani pa »je cena, ki jo avtoritarna zavezništva plačajo za hitrejšo reagiranje, soočanje z resnimi znotrajzavezniškimi težavami« (Holsti in Hopmann in Sullivan 1973: 19).

Učinkovitost zavezništva je odvisna tudi od drugih značilnosti: zavezništvo, ki ni le enostaven seštevek nacionalnih vojaških zmožnosti, je bolj učinkovito. Mehanično seštevanje vojaških zmožnosti različnih držav dejansko lahko pomeni manjšo vojaško/politično moč zavezništva zaradi slabe koordinacije, nezaupanja, logističnih težav, neenakosti v vojaški opremi in organiziranosti. Zanesljivost takega zavezništva pa je odvisna od tega, ali je zaveznik povzročil vojno ali pa je tarča. Za slednje je namreč lažje mobilizirati tako domačo kot mednarodno podporo. Poleg tega pa je zavezništvo neprimerno bolj zanesljivo, če so sklenjeni sporazumi, ki jih države podpišejo glede vojaških baz, vojaške opreme, logistike in podobnega. Zavezništvo je torej lahko bolj učinkovito od svojih sestavnih delov le, če je zanj značilno standardizirano delovanje in oprema ter transparentnost med člani. V nasprotnem primeru zavezništvo lahko izziva reakcije nečlanic, ki zmanjšujejo varnost zaveznikov. Povezovanje takšnih zavezništev z mednarodnimi konflikti pa je kljub temu sporno. Po eni strani obstajajo teze, ki pravijo, da tovrstna zavezništva le sprožajo protizavezništva in da so glavni vir napetosti in konfliktov (ta teza je oživela med hladno vojno) ter v nasprotju z idejo kolektivne varnosti. Po drugi strani pa je ravno za obdobje hladne vojne značilna določena stabilnost oziroma zamrznitev varnostnega stanja. Vojaško-politična zavezništva so morda tudi odziv na razočaranja nad delovanjem sistema kolektivne varnosti. Enostavnega odgovora na to vprašanje ni. Morda je razumno razmišljati v smeri Holstija, Hopmanna in Sullivana (1973: 34) da ni nujno, da bi brez zavezništev sistem kolektivne varnosti deloval bolj učinkovito. Argument ima precejšnjo težo, saj se s tem praktično povrnemo k težavam VS OZN oziroma politikam in nacionalnim interesom stalnih članic VS OZN.

Strokovnjaki med koristi od članstva v zavezništvu štejejo povečano varnost, manjše stroške za obrambo, ekonomsko pomoč in izboljššan status, med negativne pa izgubo določenega deleža avtonomije in spremenjeno zaznavanje nacionalnega interesa. Teža negativnih ali pozitivnih učinkov je odvisna predvsem od značilnosti države, ki se v zavezništvo želi včlaniti in od tega, kakšne narave in katerega tipa je neko (vojaško-politično) zavezništvo.

Zavezništvo je mogoče pojasniti tudi z osvetlitvijo bistvenih elementov, kot jih opredeljuje Bergsmann (2001: 35, 36). To so *sporazumi med državami*. Bistveno pri tem je, da obstaja neka neodvisna avtoriteta, ki vlada nad določenim ozemljem in prebivalci, kajti le tako je možno mobilizirati in razpolagati z močjo, kar je za zavezništva najpomembnejše. Članice zavezništva morajo z gotovostjo vedeti, da sporazum obstaja, kajti na tej osnovi oblikujejo pričakovanja. Zavezništvo torej zahteva *eksplicitni sporazum*. V času trajanja pogodbe se odvijajo številne aktivnosti, denimo skupne vaje in usposabljanje oboroženih sil. Jedro zavezništva so člani, ki *predvidevajo določeno obnašanje v primeru točno določene situacije*, t. i. *casus foederis*. Bistveno je, da nihče od članov v zavezništvu ne ve, če se bo dogodek (ki bi sprožil ravnanje po členu) sploh pojavil. Dogodek je torej povezan z *negotovostjo*, zato je zavezništvo »le« *obljuba pomoči z lastnimi sredstvi za obrambo zaveznika*. Na to članice računajo, vendar pa je potrebno to obljubo ločevati od dejanskega obnašanja v primeru, če se *casus foederis* res pojavi. Iz tega sledi, da zavezništvo nujno vsebuje neko negotovost, ki se kaže v možnosti, da člani zavezniku ne priskočijo na pomoč (t. i. *abandonment dilemma*). Ker je obljuba pomoči *vzajemna*, vsebuje tako zavezništvo tudi nevarnost zapletanja v konflikte drugega (t. i. *entrapment dilemma*).

Preučevanje zanesljivosti vojnih zavezništev¹⁵ (*wartime alliance reliability*), ki ga je leta 1980 opravil Sabrosky (povzeto po Krause in Singer 2001: 19, 20), je v splošnem razkrilo, da so v 27 odstotkih člani zavezništva sodelovali v boju, v 61 odstotkih ostajali nevtralni, v 12 odstotkih pa so se borili proti svojim zaveznikom. Za najbolj zanesljive so se izkazali obrambni pakti, saj so člani teh zavezništev bolj pripravljeni pomagati, kot člani antant. Za člane paktov o nenapadanju pa je najmanj verjetno, da bodo priskočili na pomoč svojemu zavezniku. Za tovrstna vojna zavezništva je značilno celo,

¹⁵ Vojna zavezništva je potrebno ločevati od vojaških zavezništev. Prva so sklenjena v času trajanja vojne, druga v miru. Zanesljivost vojaških zavezništev oziroma vojaško-političnih zavezništev težko dokazujemo z zanesljivostjo vojnih zavezništev. Tu gre bolj za plastično ponazoritev zanesljivosti v povezavi s tipom zavezništva in sestavo zavezništva.

da člani napadajo svoje lastne zaveznike.¹⁶ Zanesljivost zavezništev v primeru vojne je odvisna tudi od sestave zavezništva. Zavezništva z malimi državami so enako ali celo bolj zanesljiva kot pa zavezništva, sestavljena iz velesil. Spoštovanje obveznosti v mešanih zavezništvih pa je najmanj verjetno.

Povezava med tipom zavezništva in možnostjo oboroženega spora z velesilo zaveznico, tj. internega oboroženega spora s svojim zaveznikom, pa je po Krauseju (povzeto po Krause in Singer 2001: 21) naslednja: bolje je ne biti v zavezniških odnosih, kot pa sklepati pakte o nenapadanju ali nevtralnosti, ker se pri teh kaže večja verjetnost oboroženega spora z velesilo zaveznico. Bolje pa je biti zaveznik v antanti, kot pa brez zavezniških vezi. Obrambni pakti so nekje na sredini, saj je možnost oboroženega spora z velesilo zaveznico le malo manj verjetna, kot pa, če sploh ne bi bili v zavezništvu. Ker je najmanj verjeten oborožen spor z velesilo zaveznico v primeru zavezništva tipa antanta, je to zelo primerno zavezništvo (tudi ne zahteva posredovanja z vojaško silo, niti ne zahteva, da se temu odrečemo). Ker so najbolj ustrezna multilateralna zavezništva, bi bila optimalna možnost multilateralna antanta, ki pa je danes (še) ni. Sicer pa je najbolj primeren multilateralni obrambni pakt (Krause in Singer 2001: 22).

5.3.1. PRIMER ZVEZE NATO

Zveza NATO je vojaško-politično zavezništvo, ki je nastalo v času hladne vojne s točno določeno nalogo in je bilo usmerjeno proti znanemu sovražniku (takratni Sovjetski zvezi). Šlo je za odvrčanje oborožene agresije na eno ali več podpisnic oziroma za obrambno sodelovanje, če do agresije pride (Grizold 1999b: 65) (kasneje pa je NATO igral vlogo pri preprečevanju ponovne nacionalizacije varnostnih politik). Severnoatlantski sporazum je 4. aprila 1949 podpisalo 12 držav: ZDA, Kanada, Velika Britanija, Francija, Italija, Luksemburg, Belgija, Nizozemska, Islandija, Danska, Norveška in Portugalska. Leta 1952 sta k NATU pristopili še Turčija in Grčija, leta 1955 tedanja Zvezna Republika Nemčija, leta 1982 pa Španija (Grizold in Ferfila 2000:

¹⁶ Najbolj znan je pakt Molotov-Ribbentrop, ki sta ga 23. avgusta 1939 sklenili Nemčija in Sovjetska zveza.

217). Po koncu hladne vojne se je NATO razširil leta 1999. Tedaj so članice postale še Poljska, Češka in Madžarska.

V času hladne vojne je bil bistven 5. člen Severnoatlantskega sporazuma, ki je zagotavljal varnost podpisnicam, saj je napad na eno podpisnico po tej pogodbi razumljen kot napad na vse, napadeni državi pa se po določilih 5. člena pomaga »z vsemi dejavnostmi in ukrepi, tudi z oboroženimi silami« (Grizold in Ferfila 2000: 219). Danes tako pogosto napačno interpretirani člen torej ne ponuja avtomatične vojaške pomoči. Pogodba v 2. členu predvideva tudi spodbujanje sodelovanja na gospodarskem področju (The North Atlantic Treaty, Washington D. C. - 4. April 1949).

Konec hladne vojne je postavil pred zvezo NATO nove izzive. Hladnovojno vojaško zavezništvo je moralo v spremenjenem mednarodnem varnostnem okolju najti novo legitimnost. Londonska deklaracija, sprejeta leta 1990, je simbolno ponujanje roke nekdanjim ideološkim sovražnikom. Poleg tega deklaracija priznava nujnost prilagajanja zavezništva novemu varnostnemu okolju. Korak naprej pomeni leta 1991 sprejeta Rimska deklaracija, ki poudarja pomen sodelovanja evropskih varnostnih institucij pri zagotavljanju varnosti, hkrati pa tudi povezanost varnosti Evrope kot celote z varnostjo Severne Amerike. Novi Strateški koncept zveze NATO (prvi od dveh) povzema bistvene spremembe varnostnega okolja, ki se kažejo v tem, da grožnja množičnega napada držav Varšavskega pakta ne obstaja več in da je nameren oborožen napad tretje države le malo verjeten. Legitimnost obstoja zveza NATO črpa v priložnostih, kot so dialog in sodelovanje z nekdanjimi ideološkimi sovražniki in drugimi srednjeevropskimi državami (Grizold 1999b: 73). Glavna naloga hladnovojnega NATA, torej obramba članic, se umika sodobnim nalogam. To najbolj odražajo spremembe skupne vojaške strukture sil. Te po novem sestavljajo sile za hitro posredovanje, ki so zelo mobilne in so v neprestani bojni pripravljenosti in glavne obrambne sile, ki so v primerjavi s hladnovojno strukturo bolj mobilne, vendar številčno manjše (pomožne sile niso pod skupnim poveljstvom in se aktivirajo le v primeru neposredne ogroženosti članic NATA in na izrecno zahtevo vojaških poveljstev zveze). Iz preoblikovanja skupne strukture sil, ki jih označuje manjša številčnost sil in večja mobilnost, je razvidna bodoča vloga NATA in oboroženih sil držav članic (Grizold 1999b: 75-76).

Premiki na področju sodelovanja med članicami in nečlanicami NATA se kažejo predvsem v številnih programih in svetih. Leta 1991 je nastal Severnoatlantski svet za

sodelovanje (*North Atlantic Cooperation Council*), ki se je osredotočal na politično in gospodarsko sodelovanje ter na izmenjavo informacij. Bistvena predpostavka takšnega sodelovanja je, da je na osnovi komunikacije in transparentnosti delovanja možno zgraditi zaupanje med državami in jih tudi socializirati v smislu bolj demokratičnih praks delovanja na varnostno-obrambnem področju. Program Partnerstvo za mir (PZM) lahko razumemo kot operativno (vojaško) sodelovanje in doseganje takšnih ciljev. Nastal je leta 1994, države pa se mu pridružijo s podpisom t. i. Okvirnega dokumenta, kjer so določeni temeljni cilji in odgovornosti: transparentnost obrambnega načrtovanja, demokratični nadzor nad oboroženimi silami, sodelovanje v operacijah po pooblastilih OZN in Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), skupno načrtovanje, usposabljanje, vaje, dolgoročni razvoj oboroženih sil, financiranje lastnega sodelovanja, stalni častniki za zvezo v Monsu, izmenjava informacij (Grizold in Ferfila 2000: 229). PZM je zelo praktično naravnano, saj ponuja široko paleto dejavnosti, od katerih države izberejo aktivnosti glede na svoje lastne potrebe. Temu služi izdelava Individualnega partnerskega programa. PZM je torej moč razumeti kot pripravljalnico za morebitne bodoče članice, po drugi strani pa kot glavno orodje za navezovanje politično-vojaških stikov s članicami OVSE, ki niso članice NATA (Durell-Young 1996: 75). V okviru PZM se je razvil tudi t. i. proces PaRP (*Planning and Review Process* - proces načrtovanja in ocenjevanja) za povečanje interoperabilnosti,¹⁷ ki pripomore k uspešnejšemu izvajanju nalog, denimo v mirovnih operacijah. Leta 1997 je Severnoatlantski svet za sodelovanje prenehal obstajati, saj ga je zamenjal EAPC (*Euroatlantic Partnership Council* - Evroatlantski partnerski svet). Namen tega sveta je spodbujanje posvetovanja in sodelovanja glede politično-varnostnih zadev (mednarodni terorizem, nadzor nad oboroževanjem, ohranjanje miru, obrambno-ekonomska in okoljska vprašanja) (internet vir št. 97). Ker pa je le skozi članstvo možno v polni meri sodelovati in tako prispevati k povečevanju evropske varnosti, je bila leta 1995 izdelana Študija o širitvi zveze NATO, ki se je osredotočila na politične in vojaške pogoje za članstvo. Politični pogoji so: privrženost svobodi, demokraciji in vladavini prava, upoštevanje načela soglasja, sodelovanje in sprejemanje odločitev o političnih in varnostnih vprašanjih, ustanovitev stalnega diplomatskega predstavništva v Bruslju, ustrezno usposabljanje posameznikov za opravljanje nalog v zavezništvu, prispevek k

¹⁷ Interoperabilnost pomeni zmožnost sistema, da uporablja dele drugega sistema. Interoperabilnost je le ena od stopenj v procesu standardizacije in sicer druga najnižja. Ostale so še: enakost, kompatibilnost in

proračunu, izmenjava obveščevalnih podatkov, upoštevanje varnostnih pravil in postopkov. Vojaške zahteve pa se nanašajo na: zmožnost prispevati h kolektivni obrambi in sodelovanje v združeni vojaški poveljniški strukturi zavezništva, sodelovanje v vojaških vajah konvencionalnih sil zveze, pristajanje na razmestitev jedrske oborožitve na lastnem ozemlju (če bo to potrebno), prispevek k skupnim oboroženim silam zavezništva, izmenjava vojaških obveščevalnih podatkov in sprejemanje standardov zavezništva (Grizold in Ferfila 2000: 234, 235).

Leta 1999 je bil sprejet nov Strateški koncept zavezništva, ki še enkrat potrjuje, da se mora zveza NATO prilagajati spremembam v mednarodnem varnostnem okolju. Za ta Strateški koncept je značilno poudarjanje tradicionalne vloge NATA kot vojaškega zavezništva z nalogo obrambe svojih članic in odvrčanja, hkrati pa je prisotno močno poudarjanje nalog oziroma operacij, ki ne spadajo pod 5. člen Severnoatlantskega sporazuma (*non-Article 5 crisis response operations*) in ki se ne odvijajo na teritorijih držav članic (t. i. *out-of-area* operacije). Ta dokument torej potrjuje razširjeno vlogo NATA v času po koncu hladne vojne. Novi NATO je zveza, ki skrbi tako za varnost svojih članic kot za varnost izven teritorija članic, hkrati pa razvija dialog z Rusijo in Ukrajino (The Alliance's Strategic Concept, 1999). Uresničevanje deklariranih ciljev je v praksi razvidno iz prenovljenih ali novih programov sodelovanja.

Že leta 1997 se je okrepiło PZM z namenom, da bi izboljšali delovanje članic PZM. V ta namen so razvili koncept operacionalnih kapacitet, ki še posebej razvija zmožnosti partnerjev za izboljšanje interoperabilnosti. To je predpogoj za uspešno skupno sodelovanje. Na Washingtonskem vrhu je bil sprejet še en program, ki se imenuje Akcijski načrt za članstvo (ANČ) in je namenjen državam, ki se potegujejo za članstvo v zvezi, ne nadomešča pa programa PZM in PaRP. Tako kot PZM tudi ANČ deluje po principu samoizbire. Bistvo tega programa so povratne informacije, s katerimi lahko država kandidatka korektno oceni svoj napredek na različnih področjih. Program zajema politične in ekonomske zadeve, ki vključujejo reševanje mednarodnih, etničnih ali ozemeljskih sporov na miren način, spoštovanje načel pravne države in človekovih pravic, izvajanje demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami ter zagotavljanje stabilnosti in blaginje z gospodarsko svobodo, socialno pravičnostjo in skrbjo za okolje. Obrambno-vojaške zadeve se osredotočajo na zmožnosti države, da bo prispevala h kolektivni obrambi in novim nalogam zavezništva. Področje virov se osredotoča na

zadostno zagotavljanje sredstev za obrambo, varnostne zadeve na vzpostavljanje postopkov, ki bodo zagotavljali varovanje zaupnih informacij, pravni vidik pa se nanaša na usklajevanje zakonodaje (internet vir št. 87, 96).

Pomen zveze NATO je mnogovrsten, saj hkrati ponuja kolektivno obrambo, institucionalizira prisotnost ZDA v Evropi in razvija zaupanje med državami članicami in partnerkami s pomočjo uveljavljanja transparentnosti v obrambnem delovanju. Hkrati gradi na vrednotah, kot so človekove pravice, vladavina prava in demokracija. Zavezništvo predstavlja medvladno organizacijo, »kjer vse države članice enakopravno odločajo, tj. s konsenzom oz. soglasno in se proti volji posamezne države ne morejo sprejeti nobeni sklepi oziroma se jim sklep /.../ ne more vsiliti« (Bučar 1998: 57). Hkrati NATO vodi operacije v podporo miru izven meja svojih članic. To dokazuje, da je razumevanje NATA kot zaprtega sistema kolektivne obrambe zastarelo. Zvezo NATO je potrebno razumeti tudi z vidika socializacijske vloge, ki jo ima na članice, kandidatke za članstvo in celo na nevtralne partnerke.

6. PRIMER REPUBLIKE SLOVENIJE

6.1. OGROŽANJE NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

Pri ocenjevanju stopnje varnosti neke države se moramo opreti na dve razsežnosti (Malešič 1999: 184). Prva razsežnost so t. i. objektivni viri ogrožanja nacionalne varnosti (viri ogrožanja varnosti lahko prihajajo iz notranjega ali zunanjega okolja neke države). Eden izmed načinov objektivizacije ogrožanja varnosti je uporaba numeričnih indikatorjev (glej Prezelj 2000: 134). Druga razsežnost so zaznani viri ogrožanja nacionalne varnosti, ki jih lahko ocenimo z meritvami javnega mnenja. Pomembno je, da objektivne ocene ogroženosti nacionalne varnosti kombiniramo z zaznanimi in da

primerjamo rezultate. Velika odstopanja med obema razsežnostima opozarjajo na določeno previdnost pri zaključkih (Prezelj 2000: 41).

6.1.1. ŠTEVILSKI KAZALCI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

Natančna stopnja ogrožanja nacionalne varnosti ni nikomur poznana, saj je ni mogoče izmeriti. Stroka je zaradi lažjega ocenjevanja ogroženosti nacionalne varnosti določene pojave opredelila za grožnje varnosti. Z izborom in z analizo tovrstnih pojavov - kazalcev (kar je ena od analitičnih možnosti) pa pridemo do t. i. objektivizirane ocene ogrožanja varnosti določene države. Na ta način lahko številsko, torej bolj natančno povemo, kako ogrožena je nacionalna varnost določene države (glej Prezelj 2000).

Na ta način ocenjeno ogrožanje nacionalne varnosti RS da v primerjavi z vsemi evropskimi državami naslednje rezultate: RS spada v prvo, najmanj ogroženo skupino pri političnem, identitetnem, okoljskem in zdravstvenem ogrožanju nacionalne varnosti ter pri terorizmu, kar pomeni, da RS po teh dimenzijah ni ogrožena. Le pri dveh dimenzijah, to sta vojaška in gospodarska dimenzija ogrožanja varnosti, RS spada v drugo, bolj ogroženo skupino (v vojaški dimenziji je upoštevan ozemeljski spor s Hrvaško, v gospodarski pa je RS v drugi skupini zaradi nekoliko zaprtega gospodarstva) (Prezelj 2000: 135). Skupni indeks ogrožanja nacionalne varnosti RS znaša 2,57, kar pomeni, da je RS minimalno ogrožena država.

Aktualizirani podatki iz omenjene študije ogroženosti nacionalne varnosti RS ne kažejo bistvenih razlik, saj ima RS še vedno ozemeljski konflikt (internet vir št. 92), na lestvici glede intenzivnosti konflikta pa ni omenjena (internet vir št. 98) (vojaška dimenzija varnosti). RS se z 12.000\$/*capita* še vedno uvršča v skupino ne najbogatejših držav (internet vir št. 91), ocena o stopnji nezaposlenosti pa je še vedno navedena za leto 1997, tj. 7,1 odstotek, kar RS uvršča v skupino držav z najmanjšo stopnjo nezaposlenosti (internet vir št. 91). Tudi stopnja nesvobodnega gospodarstva je ostala enaka, saj RS z oceno tri od petih možnih (peta skupina označuje zelo zaprto gospodarstvo) še vedno spada med države z zmerno stopnjo nesvobodnega gospodarstva (gospodarska dimenzija varnosti) (internet vir št. 123). Za politično dimenzijo varnosti

so pomembna poročila o ravnanju policije, ki naj bi nad zaporniki uporabljala večjo silo, kot je potrebno, omenjeno pa je tudi neposredovanje v primerih nasilja nad Romi in preveliko število zapornikov v zaporih. Poročilo sicer ocenjuje, da vlada RS običajno spoštuje človekove pravice, kar RS uvršča v srednjo od treh skupin držav. Poročilo glede stopnje nesvobode tiska ocenjuje RS kot svobodno, omenjeno pa je, da nesvoboda tiska ne izvira s strani vlade, pač pa se mediji samocenzurirajo (internet vir št. 93). Glede spoštovanja političnih svoboščin se RS uvršča v skupino najbolj svobodnih držav, glede državljanskih svoboščin pa v drugo, nekoliko manj svobodno skupino držav. Splošna ocena RS je - svobodna država (internet vir št. 93). RS ni uvrščena v skupino držav z mednarodnimi terorističnimi napadi (internet vir št. 120). Glede organiziranega kriminala pa je RS navedena kot manjša tranzitna pot za kokain in južnoazijski heroin, omenjen pa je tudi tranzit kemikalij (internet vir št. 91). Nadzor nad mejami je intenziven, poročilo ameriškega Ministrstva za zunanje zadeve pa opozarja na podkupljivost pre nizko plačanih policistov in carinikov na mejah (internet vir št. 102).

6.1.2. ZAZNANI VIRI OGROŽANJA NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

Zadnja raziskava slovenskega javnega mnenja o nacionalni varnosti RS je bila opravljena oktobra in novembra 2001. Respondenti so ocenjevali intenzivnost 19-ih vojaških in nevojaških virov ogrožanja varnosti, ki jih je bilo možno razvrstiti na lestvici od 1 (sploh ne ogroža varnosti RS), 2 (malo), 3 (srednje) in 4 (zelo močno). Vprašanje se je glasilo: »Koliko po vašem mnenju naslednji dejavniki ogrožajo varnost Slovenije?«

TABELA ŠT. 1: Zaznavanje virov ogrožanja varnosti RS (Malešič et al. 2002: 5):

GROŽNJA VARNOSTI SLOVENIJE	povprečni odgovor na lestvici od 1 do 4
mamila, narkotiki	3,41

kriminal	3,28
prometne nesreče	3,24
brezposelnost	3,14
uničevanje okolja	3,07
revščina	3,05
majhna nataliteta, zmanjševanje števila rojstev	3,00
gospodarski problemi	2,99
samomori	2,88
razprodaja družbenega premoženja	2,87
naravne in tehnološke nesreče	2,76
begunci, ilegalci, priseljenci	2,74
notranjepolitična nestabilnost	2,53
nalezljive bolezni - AIDS ipd.	2,43
zaostajanje na področju znanosti in tehnologije	2,33
skrajni nacionalizem	2,20
terorizem	2,09
konflikti na ozemlju nekdanje Jugoslavije	2,09
vojaške grožnje varnosti s strani drugih držav	1,79

Viri ogrožanja kot so brezposelnost, prometne nesreče, kriminal in mamila, z vrednostmi od 3,14 do 3,41 presegajo zaznavanje naštetih dejavnikov kot srednje grožnje varnosti in se že približujejo veliki grožnji varnosti. Ostale grožnje varnosti se uvrščajo nekje med majhno in srednjo. Najmanj intenzivno je zaznana vojaška grožnja varnosti z vrednostjo 1,79. Vojaške grožnje varnosti torej niso niti zaznane niti številsko izmerjene kot vir ogrožanja varnosti RS.

6.1.3. RESOLUCIJA O STRATEGIJI NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

Resolucija odraža zaznano ogrožanje nacionalne varnosti s strani državnih organov RS. Je temeljni dokument s področja nacionalne varnosti in je osnova za izdelavo vseh nadaljnjih dokumentov v zvezi z nacionalno varnostjo. RS je doslej izdelala dva tovrstna krovna dokumenta.

Prvi dokument, Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti Republike Slovenije, je bil izdelan leta 1993. Ta dokument potrjuje, da RS

upoštevava vse vrste nevarnosti, od možne agresije in drugih nasilnih posegov tujih sil, organizirane in mednarodne kriminalitete ter vseh oblik ogrožanja osebne in kolektivne varnosti pa do ogrožanja življenjskega okolja z zdravju in kvaliteti življenja nevarnimi posegi v okolje (Ur.l. RS, št. 73/1993).

Bolj natančno opredeljuje tri razsežnosti nacionalne varnosti in sicer: vojaško ogrožanje, ogrožanje notranje varnosti ter ogroženost življenjskega okolja.

Prenovljeni dokument - Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, ki je bil sprejet leta 2001, opredeljuje več dimenzij nevojaškega ogrožanja slovenske nacionalne varnosti, vojaškim virom ogrožanja nacionalne varnosti pa pripisuje manjši pomen.

Vire ogrožanja nacionalne varnosti RS po tem dokumentu predstavljajo:

subverzivna dejavnost, grožnja z agresijo, vojaški napad, množične migracije, terorizem, organizirani kriminal, uničevanje okolja, gospodarske blokade vključno z energetske krizo, informacijske oziroma kibernetične blokade ali delovanje, zdravstveno-epidemiološka ogrožanja ter naravne in druge nesreče (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, 2001).

Resolucija še posebej izpostavlja *posredno delovanje*, ki bi lahko ogrozilo nacionalno varnost, predvsem delovanje obveščevalnih služb, ukrepe gospodarskega, tehnološkega, finančnega, trgovinskega in informacijskega značaja, demonstrativno uporabo oboroženih sil ter individualni, skupinski in državni terorizem.

Posebej izpostavljeni so tudi oboroženi spopadi večjih razsežnosti, ki »so možni le ob pojavu globoke evropske ali svetovne krize«, resolucija pa priznava tudi možnost poslabšanja razmer jugovzhodno od ozemlja naše države.

V zvezi z lego države izpostavlja transnacionalne grožnje nacionalni varnosti, kot so organizirani kriminal, ilegalne migracije, trgovanje z belim blagom, mamili, ilegalna trgovina z orožjem in materiali, terorizem in pranje denarja.

Glede notranje varnosti so izpostavljene splošna, gospodarske in posebne oblike kriminalitete. V zvezi z informacijsko varnostjo izpostavlja nekatere od sistemov (prometna infrastruktura, telekomunikacijsko omrežje, zdravstveni in socialni sistem, finančni sistem in preskrba), ki jih je možno hitro omejiti ali zaustaviti njihovo delovanje.

Ekološko je država ogrožena zaradi kemičnih, radioaktivnih in drugih onesnaženj ter nenadzorovanih posegov v naravo. Stalnico ogrožanja nacionalne varnosti RS predstavljajo velike naravne nesreče ali nesreče, povzročene zaradi človekove dejavnosti.

6.2. SODELOVANJE REPUBLIKE SLOVENIJE V MIROVNIH OPERACIJAH

Mednarodni vidik nacionalne varnosti RS se nanaša na ožje in širše mednarodno varnostno okolje, ki jo obdaja. Jedro varnostne politike je ozemlje RS, takoj zatem pa je najbolj pomembno njeno ožje mednarodno varnostno okolje, ki ga bomo za potrebe tega dela opredelili kot območje sosednjih držav in območje nekdanje skupne države.

6.2.1. SODELOVANJE V SILAH SFOR

Vojna v BiH je izbruhnila 2. aprila 1992. Z resolucijo 761 je 29. junija 1992 VS OZN razširil delovanje mirovni sil UNPROFOR s Hrvaške še na BiH. Leta 1993 je bil UNPROFOR zadolžen za nadzor varnih območij, ki jih je maja določil VS OZN z resolucijo 824 (Sarajevo, Tuzla, Žepa, Goražde, Bihać in Srebrenica). Ker se je varnostni položaj slabšal, je zveza NATO konec avgusta leta 1995 z zračnimi napadi na položaje bosanskih Srbov ustvarila pogoje, ki so pripeljali do podpisa mirovnega sporazuma (Grizold 1999b: 53; Malešič 2000a: 15).

Po pogajanjih v Daytonu so v Parizu 14. decembra 1995 podpisali Splošni okvirni mirovni sporazum, bolj znan pod imenom Daytonski mirovni sporazum. Ta sporazum z aneksi predstavlja osnovo za stabiliziranje razmer v BiH. Aneks 1A (pa tudi aneks 1B) opredeljujeta vojaške vidike mirovnega sporazuma. Bila sta osnova za delovanje sil IFOR (*Implementation Force*), kasneje pa še politično-pravni okvir za izvajanje nalog sil SFOR (*Stabilization Force*). Sile IFOR so imele enoletni mandat (opravljale so

naloge v zvezi s prenehanjem sovražnosti, ločevanjem sovražnih oboroženih sil, skrbele pa so tudi za to, da so bile oborožene sile in težko orožje nameščeni na določenih mestih). Proti koncu mandata, ki se je zaključil 20. decembra 1996, so nadzorovali 1.400 kilometrov dolgo razmejitveno črto, 800 območij, kjer je bilo spravljeno težko orožje, odprli so 2.500 kilometrov cest, popravili okrog 60 mostov in osvobodili sarajevsko letališče ter glavne železniške proge. Okolje pa je bilo še vedno nestabilno, zato so nastale sile SFOR z nalogo utrditi mir (internet vir št. 101).

Sile SFOR skrbijo, da strani upoštevajo Daytonski sporazum, da spore rešujejo po mirni poti in da se ustvarijo pogoji, ki bodo omogočali razvoj območja, končni cilj pa je vzpostavitev takega okolja, da bo možen umik NATOVIH sil iz BiH.

Sile SFOR so na začetku delovanja štejele 32.000 pripadnikov, med letoma 1999 in 2000 pa so se zmanjšale na 20.000 pripadnikov. V silah SFOR so zastopane vse države zveze NATO, od nečlanic pa so v SFOR-ju (6. marca 2002) Albanija, Argentina, Avstrija, Bolgarija, Estonija, Irska, Finska, Latvija, Litva, Slovaška, Maroko, Romunija, Rusija, RS in Švedska. Trenutno sile SFOR štejejo 18.000 pripadnikov, od tega 17.500 v BiH. SFOR je razdeljen na tri oddelke, multinacionalni oddelek na severu s sedežem v Tuzli, kjer je 4.800 oseb, na jugovzhodu s sedežem v Mostarju, kjer deluje 4.600 oseb in na severozahodu s sedežem v Banja Luki s 4.000 ljudmi. Na različnih območjih po BiH se nahajajo t. i. *theatre troops*. Grčija, Madžarska, Irska, Italija, Portugalska, Romunija in RS so države, ki imajo največ pripadnikov prav v teh enotah (internet vir št. 101, 124).

RS se je prvič vključila v enote SFOR leta 1997 s tremi helikopterji in transportnim letalom. Letalsko-helikopterski oddelek ni podrejen nobeni enoti, pač pa neposredno poveljstvu sil SFOR. Na nalogo poletijo z brniškega letališča in se po opravljeni nalogi zopet vrnejo nazaj, kjer ostale posadke, opremljene s pozivniki, čakajo v 24-urni pripravljenosti. Ker so skoraj vsi piloti in mehaniki SV pred letom 1991 pripadali Jugoslovanski armadi, je s pogodbo predpisano, da se nad ozemljem BiH ne zadržujejo dlje, kot je nujno, da bi opravili nalogo oziroma ne več kot 72 ur. Enoto sestavlja štirinajst častnikov in štirje podčastniki. Dva častnika v Zagrebu (Sarajevu) skrbita za povezavo med poveljstvom SFOR in matično enoto v RS, za sprejetje naloge, za koordinacijo in spremljanje dela posadk ter za koordinacijo med NATOVIMI izvidniškimi letali in posadkami SV. Letalsko-helikopterski oddelek ima podporo drugih enot SV, saj sam vsega dela ne bi zmožl opraviti. Od sprejetja in spoznavanja

naloge do vzleta mine v povprečju 24 ur oziroma ko v Zagrebu obvestijo častnika za zvezo SV o nalogi, posadki SV na Brniku preostane še najmanj 48 ur časa za vzlet. Prvi polet so opravili 1. oktobra 1997. Najprej so trikrat ali štirikrat leteli do Zagreba, nato so leteli nad BiH in nad deli Hrvaške. Helikopterji letijo vsak okrog 80 do 100 ur na mesec, letalo pa okrog 30 ur. Izvajajo operativne polete, enote SV prevažajo predvsem visoke častnike (od čina polkovnika naprej), med gosti pa so imeli tudi poveljnika celotne operacije. Poleg teh nalog opravljajo za SFOR še strateško izvidovanje, torej snemanje določenih območij (življenjsko pomembne prometnice, prehode čez reke, železniške postaje, minska polja) s termovizijskimi kamerami in drugimi napravami. Med naloge sodijo še medicinski prevozi z letalom, saj je zaradi manj vibracij bolj primerno kot pa helikopterji. Opravljali so tudi operativne Transporte za dislocirane enote. Gre za lete, pri katerih je pomembna kakovost, ne pa količina. Enote SV so visoko strokovne, saj niti en polet ni bil odpovedan zaradi tehničnih razlogov. Poleg tega so piloti tako izurjeni, da lahko letijo tudi v slabih vremenskih pogojih, zato je odstotek neopravljenih nalog zelo nizek (razlogi so bili nevarni vremenski pogoji ali odpovedi naročnikov). Maja 1998 je SV opravila 65 odstotkov vseh helikopterskih poletov in 25 odstotkov letalskih poletov. Pojavljajo pa se tudi težave, saj RS kot nečlanica zveze NATO nima dostopa do opreme in tehničnih naprav, ki jih uporabljajo članice. Delo pa otežujejo tudi nepopolni vremenski podatki, radijske zveze in tudi minska polja.

Lansko leto je helikopterski oddelek SV sodeloval na zadnji vaji specialne intervencijske enote karabinjerjev, ki so vadili vzdrževanje javnega reda in miru, enota specialnih karabinjerjev pa je morala vstopiti tudi v objekt in rešiti talce. Enota SV je s helikopterjem prepeljala vpadno skupino do objekta, kjer so se po vrvi spustili na tla, po opravljeni nalogi pa so jih odpeljali nazaj. Vajo si je ogledal generalni sekretar NATA sir Robertson. Pomoč SV pri vaji je bila posebno dragocena, saj je bil na voljo le en dan za urjenje in zato nihče drug ni hotel sprejeti naloge. S tem so pripadniki SV potrdili visoko usposobljenost, nalogo pa so opravili z odliko (Kuntarič 1998a: 10-11; Grmek 2001: 11-12; Visinski 2001: 12).

Sedež SFOR-ja je v Sarajevu, kjer je nameščenih 500 ljudi. Tam ima večina držav svoje pripadnike. RS ima v sanitetni postaji ROLE 1 medicinsko enoto, dva častnika, štiri podčastnike in šest vojakov. Mandat traja pol leta, zdravniki pa imajo krajši mandat. Sanitetna enota SV je začela delovati 1. februarja 2000 (internet vir št. 117).

Zdravstveno varstvo v Sarajevu je organizirano na dveh ravneh, ROLE 1 (zdravstvena oskrba v bazi) in ROLE 2. Sanitetna enota SV deluje v postaji ROLE 1, kar pomeni, da je usposobljena za opravljanje nalog na ravni splošne ambulante (ambulantni sta dve - v Butmiru in na Ilići). Dodatno je usposobljena še za nujno medicinsko pomoč, tako da so nekemu belgijskemu pacientu z astmo rešili življenje. Večji del nalog predstavlja ambulantno zdravljenje, saj na mesec opravijo približno 500 pregledov, na dan pa imajo okrog 30 bolnikov. V ambulanto pripadniki sil SFOR prihajajo predvsem zaradi prehladnih obolenj, alergij in prebavnih težav. Veliko je tudi poškodb, ki so posledica velikih fizičnih obremenitev. Poleg tega pripadniki SV opravljajo še preventivne preglede in preglede kuhinjskega osebja. Pripravljeni morajo biti tudi na epidemije, če bi hkrati zbolelo od 1.000 do 2.000 vojakov. Uporabljajo slovensko opremo, reševalna vozila in slovenska zdravila, opremljeni pa so z opremo za oživljanje, mini laboratorijem za preglede krvi in z vozili za urgentne prevoze. Ekipa je v 24-urni pripravljenosti, imajo pa tudi kirurga, s čimer se je njihova ambulantna dejavnost razširila in zato tej enoti rečemo tudi ROLE 1+. Pri težjih primerih priskočijo na pomoč pripadniki iz terenske bolnišnice ROLE 2 v deset kilometrov oddaljenem Rajlovcu, kjer so zadolženi za specialistične posege. Slovenska sanitetna enota je z možnostjo sodelovanja v zdravstveni postaji ROLE 1 dobila posebno priznanje, saj se redko zgodi, da država nečlanica zveze NATO lahko medicinsko oskrbuje poveljstvo sil zveze NATO v operaciji v podporo miru (Pišlar 2000: 21; Grmek 2001: 12; Pišlar 2001a: 14-15).

Preden je prva enota slovenske vojaške policije odpotovala v BiH, se je 5. februarja 1999 predstavila v ljubljanski vojašnici Franca Rozmana - Staneta. Takratni načelnik Generalštaba Slovenske vojske (GŠSV) brigadir Iztok Podbregar je poudaril, da naloge te enote sodijo med najtežje in najbolj zapletene, kar jih SFOR izvaja v BiH. Dodal je še, da bo enota morala izvajati tudi netipične vojaške naloge. Delovala pa bo v okviru MSU (*Multilateral Specialised Unit*) (Kuntarič 1999: 8-9).

MSU je specializirana enota, ki je vojaško in policijsko usposobljena. Zveza NATO je odločitev o njeni ustanovitvi sprejela ravno zaradi pomanjkljivosti klasičnih vojaških enot, ki niso usposobljene za učinkovito zagotavljanje javnega reda in miru ter za zbiranje podatkov na terenu. Tako MSU pri lokalnih oblasteh, nevladnih institucijah, tujih humanitarnih organizacijah in pri lokalnem prebivalstvu zbira ter analizira podatke o medetničnih napetostih, o vračanju beguncev, o vojnih zločincih, o grobiščih, o

korupciji in o splošnih življenjskih pogojih prebivalstva. MSU pa v izgedih posreduje šele, ko odpovesta lokalna policija in IPTF (*International Police Task Force* - mednarodne policijske sile). Poleg navedenih nalog pa enote v okviru MSU nadzorujejo ozemlje, usposabljaajo pripadnike lokalne policije, posredujejo v primeru ogrožanja pri vračanju beguncev in so prisotne na občutljivih področjih - t. i. navzočnosti patrolje. MSU predstavlja vezni člen med klasičnimi vojaškimi enotami SFOR-ja in OZN oziroma IPTF, saj pripadnikom OZN, ki so civilni policisti, primanjkuje vojaških znanj (denimo za zajetja oseb, osumljenih vojnih zločinov) (Visinski in Kuntarič 1999: 15; Grmek 2001: 10).

Enota slovenske vojaške policije (častnik, deset podčastnikov in dvanajst vojakov) je v silah SFOR v okviru MSU začela sodelovati 9. februarja 1999. Kontingenti so nastanjeni v bazi, ki se imenuje Butmir 2. Prvih deset dni po prihodu vsake nove enote poteka usposabljanje, seznanjanje z načinom dela, s položajem v BiH in z dolžnostmi v zvezi z varovanjem baze. Usposabljanje se konča z zaključno vajo. Tretji poslani enoti SV - vodu slovenske vojaške policije in dvema vodoma italijanskih karabinjerjev so kot nasprotnika v vaji dodelili Argentine. Naložena jim je bila naloga posredovanja v demonstracijah in odstranitev blokade. Slovenskemu vodu je uspelo razbiti barikado in razgnati demonstrante, tako da so na vaji zmagali. S tem so uspešno zaključili dousposabljanje in dobili certifikat MSU (Groff 2000: 20). Nato so začeli delo na terenu. Prvi kontingent (vod) slovenske vojaške policije je bil na primer zadolžen za jezikovne prevode italijanskim karabinjerjem (na terenu), znašli pa so se tudi v vlogi njihovih vodnikov. Kot policisti niso imeli stika z lokalnim prebivalstvom. Vodja slovenskega kontingenta (major Stasil Burja) je skupaj s poveljujočim v MSU odredil, kje in kako uporabiti slovensko enoto. Skrbel pa je tudi zato, da so se pripadniki SV držali slovenske zakonodaje in da niso prekoračili pooblastil. Hkrati je o dogajanju poročal GŠSV (Kuntarič 1999: 8-9). Tretji kontingent je opravljal naloge na celotnem ozemlju BiH, zato je bila enota po tri tedne na terenu in teden dni v bazi, kjer je varovala bazo, bila zadolžena za vzdrževanje tehnike in se hkrati pripravljala za ponovni odhod na teren. Tej enoti SV so dodelili tudi nalogo varovanja tedanje ameriške zunanje ministrice Madeleine Albright ob obisku v Sarajevu, kar potrjuje oceno o visoki usposobljenosti in strokovnosti. Enota SV je bila navzoča tudi na kritičnih mestih ob občinskih volitvah. Tretji slovenski kontingent je bil izbran tudi za vlogo demonstrantov na zaključni vaji za romunski kontingent, kjer se je slovenski vod izkazal za

premočnega nasprotnika (Groff 2000: 20). Petemu kontingentu slovenskih vojaških policistov je SFOR-jev sektor za obveščevalne zadeve dodelil nalogo zbiranja podatkov. Enota se je odpravila v Kiseljak, kjer je podatke o občinskih strukturah in vračanju beguncev zbiral eden od oddelkov, drugi pa so po okoliških vaseh povpraševali po obnovi hiš in verskih objektov ter o medetničnih trenjih. V vasi Duhri, ki je pretežno muslimanska, so bili tamkajšnji prebivalci po začetnem nezaupanju pripravljeni povedati enoti SV skoraj vse. Zataknilo se je le pri najbolj kočljivih vprašanjih. Na vprašanje, kdo je posilil ženske iz njihove vasi in kdo je pobil moške v bližnjih Grahovcih, so odgovorili le, da storilce poznajo, ker so iz okoliških vasi. Več uporabnih informacij pa je enota SV dobila v Grahovcih. Zbrane podatke pa posredujejo poveljstvu sil SFOR. Zbiranje podatkov traja po šest dni na teden. Po vrnitvi v bazo pa so pripadniki SV zaposleni s pregledi vozil in opreme ter s čiščenjem, prostega časa pa imajo malo. Zato so bili še posebej zadovoljni, da so delovali pod poveljstvom Italijanov. Ti so namreč zgradili udobno in klimatizirano bazo, ki olajšuje bivanje na misiji (Grmek 2001: 11).

MSU je edina enota, ki deluje na ozemlju celotne BiH in tako je tudi vozila SV moč zaslediti po celotni državi. Slovenski vojaški policisti pri opravljanju svojega dela prihajajo v stik z vsemi etnijami - Hrvati, Muslimani in Srbi. Navzočnost enot SV pomirja, ljudje pa jih gledajo z velikim upanjem v očeh. Pripadniki SV niso le vrhunski profesionalci na opravljanju dolžnosti, ampak se izkažejo tudi kot ljudje, saj vaščanom prisluhnejo, razveselijo otroke z bonboni in pomagajo, če le morejo. Vse narodnosti jih rade sprejmejo, saj razumejo jezik in ne potrebujejo prevajalcev pri komuniciranju (Bric 1999: 11; Visinski in Kuntarič 1999: 15). Pripadniki SV, ki sodelujejo v poveljstvu SFOR-ja, izpostavljajo te prednosti, saj so v poveljstvu zelo upoštevali slovensko mnenje, velikokrat pa so se obračali na pripadnike SV in pri njih iskali dodatne informacije (Bric 1999: 11). Vse te prednosti je izpostavil tudi tedanji poveljnik Coticelli, ki je dejal, da slovenski vod opravlja naloge z veliko resnostjo. Po besedah takratnega vodje slovenskega kontingenta majorja Tomaža Visinskega si slovenski pripadniki ne morejo privoščiti povprečnosti zaradi prizadevanj RS za članstvo v NATU (Grmek 2001: 10).

SV je 30. septembra 2001 okrepila sodelovanje v silah SFOR z dodatnim vodom vojaških policistov (častnik, deset podčastnikov, dvanajst vojakov), trije častniki SV pa so v poveljstvu MSU (internet vir št. 117, 127). To je bil tudi prvi kontingent, ki ga niso

več sestavljali vojaški policisti iz vse države, saj se kontingenti v silah SFOR popolnjujejo le še iz 17. bataljona in 10. motoriziranega bataljona SV (Grmek 2001: 11).

Dobre ocene, ki jih je RS ob obisku obrambnega ministra dr. Antona Grizolda v bazi sil SFOR dobila od poveljujočih, so zelo pomembne. RS namreč nima posebnih centrov za usposabljanje vojakov in podčastnikov za sodelovanje na mirovni misijah (Grmek 2002: 2). S 1. majem 2002 je pripravljena tudi četa za sodelovanje v silah SFOR, ki je doslej največja enota, usposobljena za sodelovanje v mirovni operaciji, saj jo sestavlja 109 pripadnikov SV. Za četo 10. motoriziranega bataljona bo skrbela SV in jo bo delno oskrbovala iz RS (internet vir št. 95).

6.2.2. SODELOVANJE Z URADOM VIŠKEGA KOMISARJA

Leta 1995 so na mirovni konferenci v Londonu ustanovili PIC (*Peace Implementation Council* - Svet za uveljavljanje miru), ki ga sestavlja 55 držav in mednarodnih organizacij (Svet Evrope, OZN, Mednarodni denarni sklad, Svetovna banka). Izvajanje civilnih nalog Daytonskega mirovnega sporazuma nadzoruje Visoki komisar OZN za BiH, ki predstavlja najvišjo administrativno upravo nad BiH. Visokega komisarja imenuje upravni odbor PIC, potrdi pa ga VS OZN. Sprva je bila taka mednarodna uprava predvidena le za obdobje enega leta (od decembra 1995 do decembra 1996), vendar je junija 1996 PIC začel razmišljati o podaljšanju mandata. Decembra leta 1996 je bilo dodatno dvoletno obdobje izvajanja mirovnega načrta tudi potrjeno. OHR (*Office of High Representative* - Urad visokega komisarja) še danes deluje in koordinira delo številnih organizacij ali pa sodeluje z njimi. Pooblastilo za opravljanje temeljnih nalog predstavlja 10. aneks k Daytonskemu mirovnemu sporazumu. OHR naj bi skrbel za nadzor nad izvajanjem mirovnega sporazuma oziroma civilnih vidikov tega sporazuma. Ohranjal naj bi tesne stike s podpisnicami sporazuma, o opravljenih nalogah mora poročati OZN in razreševati težave, ki nastajajo v zvezi z uveljavljanjem sporazuma. Naloge so sicer prilagojene dejanskim potrebam. Tako je OHR po prvih povojnih volitvah leta 1996 skrbel, da so bile vzpostavljene predvidene državne institucije, zdaj pa skrbi za njihovo delovanje. Na ekonomskem področju je Visoki komisar sprva koordiniral rekonstrukcijo infrastrukture (ceste, mostovi, letališča, telefonska omrežja in

ostalo), zdaj pa je glavna naloga oživljanje ekonomije. Med naloge OHR spada tudi vračanje beguncev in razseljenih oseb, naloge v zvezi z uveljavljanjem človekovih pravic, vzpostavitev pravne države, vzpostavljanje neodvisnih medijev in reforma šolskega sistema (internet vir št. 100).

OHR je sprva sestavljalo 60 ljudi z Visokim komisarjem na čelu, konec leta 2000 pa je sestava narasla na 681 oseb. Januarja leta 2002 je OHR štel 203 osebe ter 498 lokalnih oseb. Sedež OHR je v Sarajevu, kjer se nahaja Visoki komisar s svojimi pomočniki. RS ima v OHR enega častnika SV, ki je začel z opravljanjem nalog 15. julija 2001 (begunska problematika) (internet vir št. 117). V Sarajevu so tudi številni oddelki, denimo politični in ekonomski oddelk. OHR ima v Banja Luki, Mostarju in v Brčkem svoje regionalne urade (internet vir št. 100).

Sile SFOR-ja niso podrejene OHR, vendar pa 10. aneks Daytonskega sporazuma nalaga tesno sodelovanje s silami IFOR, danes s silami SFOR (The General Framework Agreement: Annex 10).

6.2.3. SODELOVANJE V SILAH KFOR

Po končanih napadih zveze NATO 10. junija 1999 je VS OZN sprejel resolucijo 1244, s katero je potrdil potrebo po prisotnosti mednarodnih sil na Kosovu. General Jackson je po navodilih Severnoatlantskega sveta začel s takojšnjimi pripravami za začetek operacije *Joint Guardian*. Na Kosovo so 12. junija 1999 vstopile prve enote sil KFOR, od tam pa so se umaknile srbske vojaške enote (internet vir št. 116).

Sile KFOR so zadolžene za vzpostavljanje in ohranjanje varnega okolja, javnega reda in miru, za nadzor, in če je potrebno, za prisilo k spoštovanju zahtev, ki jih vsebujeta Vojaško-tehnični sporazum (med silami KFOR in med takratno Zvezno republiko Jugoslavijo ter Republiko Srbijo) in sporazum z Osvobodilno vojsko Kosova. Opravljajo pa še druge naloge: zaseganje in zbiranje orožja, varovanje mest, kjer je orožje spravljeno, uničevanje orožja, pomoč pri vzpostavljanju kosovske vojske in policije in pomoč misiji UNMIK (*United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* - Misija/začasna uprava Organizacije združenih narodov na Kosovu). Sile

KFOR dajejo na razpolago svoja sredstva in enote tudi različnim organizacijam, ki delujejo pod okriljem UNMIK, saj sodelujejo pri transportih in pri gradnji, pri čiščenju minskih polj, pri razdeljevanju hrane in v programih za osveščanje prebivalstva pred minami (internet vir št. 108, 118).

Sile KFOR so razporejene v petih sektorjih po Kosovu ter v Makedoniji, v Albaniji in v Grčiji. V KFOR so vključeni pripadniki vseh članic zveze NATO, sicer pa so udeležene še Argentina, Avstrija, Azerbajdžan, Bolgarija, Finska, Gruzija, Irska, Jordanija, Litva, Maroko, Romunija, Rusija, Slovaška, RS, Švedska, Švica, Ukrajina in Združeni arabski emirati (internet vir št. 115). RS sodeluje v silah KFOR s šestimi častniki SV. Z delom so začeli 5. januarja 2000.

Preden je prvi kontingent (majorji Tomaž Venišnik, Borut Angeli, Davorin Rečnik, Janez Pungeršek, Matjaž Bertoncelej in Josip Bostič kot vodja misije) odpotoval na misijo, so morali pozorno in podrobno proučiti gradivo, ki ga je pošiljala zveza NATO. Seznanili so se z vsemi pomembnimi podatki (kje delujejo sile KFOR, klimatske razmere, kulturne in verske navade in podobno). Mesec dni pred odhodom pa so se pripravljali na konkretne naloge, ki naj bi jih opravljali. Vodja misije major Bostič je bil odgovoren za spoštovanje in izvajanje pravil služenja v SV pa tudi za spoštovanje pravil sil KFOR. Kot vsak vodja misije je spremljal dodeljevanje nalog svoji skupini glede na podpisane sporazume o sodelovanju, med njegove zadolžitve pa so spadali tudi nastopi v javnosti ter vzdrževanje rednih stikov z GŠSV (Kuntarič 2000: 7).

KFOR je organiziral dve poveljniški mesti, KFOR *Main* v Prištini (glavno poveljstvo) in KFOR *Rear* v Skopju (zaledno poveljstvo). Majorja Rečnik in Bertoncelej sta že pred odhodom izvedela, da bosta delovala v Prištini, in sicer major Rečnik v združeni implementacijski komisiji, kjer je skrbel za sodelovanje med KFOR-jem in jugoslovanskimi silami, major Bertoncelej pa v novinarskem informacijskem središču. Ostali štirje pripadniki SV so drugi dan po prihodu opravili skupinski razgovor, kjer so se jim najprej predstavili člani poveljstva sil KFOR, nato pa so se predstavili še majorji SV in po polnem odmoru izvedeli, katere naloge bodo opravljali. Major Bostič je kot častnik za zvezo skrbel za usklajevanje NATA in makedonskih oblasti, major Angeli je skrbel za letališče Petrovac, major Venišnik je skrbel za mejni prehod Blače, major Pungeršek pa za analizo medijskega poročanja. Poveljujoči so hitro ugotovili, da je prednost častnikov SV v obvladovanju jezika, zato jih je vsak želel imeti v svojem odseku (Pungeršek 2000: 8-9; Logar 2000: 5). Drugi kontingent (majorji Ante Grgantov,

Franko Kukanja, Boštjan Lesjak, Jurij Posavec, Miro Špacapan in Marko Unger) je imel štiridnevne priprave, za katere je vodja misije major Grgantov dejal, da so bile prepozne. Na misiji se je ukvarjal predvsem z nepremičninami in ekološkimi vprašanji in preprečil goljufijo v višini treh in pol milijona nemških mark, ki bi jih NATO moral plačati za najem zemljišča, saj je bilo prikazano kot zasebno. Major Špacapan je vsako jutro analiziral, kaj o razmerah na Kosovu poročajo lokalni, srbski in svetovni mediji, informacije pa je posredoval poveljniku KFOR-ja. Major Kukanja je delal na zelo občutljivem področju - odnosi med jugoslovanskimi in vojaškimi oblastmi v Beogradu ter prištinskim poveljstvom, sodeloval pa je tudi pri organiziranju človekoljubne pomoči. Major Unger je v tiskovnem središču v Skopju analiziral poročanje medijev o stanju na Kosovu, major Lesjak je bil zadolžen za povezavo med poveljstvom KFOR-ja in obrambnim ministrstvom Makedonije, major Posavec pa v Skopju za civilno-vojaško sodelovanje, namenjeno izboljševanju odnosov med silami KFOR in civilnim prebivalstvom (Pišlar 2001: 6). Sile KFOR si namreč prizadevajo pomagati šolam, centrom za prizadete, sirotišnicam, vrtcem in lokalnim skupnostim v manj razvitih predelih Makedonije. To so t. i. projekti CIMIC (*Civil Military Cooperation* - civilno-vojaško sodelovanje). Naš kontingent je v okviru enega od teh projektov s pomočjo ambasade RS v Makedoniji tamkajšnjemu prebivalstvu priskrbel večjo količino materialne pomoči (Pišlar 2001b: 7). Tretji kontingent SV (v zalednem poveljstvu v Skopju so bili majorji Robert Smerdu, Roman Anžič in Tadej Novak, v glavnem poveljstvu v Prištini pa majorji Janez Muhvič, Franc Kalič in Andrej Indof) je deloval podobno, saj je major Robert Smerdu opravljal naloge v okviru skupine za zveze (*Military Liaison Team*) in je sodeloval z makedonskim obrambnim ministrstvom, major Roman Anžič pa je bil vodja analiz poročanja medijev v novinarskem in informacijskem središču, kjer je z dvema prevajalkama vsakodnevno spremljal teme v medijih, povezane z delovanjem KFOR-ja. Ugotavljali so tudi naklonjenost medijev do sil KFOR. Imeli so redne tedenske novinarske konference o aktivnostih, ki so se odvijale v obmejnem pasu med Makedonijo in Kosovom in se ukvarjali z vprašanji beguncev, zajetih upornikov in s predajanjem teh civilnim oblastem. Major Andrej Indof je s predstavniki jugoslovanskih oboroženih sil opravljal izvidovalno-omeritvene naloge na meji med Kosovom in Srbijo, enkrat pa so se znašli v precejšnji nevarnosti, saj je eno od petih vozil zapeljalo na tankovsko mino. Huje sta bila ranjena dva jugoslovanska predstavnika. Vojaki SV pa so se pritoževali nad uniformami, saj so

imele enak vzorec kot uniforme pripadnikov Osvobodilne vojske Preševa, Medvedje in Bujanovca, kar je bilo nedvomno moteče, posebno še zato, ker so bile oznake KFOR od daleč nevidne (Novak 2001: 10).

TABELA ŠT. 2: Prispevek v sile KFOR: (internet vir št. 104, 105, 106, 107):

	začetek udeležbe	število pripadnikov in oprema/orožje	naloge
Litva	12. junij 1999	vod, opremljen z lahkim orožjem	nadzor nad spoštovanjem vojaško-tehničnega sporazuma, pomoč Visokemu komisarju za begunce, skrb za javni red in mir in skrb za prenos teh nalog lokalnim organom, pomoč pri vzpostavljanju civilnih funkcij
Slovaška	september 1999	40 oseb, material za gradnjo cest, sredstva za razminiranje	razminiranje, gradnja cest
Švica	september 1999	160 oseb, prevozna sredstva, konstrukcijski material	oskrba z vodo, civilno-vojaški odnosi, prevozi, naloge, ki jih opravlja vojaška policija, medicinska oskrba
Republika Slovenija	5. januar 2000	šest častnikov oboroženih z orožjem za samoobrambo	naloge v tiskovnem in informacijskem središču, civilno-vojaško sodelovanje

6.2.4. SODELOVANJE V UNTSO

Ko se je 14. maja 1948 skrbniški mandat nad Palestino končal, je bila razglašena država Izrael, ki je postala tarča napadov. VS OZN je sprejel resolucijo, s katero je zahteval ustavitev sovražnosti. Resolucija je bila tudi podlaga za pošiljanje opazovalcev, ki bi skupaj s posrednikom OZN nadzorovali premirje. Ta klasična mirovna operacija je dobila ime UNTSO (*United Nations Truce Supervision Organisation*). Na to območje so opazovalci prispeli junija 1948. Leta 1949 so ostali z namenom, da bi nadzorovali spoštovanje mirovnega sporazuma med Izraelom in arabskimi državami. UNTSO zato deluje tudi v sosednjih državah, v Egiptu, Izraelu, Jordaniji, Libanonu in Siriji. Po izraelsko-arabskih vojnah so se naloge spreminjale v skladu z dogajanjem na tem območju, hkrati pa so opazovalci v pomoč pripadnikom ostalih mirovnih misij v regiji.

Glavni sedež te mirovne operacije je v Jeruzalemu, 31. januarja 2002 pa jo je sestavljalo 151 vojaških opazovalcev, ki jim pomaga 101 civilna oseba ter 112 lokalnih civilnih uradnikov. Države, ki sodelujejo v tej mirovni operaciji, so: Argentina, Avstralija, Avstrija, Belgija, Kanada, Čile, Kitajska, Danska, Estonija, Finska, Francija,

Irska, Italija, Nizozemska, Nova Zelandija, Norveška, Rusija, Slovaška Republika, Švedska, Švica in ZDA (internet vir št. 113, 114). RS sodeluje v tej mirovni operaciji z dvema častnikoma SV, ki imata nalogo opazovati premirje in sprejete dogovore na območju Izraela, Sirije in Libanona. RS je s sodelovanjem pričela 10. avgusta 1998 (internet vir št. 117).

Prvi je na to območje odpotoval major Dragomir Pavkovič, ki je na misiji ostal leto dni. Preden je odšel, je v Avstriji v Centru avstrijske vojske za usposabljanje v mednarodnih enotah in enotah pod okriljem OZN opravil tritedenski tečaj. Izkazati se je moral z vojaškim znanjem, preizkusom telesne pripravljenosti, z znanjem angleščine in poznavanjem ravnanja z radijskimi postajami. Osebne oborožitve ni imel (opazovalci so »oboroženi« le z radijsko postajo, daljnogledom in neprebojnim jopičem), njegove naloge pa so bile pogajanja, opazovanje, spremljanje, raziskovanje ter poročanje o incidentih. Kot pripadnik UNTSO-ja je sodeloval s pripadniki mednarodnih mirovni misij OZN UNDOF (*United Nations Disengagement Observer Force*); ti so nadzorovali premirje med Izraelom in Sirijo na Golanski planoti ter s pripadniki UNIFIL-a (*United Nations Interim Force in Lebanon* - začasne sile OZN v Libanonu) na izraelsko-libanonski meji, pa tudi na izraelsko-egiptovski meji na Sinaju (Kuntarič 1998c: 7). Prvemu vojaškemu opazovalcu SV v misiji UNTSO se je 30. novembra 1998 pridružil še major Franc Kalič. Tako kot njegov predhodnik je končal tritedenski tečaj v Švici, opravil pa je še dvodnevno usposabljanje v Jeruzalemu, v mestu Naharija pa še tridnevno usposabljanje. Večinoma so vojaški opazovalci nameščeni v ločitvenem območju med dvema sprtima stranema, naloge pa vsak dan opravljajo na opazovalnicah, hodijo na patrolje in izvajajo inšpekcijo (Kuntarič 1998b: 21). Major Kalič je pet mesecev in pol opravljal delo v OGL (*Observer Group Lebanon* - območje, ki ga nadzorujejo izraelske obrambne sile), šest mesecev in pol pa je bil častnik za usposabljanje v operativnem sektorju poveljstva OGL. Najbolj pogosti incidenti, s katerimi se je srečeval, so bili izraelski vojaški konvoji, minometni ter raketni napadi. Opazoval in poročal pa je o aktivnostih, ki so ogrožale mir v Južnem Libanonu (Kalič 2000: 10-11). Na misijo je 15. avgusta 1999 odšel major Boris Plošinjak, ki so ga dodelili na postajo Tiberias na razmejitvenem območju med Izraelom in Sirijo ob vznožju Golanske planote. Ta postaja pokriva Golansko planoto z izraelske strani. Njegova skupina je imela nalogo nadzorovati spoštovanje mirovnega sporazuma med Sirijo in Izraelom. Dva tedna so bili na opazovalni postaji na Golanu, dva tedna pa so

opazovali in poročali o kršitvah mirovnega sporazuma. Major Plošinjak je prejel naslov seniorja. To pomeni, da je bil odgovoren za postajo in da je lahko usposabljal nove opazovalce, kasneje pa je postal še namestnik poveljnika skupine. Ponujen mu je bil celo poveljniški položaj, ki pa ga je odklonil, saj si je želel opravljati delo še na kaki drugi postaji (Cek 2000: 11). Konec marca 2002 sta dva častnika SV operativno delala na območju Golanske planote, Južnega Libanona in Sinajskega polotoka (internet vir št. 126).¹⁸

6.3. VKLJUČEVANJE REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO

RS je prvič jasno izrazila voljo za približevanje NATU v dopolnilih k Resoluciji o izhodiščih nacionalne varnosti RS januarja 1994. Na osnovi te odločitve se je 30. marca istega leta s podpisom Okvirnega dokumenta, ki je javen in skupen dokument vsem partnericam PZM, pridružila temu programu. RS se je zavezala h glavnim ciljem PZM: večja preglednost v načrtovanju nacionalne obrambe in pripravi vojaških proračunov, zagotavljanje demokratičnega nadzora nad nacionalnimi oboroženimi silami in razvijanje nacionalnih sil, ki bodo sposobne delovati skupaj s silami NATA (internet vir št. 119). Julija istega leta je RS predstavila svoj Predstavitveni dokument, v katerem je navedla cilje nevojaškega in vojaškega sodelovanja. Pri nevojaškem sodelovanju gre za podobne cilje kot jih navaja Okvirni dokument, pri vojaškem sodelovanju pa je RS navedla naslednje: sodelovanje na skupnih vajah, doseganje interoperabilnosti, primerno usposabljanje in opremljanje vojaških enot ter aktivno sodelovanje v mirovnih in humanitarnih operacijah (Vidrih 1995: 28). Leta 1995 je RS začela izvajati prvi cikel

¹⁸ Pripadniki in enote SV so sodelovali še v mirovnih operacijah, v katerih danes ne sodelujejo več: od septembra 1997 je na Cipru sodelovalo osem slovenskih kontingentov s pripadniki 10. motoriziranega bataljona SV. Preko 100 pripadnikov SV se je izmenjalo v Sektorju 4, ki pokriva vzhodni del otoka z obeh strani razmejitvene črte, bili so pod avstrijskim poveljstvom, sodelovali pa so tudi Madžari. Konec junija 2001 je skupaj z avstrijskimi pripadniki Ciper zapustil tudi zadnji kontingent SV. Do septembra 2001 so ostali na Cipru še trije častniki SV (Vadnjal 2001: 19). V mirovnih silah ALBA (it. zora, humanitarna operacija v Albaniji) je RS od 14. maja 1997 do 27. julija 1997 sodelovala z 21-imi pripadniki SV. Skrbeli so za sanitetno oskrbo pripadnikov mednarodnih mirovnih sil in pripravljali ranjence za evakuacijo. V mirovnih silah v Albaniji - AFOR (*Albanian Force*) je RS sodelovala od 29. maja 1999 do 14. julija 1999 s 26-imi pripadniki SV, ki so skrbeli za zdravstveno oskrbo civilnega prebivalstva in pripadnikov AFOR. RS je sodelovala tudi v misiji za pomoč začasni upravi UNMIK na Kosovu, in sicer z enim častnikom SV v koordinacijskem centru za razminiranje. Častnik je pričel opravljati svoj mandat 11. oktobra 1999. Udeležbo je RS sklenila septembra 2001 (internet vir št. 117, 127). Pričujoče delo se omejuje le na sodelovanje pripadnikov in enot SV; na tem mestu lahko le

procesa PaRP, maja istega leta pa je na podlagi Okvirnega dokumenta, Predstavitvenega dokumenta in PWP¹⁹ izdelala prvi letni Individualni partnerski program. Za RS najpomembnejša področja so izobraževanje in usposabljanje častnikov, prilagajanje organiziranosti vojske sodobnim standardom, oblikovanje komunikacijsko-informacijskega sistema, sodelovanje na skupnih vajah in vzpostavitev mednarodne enote za sodelovanje (Grizold 1998: 67, 68). Aprila 1996 je Državni zbor RS ponovno potrdil in izrazil interes RS za članstvo v NATU, kar je bilo nujno za začetek individualnega dialoga z zvezo NATO o polnopravnem članstvu. Individualni dialog se je zaključil septembra 1996. V teh dialogih je RS predstavila poglede na širitev zveze, svoj politični in gospodarski ustroj ter v zadnjem krogu varnostno-obrambno organiziranost. Aprila naslednjega leta je Državni zbor RS sprejel Deklaracijo o vključevanju RS v NATO, ki opredeljuje, da RS izpolnjuje vse pogoje za vključitev in da je sposobna kriti svoj del stroškov v NATU. Avgusta 1997 pa je predsednik RS podpisal ukaz o ustanovitvi misije pri zvezi NATO. RS je leta 1998 predstavila Nacionalno strategijo za vstop v zvezo NATO. Eden najpomembnejših programov, ki se mu je RS pridružila, pa je bil na Washingtonskem vrhu leta 1999 predstavljen ANČ, ki so ga ponudili le kandidatkam za članstvo v NATU. Zopet deluje po principu samoizbire, država si torej izbere cilje, časovne roke ter načine uresničevanja, pripravljajo pa ga letno. Ta program predstavlja individualni dialog s strokovnjaki iz zavezništva, ki na podlagi načrtanih nacionalnih ciljev in uresničenih nalog, ocenjujejo dosežke in pripravljenost države (internet vir št. 109).

Z vidika zagotavljanja varnosti in razvoja na varnostno-obrambnem področju so najpomembnejša področja strukturno prilagajanje SV, kadrovske spremembe in viri. To so tudi področja, ki jih obsega ANČ. Ravno od navedenih področij je najbolj odvisno, kakšna bo naša zmožnost prispevati k varnosti v našem ožjem mednarodnem varnostnem okolju, s tem pa tudi k zvezi NATO.

V okviru programa ANČ so bili cilji med drugim usmerjeni v zmanjševanje vojne sestave (od 74.000 pripadnikov na 47.000 pripadnikov v začetku leta 2002 in do leta 2004 na 26.000 pripadnikov ter v povečevanje deleža stalne sestave do leta 2010 na 1.900 častnikov, 2.200 podčastnikov in 3.000 vojakov (Prezelj 2001b: 12) oziroma po

opozorimo, da RS med drugim sodeluje tudi s pošiljanjem policistov na krizna območja (denimo Vzhodni Timor).

¹⁹ Partnership Work Programme (PWP - Partnerski delovni program) je nekakšna ponudba dejavnosti. Ponudba obsega tudi področja iz predstavitvenih dokumentov ostalih partneric (Vidrih 1995: 30).

najnovjših sklepah (popolna profesionalizacija SV) 7.700 do 8.000 poklicnih vojakov (in 19.000 rezervistov) do leta 2004 (Mekina 2002: 31). Po morebitnem polnopravnem članstvu v zvezi NATO pa bi se stalna sestava lahko zmanjšala na 18.000 pripadnikov (internet vir št. 128). Struktura SV bo podobna sodobnim vojskam, saj se bo spremenila v sile za posredovanje²⁰, glavne obrambne sile ter rezervne sile. Z vidika nalog, ki si jih je zadala RS in z vidika zagotavljanja mednarodnega vidika naše nacionalne varnosti je prioritetnega pomena popolnjevanje, opremljanje in usposabljanje 10. motoriziranega bataljona za mednarodno sodelovanje, ki naj bi bil pripravljen za opravljanje nalog do konca letošnjega leta, za iste naloge pa bo ustanovljen še 20. motorizirani bataljon. Skladno s temi nalogami se spreminja tudi kadrovanje, saj SV načrtuje zaposlovanje po 300 pripadnikov na leto, od katerih naj bi bilo 270 vojakov in 30 častnikov. Taka politika zaposlovanja je namenjena izboljšanju kadrovske strukture, saj SV primanjkuje vojakov, častnikov pa je preveč. V luči popolne profesionalizacije SV je prav kadrovska struktura eden največjih izzivov (tudi policija do leta 2004 načrtuje občutno povečanje obsega zaposlovanja, kadrovska baza pa je ista, kot pri vojski; če novačenje novih vojaških kadrov številčno ne bo uspelo, bodo potrebna prerazporejanja, to pa pomeni manjše možnosti za sodelovanje v mirovnih operacijah) (internet vir št. 128).

V programu ANČ so popravili projekcijo obrambnih sredstev, ki se gibljejo od 1,46 odstotka bruto družbenega produkta (BDP) za leto 2001 do 1,56 odstotka za leto 2005 v nasprotju s projekcijo prejšnjih let, ki je bila zastavljena nerealistično, saj je predvidevala precej hitrejšo rast obrambnih izdatkov (Povzetek 2. in 3. poglavja letnega nacionalnega programa RS za izvajanje ANČ v NATU). Po prvotni projekciji naj bi leta 2001 namenili 1,87 odstotka za obrambo, leta 2005 2,07 odstotka in leta 2010 2,3 odstotka BDP (Letni nacionalni program RS za izvajanje ANČ za članstvo v NATU 2000-2001 - povzetek). Poleg tega zakon o temeljnih razvojnih programih namenja 65 milijard SIT za obrambo, s čimer se sicer zmanjšuje transparentnost obrambnih izdatkov, vendar je le tako možno nadaljevati z nalogami, ne da bi pri tem preveč obremenili proračun. Sklep vlade o popolni profesionalizaciji SV je že tretjič zahteval revizijo obrambnih izdatkov, ki se bodo tako leta 2004 dvignili na 1,6 do 1,7 odstotka BDP, v obdobju do leta 2010 pa naj bi dosegli 2 odstotka BDP (Mekina 2002: 31).

²⁰ Zveza NATO ima zaradi svojih velikih vojaških zmoglosti sile za hitro posredovanje, ki se razlikujejo od sil za posredovanje.

V okviru ANČ se odvijajo še številne druge dejavnosti, med najpomembnejše sodi varovanje zaupnih podatkov, ki je bilo po mnenju Beblerja eno od nenapisanih pravil zveze NATO za članstvo (Bebler 2000: 19). Za izboljšano varovanje zaupnih podatkov je bila leta 1997 ustanovljena Komisija za varovanje zaupnih dokumentov zveze NATO.

Program ANČ je pomemben prav zato, ker služi kot okvir, v katerem se odvijajo procesi, pomembni za razvoj našega obrambnega sistema. Javne razprave o vključevanju RS v zvezo NATO pa se žal ne osredotočajo na vlogo NATA kot socializacijskega dejavnika, pač pa se vrtijo okrog dveh skrajnih predpostavk. Medtem ko »natoskeptiki« vztrajno ponavljajo, da »nas nihče ne bo napadel ali da nas sosede ne bodo napadli« (Mekina 2001b: 22), pa »pronatovsko usmerjeni« najbolj izpostavljajo varnost, ki jo ponuja 5. člen Severnoatlantskega sporazuma.

Razprava o zunanjem vojaškem vidiku slovenske nacionalne varnosti sloni na nekaj osnovnih neizpodbitnih dejstvih, ki jih velja ponoviti: kakor smo že ugotovili, vojaški vidik varnosti ostaja in bo ostal pomemben, saj vojaški viri ogrožanja varnosti radikalno ogrožajo vse pridobitve človeške družbe. To se navezuje na koncept kompleksne grožnje varnosti (glej Prezelj 2000). Ta koncept pojasnjuje, da enega vidika varnosti ni mogoče izolirati od drugih vidikov varnosti. Nacionalna varnost vsake države je poleg tega odvisna predvsem od varnosti in stabilnosti v njenem ožjem (pa tudi širšem) mednarodnem varnostnem okolju. Ožje mednarodno varnostno okolje RS pa je okolje, kjer so se nedavno odvijali krvavi spopadi in kjer se mir vzdržuje s pomočjo mirovnih sil. Problem argumenta »da nihče ne more nikomur zagotoviti, da ne bo nikoli več vojaško ogrožen« (Grizold 2001: 1) je v tem, da se *zdi* neaktualen. Vendar popolne varnosti ni in nikjer ni nikogar, ki bi lahko predvidel, kakšno bo mednarodno varnostno okolje v prihodnosti (Grizold 2001: 1). To pa so predpostavke in osnove, iz katerih morajo izhajati tisti, ki so odgovorni za nacionalno varnost RS.

6.3.1. MOŽNOSTI ZAGOTAVLJANJA ZUNANJIH VOJAŠKIH VIDIKOV NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE

RS je za zagotavljanje zunanjega vojaškega vidika svoje nacionalne varnosti izbirala med naslednjimi možnostmi (Grizold in Vegič 2001: 145):

1. vzpostavljanje lastnih oboroženih sil in naslanjanje na sistem kolektivne varnosti
2. pridobitev statusa oborožene ali neoborožene nevtralnosti
3. podpis obrambnih sporazumov z drugimi državami
4. vključitev v NATO (in/ali ZEU - Zahodnoevropsko unijo) ali pa
5. kombinacija zgoraj naštetih možnosti;

1. Sistem kolektivne varnosti (in njegove slabosti) smo izpostavili v poglavju o mirovnih operacijah, zato lahko tu le spomnimo na bistveni točki. Kolektivna varnost je odvisna od uspešnosti delovanja VS OZN ter od pripravljenosti držav, da prostovoljno prispevajo enote za izvajanje mirovnih operacij.

2. Sicer tako mikaven status oborožene ali neoborožene nevtralnosti je mogoče osvetliti z vidika nekaterih nevtralnih držav. Švedska denimo je svojo nevtralnost gradila na izredno močni oboroženi sili in na tajnih posvetovanjih z zvezo NATO. Po koncu hladne vojne je ta država spremenila svoje razumevanje nevtralnosti, saj je »neuvrščanje v miru in nevtralnost v času vojne« spremenila v »neudeležbo v vojaških zavezništvih, da bi lahko ostala nevtralna v primeru vojne v njeni bližini« (Lassinanti 2001: 102). Švedska je zelo dejavna v programu PZM in v forumu EAPC, svoje vojaško osebje pa pošilja na krizna območja (Lassinanti 2001: 102-103).

Finska je dojemala svojo nevtralnost kot najboljšo možnost, da si je ob sosednji Sovjetski zvezi zagotovila varnost v času hladne vojne. Rusija pa je danes še vedno močan faktor v kalkuliranju možnosti, ki jih ima Finska na razpolago za zagotavljanje nacionalne varnosti. Poleg tega se ne sooča z »varnostnim ali identitetnim deficitom« (Möttöla 2001: 118). Finska sodeluje v programih in forumih zveze NATO (PZM; EAPC) in ohranja visoko stopnjo nacionalne obrambe. Sodelovanje z zvezo NATO je za Finsko zelo pomembno, saj NATOVI kriteriji interoperabilnosti predstavljajo pomoč pri prestrukturiranju finskih oboroženih sil, sodelovanje pa nudi nove izkušnje in informacije. Finska poudarja ugoden vpliv zveze NATO na njeno obrambno industrijo. Sodelovanje v PZM pa odkriva tudi nekatere slabosti, ki so povezane z nečlanstvom v zvezi NATO, saj gre za manjši vpliv nečlanic in za omejen dostop do informacij. Teh slabosti ni omilil niti politično-vojaški okvir sodelovanja, ki je bil vzpostavljen za preseganje razlik med članicami in partnerkami (Möttöla 2001: 136-138).

Švica priznava, da v nekaterih primerih nevtralnost postaja »disfunkcionalna in nekredibilna« (Borchert 2001: 172).²¹

Države s statusom nevtralnosti se danes soočajo s težavami, saj tak status otežuje prilagajanje zahtevam sodobnega mednarodnega varnostnega okolja. Nevtralnost je velikokrat ovira, zato so te države prisiljene v kolikor se le da široko interpretacijo nevtralnosti, da bi lahko mednarodno sodelovale in hkrati ne kršile svojega statusa. Sodelovanje z zvezo NATO je tudi za nevtralne države zelo pomembno. Poleg tega je nevtralnost status, ki ga mora državi jamčiti neka druga država. Vprašanje glede na koga/kaj biti nevtralen je na mestu.

3. Iz teoretskega dela te naloge je razvidno, da ima sklepanje bilateralnih sporazumov smisel samo, če bi bili neposredno vojaško ogroženi. Bilateralni sporazumi z velesilami (druge države nam ne bi prinesle dovolj visoke stopnje varnosti) so dejansko asimetrična vojaško-politična zavezništva, ki ne nudijo dovolj zunanjepolitične fleksibilnosti, kjer ni možnosti za znotrajzavezniške koalicije in kjer ni drugih držav, da bi uravnotežile vpliv velesile. Hkrati bi morali biti za neko velesilo zelo zanimivi, da bi hotela z nami skleniti bilateralno vojaško-politično zavezništvo. Poleg tega so taka vojaško-politična zavezništva celo sama vir ogrožanja varnosti, saj velesile prej začnejo oboroženi konflikt s svojim bilateralnim zaveznikom kot pa s tistim, s katerim nimajo zavezniških vezi. Možnost bilateralnega vojaško-političnega zavezništva je torej za nas brez pomena.

4. Zveza NATO ni optimalno zavezništvo, je pa najbolj primerno, saj predstavlja multilateralni obrambni pakt z demokratičnimi mehanizmi delovanja, kjer bi RS imela možnosti predstaviti svoj pogled. NATO tudi ni le seštevek nacionalnih vojaških kapacitet, pač pa predstavlja organizacijo, ki gradi na transparentnosti delovanja, na procesih standardizacije ter posvetovanja, predvsem pa je pomembno, da deluje kot nek referenčni okvir za modernizacijo obrambnega delovanja in institucioanalizira izmenjavo informacij.

Kombinacija naslanjanja na lastne oborožene sile s članstvom v zvezo NATO in opiranje na sistem kolektivne varnosti je z vidika razvoja in zagotavljanja nacionalne varnosti RS po mojem mnenju najboljše, kar si v danih razmerah lahko omogočimo.

²¹ Avtor omenja švicarsko pa tudi avstrijsko prepoved preleta letal zveze NATO (operacija *Allied Force*), ki sta jo obe državi sicer podpirali. Avstrija je v drugi zalivski vojni dovolila prelet vojaških letal

6.3.2. ANALIZA ARGUMENTOV ZA ČLANSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZI NATO

Vladni argumenti, ki so pogosto izpostavljeni kot pozitivni vidik članstva v NATU, so naslednji: članstvo bi oddaljilo RS od Balkana, večja varnost države, večja politična teža male države, nižji stroški za obrambo na daljši rok, večje možnosti sodelovanja v skupnih projektih na področju znanosti in tehnologije, utrjevanje demokracije, pospeševanje gospodarskega razvoja, okrepitev ugleda in prepoznavnosti, vstop v klub razvitih (Nacionalna strategija Republike Slovenije za vstop v NATO 1998; internet vir št. 122).

Argument, da bi NATO *oddaljil RS od Balkana* je protisloven. Balkan je naše ožje mednarodno varnostno okolje. Mednarodni vidik slovenske nacionalne varnosti pa je odvisen od razmer na tem območju. Varen Balkan je v vseh pogledih naš nacionalnovarnostni interes.²² Sodelovanja v mirovnih operacijah zato nikakor ne moremo šteti k skritim stroškom vstopa RS v NATO. Naš interes je sodelovati v mirovnih operacijah in operacijah v podporo miru ter izkoristiti tisto, kar je naša primerjalna prednost pred drugimi - poznavanje jezika, kulture in območja. To je bilo razvidno že iz poglavja o sodelovanju RS v operacijah v podporo miru na Balkanu, tolikokrat so te prednosti poudarili tudi pripadniki tujih oboroženih sil in hkrati lokalno prebivalstvo. Delo na terenu, v tiskovnih središčih in v povsem neformalnem pogovoru z lokalnim prebivalstvom je zato lažje in mnogo bolj domače, morda zato tudi uspešnejše. Argument poleg tega nasprotuje sodobnim trendom mednarodnega sodelovanja in vlogi, ki jo ima NATO po koncu hladne vojne, tj. delovanje izven ozemlja članic. Zaradi Balkana bi nas NATO utegnil potrebovati. Hkrati so večja politična teža, ugled in prepoznavnost take vrednote, ki se dokazujejo prej z dosežki (denimo RS kot izvoznica stabilnosti na enega najbolj nemirnih območij v Evropi), kot pa »z golo prisotnostjo« v NATU. *Večja politična teža države* zaradi članstva pa je zaradi zahtev po dejavnem delovanju znotraj tega vojaško-političnega zavezništva in zahtev po udejstvovanju v operativnih dejavnostih najbrž tudi logična posledica.

protiiraške koalicije.

Argument nižjih stroškov na daljši rok: to velikokrat izpodbijano trditev je potrebno razčleniti in jo razložiti. Stroški za obrambo so stroški, ki jih ima RS ne glede na članstvo v zvezi NATO, saj mora, tako kot vse ostale države, SV prilagoditi spremenjenemu mednarodnemu varnostnemu okolju. Gre za formiranje novih enot (in prestrukturiranje starih), ki morajo biti primerno opremljene in popolnjene, pripadniki SV pa primerno usposobljeni. To pa niso stroški, ki bi jih kakorkoli smeli pripisati zahtevam ali približevanju zvezi NATO. Če bi počeli to, potem enostavno pomeni, da brez NATA našega obrambnega sistema ni potrebno posodobiti in da ni pomembno, kaj se dogaja v SV. Tako, kot se oborožene sile Finske, Švice in Norveške naslanjajo na NATOVE standarde v zvezi z interoperabilnostjo, se tudi RS drži standardov, ki so smernice pri preoblikovanju oziroma vzpostavljanju SV. RS je izbrala možnost naslanjanja na lastne sile s prizadevanjem po članstvu v NATU, kar v nekem smislu pomeni naslanjanje na oborožitvene sisteme, ki so za nas predragi in nepotrebni.

Po drugi strani je vojaški vidik varnosti v svojem bistvu »javno dobro«. To pomeni, da je varnost »na voljo« vsem članom vojaško-političnega zavezništva in da varnosti članu ni mogoče odreči. Hkrati pa prisotnost velesile v vojaško-političnem zavezništvu pomeni, da bo nosila relativno večje breme glede na ostale, manjše države (Krause in Singer 2001: 19). Dejanski strošek, povezan izključno z vstopom naše države v NATO, je denimo »članarina«. Sicer stroške vstopa RS v NATO delimo na neposredne in posredne. Neposredni stroški so »stroški predstavnikov v misijah in poveljstvih, sodelovanje pri delu teles NATA in prispevek v skupni proračun« (Grizold 2002: 7). Prispevek v proračun ali »članarina« je stvar pogajanj, določen pa je glede na gospodarsko rast v državi, ekonomski položaj in višino obrambnega proračuna. MORS (Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije) ocenjuje, da bo ta strošek znašal 0,3 do 0,5 odstotka celotnega letnega NATOVEGA proračuna oziroma 0,5 do 1 odstotek našega obrambnega proračuna. Neposredni stroški RS kot članice naj bi po izračunih MORS leta 2006 znašali okrog 10 do 15 milijonov evrov (Grizold 2002: 7). Delitev na neposredne in posredne stroške je sicer nekoliko nerodna, ker sugerira skrite oziroma posredne stroške, ki pa sploh niso stroški, povezani z vstopom v NATO, denimo priprava kadra, izobraževanje in usposabljanje, jezikovno izobraževanje, doseganje

²² Ali kot je slikovito pripomnil Žerdin (2001: 19, 20): »Če na Balkanu ne bo miru, Gorenje na Balkan ne bo moglo prodajati pralnih strojev. Lek in Krka pa ne bosta mogla prodajati tablet proti visokemu krvnemu pritisku, ker lahko med vojno prodajaš zgolj enostaven sanitetni material«.

povezljivosti z vojskami NATO članic, sodelovanje na mednarodnih vojaških vajah, sodelovanje v operacijah v podporo miru.²³

Argument večjega gospodarskega sodelovanja je možno potrditi z empiričnimi dokazi povečanega trgovanja med člani zaveznitva, kar je za malo državo ugodno, saj so mala gospodarstva nujno navzven naravnana. Argument predpostavlja pozitivne vplive na gospodarstva novih članic. Če bi se *ratingi* (splošni investicijski in kreditni *ratingi* na svetovnih kapitalskih trgih)²⁴ po povabilu v zvezo NATO res izboljšali, potem je potrebno priznati, da je zveza NATO sicer dobra predstopnja oziroma predpogoj izboljšane gospodarskega sodelovanja, pa tudi pomemben razvojni impulz, kot ga je označil Deželak (2002: 8). Vendar je veliko odvisno tudi od tega, kako bi RS ta razvojni impulz izkoristila (in koliko ga s svojo gospodarsko strukturo sploh lahko izkoristi), saj odločilno vlogo igra naša ekonomska politika in v tem okviru predvsem odprtost za tuje naložbe. Poleg tega argument klasičnih protidobav za trgovino med članicami NATA nima posebne teže. Sodobni trgovinski tokovi med članicami namreč kažejo, da se protidobave vršijo predvsem med razvitimi državami (ponudnicami vojaške tehnologije in opreme) na eni strani in državami v razvoju, nerazvitimi državami in državami v tranziciji na drugi strani, ne pa med samimi članicami zveze NATO. Za trgovinske tokove med članicami so vedno bolj značilne kapitalsko-lastniške povezave med ponudniki in povprašujočimi po vojaški tehnologiji (Deželak 2002: 9).²⁵ Uspešnost izkoriščanja takšnih trgovinskih tokov in uspešnost vključevanja v lastniške povezave pa je močno odvisna od razvoja naše industrije in politično-ekonomske sposobnosti, da se v te tokove tudi vključimo.

Zveza NATO v Severnoatlantskem sporazumu *sodelovanja na znanstvenem področju* eksplicitno ne omenja, se pa med članicami in partnerkami - članicami programa PZM odvija dokaj živahno sodelovanje. NATO finančno podpira izboljševanje procesa izmenjave informacij, izobraževanje raziskovalcev, posodobitev raziskovalne infrastrukture in skupne razvojno-raziskovalne projekte, med prednostna področja sodelovanja pa sodijo naravoslovne in tehnične vede, vede o okolju in zemlji, civilne

²³ Leta 1989 je Slovenija za Jugoslovansko armado prispevala okrog 5 odstotkov BDP, leta 2000, v fazi izgradnje lastnega obrambno-varnostnega sistema pa 1,2 odstotka BDP (Grizold 2002: 7).

²⁴ RS kot varnejša destinacija prihrankov in beleženje dviga neposrednih tujih investicij (Deželak 2002: 8).

²⁵ Povprečje tujih neposrednih investicij v milijonih \$ je bilo v letih 1996 do 2000 za Češko 3.463, Poljsko 6.528 in Madžarsko 2.029, RS pa je imela v poprečju v tem časovnem obdobju le za 236 milijonov dolarjev neposrednih tujih investicij (internet vir št.99).

raziskave, ki se nanašajo na vprašanja varnosti, znanstvena in tehnološka politika ter organiziranje. Prav za znanost je najpomembnejše nenehno izobraževanje, izmenjava informacij in finančne injekcije, ki jih NATO tudi nudi, v tem pa je moč videti svojevrstne razvojne impluze. Znanstveni program NATA je razdeljen na štiri podprograme, in sicer štipendije (leta 2000 so slovenski raziskovalci s pomočjo teh štipendij odšli v Kanado, Nemčijo, Turčijo in Veliko Britanijo), znanost in tehnologija (v okviru tega podprograma je RS leta 2001 imela dve raziskovalni delavnici v Ljubljani - varovanje obalnih področij in v Mariboru - možnosti, ki jih ponuja tehnologija za trajnostni razvoj), podpora raziskovalni infrastrukturi ter znanost za mir (od 100 odobrenih predlogov leta 1997 - 1998 so pri petih sodelovali slovenski raziskovalci, leta 2000 pa so bili v prvem krogu izbrani štirje predlogi, pri katerih sodelujejo slovenski strokovnjaki; največ zanimanja je požel predlog projekta na temo »nove, varnejše in bolj zanesljive metode odkrivanja minskih teles« (Venturini-Umek 2002: 23).

Argument večje varnosti države: zveza NATO nudi po 5. členu Severnoatlantskega sporazuma pomoč napadeni podpisnici »z vsemi dejavnostmi in ukrepi, tudi z oboroženo silo«. To pa še zdaleč ni edini dejavnik, ki bi vplival na večjo varnost članice. Zveza NATO ni izključno vojaško zavezništvo oziroma mehanizem za kopičenje vojaške moči. V tem primeru bi bili namreč zanimivi le tisti zavezniki, ki bi znatno prispevali k vojaškim zmogljivostim zveze. RS ne bi nihče vabil. Prav tako velesile razpolagajo z visoko stopnjo avtonomije in hkrati z visoko stopnjo varnosti, RS pa vsaj načeloma (v teoriji) razpolaga le z visoko stopnjo avtonomije. RS si seveda varnosti ne more zagotoviti sama (slovenska avtonomija - ker je mala država - pa je v praksi zelo vprašljiva). Zveza NATO predstavlja vojaško-politično zavezništvo, ki z nekaterimi posebnimi lastnostmi omogoča povečanje stopnje varnosti RS: je multilateralno zavezništvo, kar pomeni večjo možnost zunanjepolitične fleksibilnosti in znotrajzavezniških koalicij, poleg tega pa so za nacionalno varnost neke države posebej pomembni tudi komplementarni sporazumi, ki natančno določajo nekatere vidike zagotavljanja varnosti. Tudi norma suverene enakosti je bolj spoštovana v demokratičnem zavezništvu. »Ugodno mednarodno varnostno okolje« je v kritikah razlog za nevstopanje RS v NATO. Dejansko pa je to dejavnik, ki pripomore k večji prilagodljivosti in upoštevanju različnosti znotraj tovrstnega vojaško-političnega zavezništva. Posebno pomembno za vojaški vidik slovenske nacionalne varnosti pa je dejstvo, da zveza NATO ne predstavlja seštevka nacionalnih kapacitet oboroženih sil,

kar bi lahko pomenilo slabo koordinacijo, nezaupanje, logistične težave ter neenakost v vojaški opremljenosti in delovanju, posledično pa manjšo varnost.

Drug vidik zagotavljanja varnosti, ki je bolj zakrit, pa je moč najti ravno v dejavnostih, ki se - zmotno - odvijajo zaradi želje RS po članstvu v NATU in je po mojem mnenju še bolj pomemben od prvega. Zveza NATO od držav namreč pričakuje transparentno obrambno delovanje in načrtovanje, civilni nadzor nad vojsko, spodbuja pa tudi preoblikovanje SV. Prav tako je sodelovanje v mirovnih operacijah in operacijah v podporo miru ena najpomembnejših dejavnosti, v katerih sodelujejo članice NATA in države članice PZM. To pomeni navajanje držav na skrb za lastni zunanji vidik nacionalne varnosti. Večja varnost države se tako ne navezuje le na članstvo v NATU ampak tudi na socializacijski učinek, ki ga ima zveza NATO na RS in na delovanje njenih represivnih organov.

Oba vidika varnosti sta za RS pomembna, saj si RS kot mala država z opiranjem le na lastne sile (in na omejene informacije in ostale resurse) lahko zagotovi samo omejeno stopnjo nacionalne varnosti, po drugi strani pa je obremenjena s procesom tranzicije, ki bi teoretično lahko ustvaril stanje varnostnega vakuuma, s tem pa ponovno politizacijo oboroženih sil oziroma obrambnega resorja. V tem primeru se naloga skrbeti za nacionalno varnost sprevrže v njeno ogrožanje.

Obstajajo še druge razlage, ki trdijo, da naj bi NATO zagotavljal RS varnost tudi glede ogrožanja zaradi množičnih migracij in organiziranega kriminala. Postavljanje takih argumentov v *ospredje* je pretirano in neprepričljivo, kot ugotavlja Mekina (2001a: 23), saj je zvezo NATO potrebno gledati predvsem z vojaško-obrambnega vidika in kot organizacijo kolektivne obrambe, ki uvaja elemente kolektivne varnosti. Da bi NATO pozitivno učinkoval na tovrstne vire ogrožanja varnosti RS, je sicer možno dopustiti kot denimo *spill-over* učinek povečanega medsebojnega sodelovanja na enem področju (izmenjave informacij), ne pa kot enega glavnih pozitivnih razlogov za vstop v NATO.

Iskanje sovražnika zunaj meja, pred katerim bi se RS morala braniti tako, da vstopi v NATO, je napačno zastavljen problem. Nacionalna varnost RS se prav tako ne nanaša le na njen varnostni obstoj. Pomemben je tudi razvoj. Z vojaškega vidika, ki ga tu obravnavamo, to pomeni zagotavljanje zadostnih finančnih in materialnih sredstev ter izobraženih kadrov za področje vojaško-obrambnih zadev, vseživljenjsko izpopolnjevanje in mednarodno izmenjavo izkušenj.

6.3.3. SLOVENSKO JAVNO MNENJE IN VKLJUČEVANJE REPUBLIKE SLOVENIJE V ZVEZO NATO

Raziskave SJM o vključevanju RS v NATO obstajajo od leta 1994.

Leta 1994 je dve tretjini vprašanih menilo, da se »popolnoma strinjajo ali strinjajo« s tem, da bi RS sama skrbela za lastno obrambo, čeprav bi bili stroški nečlanstva višji kot pa stroški članstva v NATU. Manj kot tretjina se »sploh ni strinjala ali pa se ni strinjala« z izjavo. Članstvo RS v NATU z vidika SJM torej še ni bilo sprejeto.

Januarja 1995 je bila ponovno ocenjena javna podpora članstvu RS v NATU: prizadevanje vlade za članstvo v NATU je podprlo 44,2 odstotka vprašanih, niti podprlo niti nasprotovalo je 32,7 odstotka vprašanih, prizadevanjem je nasprotovalo 8,6 odstotka vprašanih, neodločenih pa je bilo 14,6 odstotka vprašanih. To kaže na sprejetje vladnih prizadevanj po članstvu v NATU (ta podpora pa je bila manjša kot med politično elito ter uradniki, ki so delali na področju nacionalne varnosti). Vlada je bila razočarana, ker se je kljub podpori pokazalo, da ta ne bo samodejna, skoraj polovica vprašanih pa o eni zunanjepolitičnih prioritet RS ni imela izdelanega mnenja (Malešič 2000b: 46).

Marca 1997 je bila izvedena anketa, ki je spraševala po poznavanju/informiranju glede slovenskega vključevanja v NATO. 44,7 odstotka vprašanih je menilo, da so »srednje dobro informirani«, 30,1 odstotek vprašanih je menilo, da so »slabo ali zelo slabo informirani«, le 16,4 odstotka vprašanih pa je menilo, da so »dobro ali zelo dobro informirani« glede slovenskega vključevanja v NATO. Ti odgovori so vsaj posredna kritika pomanjkljivega informiranja javnosti (Malešič 2000b: 48). Marca 2002 je na vprašanje »kako ste informirani o procesu vključevanja RS v NATO« 44,4 odstotka respondentov odgovorilo, da so dobro informirani, 48,3 odstotka jih je odgovorilo, da so slabo informirani, 7,3 odstotka pa se jih ni moglo opredeliti (internet vir št. 112).

Nazorna je tudi raziskava SJM, ki je pokazala, da je bilo leta 1996 76 odstotkov vprašanih prepričanih, da bi NATO, če bi bila RS polnopravna članica in bi potrebovala pomoč, naši državi tudi pomagal. V drugih državah je bil odstotek vprašanih nižji. Da bi jim NATO pomagal, je bilo prepričanih 47 odstotkov vprašanih Bolgarov, 68 odstotkov Čehov, 57 odstotkov Madžarov, 63 odstotkov Poljakov in 67 odstotkov vprašanih Slovakov (Jelušič 1999: 205).

Leta 2001 izvedena raziskava je povpraševala po podpori glede morebitnih dolžnosti do zveze.

TABELA ŠT. 3: Stališča o morebitnih obveznostih RS do NATA v odstotkih (Malešič, Marjan et al. 2002: 13):

	podpiram	nasprotujem	ne vem
uporaba slovenskega zračnega prostora za prelete NATOVIH letal	64	25	11
sodelovanje enot Slovenske vojske v obrambi drugih članic NATO	53	32	15
namestitev NATOVIH enot v Sloveniji	37	49	14
izvajanje vaj NATOVIH sil na ozemlju Slovenije	36	51	13
izdatno povečanje obrambnih izdatkov	18	68	14
namestitev jedrskega orožja na ozemlju Slovenije	3	87	11

Stališča o morebitnih koristih članstva v NATU pa so bila takšna: 71,3 odstotka vprašanih je leta 1999 menilo, da bi bila RS vojaško bolj varna, 70,1 odstotek da bi imela RS lažji dostop do modernega orožja in 58,5 odstotka da bi RS uživala večji ugled (Grizold in Vegič 2001: 156).

SJM kaže na določene neskladnosti glede koristi, ki bi jih po mnenju vprašanih RS imela, po drugi strani pa je razvidno nagibanje k nasprotovanju glede konkretnih obveznosti (sodelovanje SV pri obrambi, enote NATA v RS, vojaške vaje pri nas, višji obrambni izdatki).

TABELA ŠT. 4: Podpora članstvu v NATU (v odstotkih) od leta 1996 do 1999 (Malešič 2000b: 47; Grizold in Prezelj 2000: 160):

	oktober 96	januar 97	februar 97	marec 97	okt/nov 97	junij 1999
da	66,4	61,3	58,3	64,1	55,4	56,5
ne	15,7	20,5	21,1	18,3	18,4	16,1
neodločen	17,9	18,2	20,7	17,6	26,2	27,4
vzorec	958	996	942	965	2.031	1.001

Iz tabele je razvidna relativno visoka podpora članstvu v NATU, dokaj nizko nasprotovanje in po neuspelem vrhu v Madridu (predvideva se vzročna zveza),

povečanje števila neopredeljenih. Od leta 1994 do 1999 se je zmanjšalo število tistih, ki se niso mogli opredeliti do članstva v NATU (od 42,7 odstotka leta 1994 do 27,4 odstotka junija 1999), čeprav od leta 1996 do leta 1999 neopredeljenost spet narašča.

TABELA ŠT. 5a: Podpora javnosti prizadevanjem za včlanitev v NATO (v odstotkih) je bila leta 2000 in 2001 nekoliko nižja (internet vir št. 103):

leta 2000	nov	jun	maj
se strinjam	51,6	52,0	58,3
se ne strinjam	27,6	29,0	25,9
neopredeljen, ne vem	20,8	19,0	15,7

TABELA ŠT. 5b: (internet vir št. 103):

leta 2001	okt	sep	jul	jun	maj	apr	mar	feb	jan
se strinjam	50,1	49,7	56,4	55,3	53,9	49,9	52,7	53,4	49,6
se ne strinjam	30,2	30,9	28,2	27,7	31,5	29,9	26,0	28,4	31,6
neopred., ne vem	19,7	19,4	15,0	15,0	14,7	20,2	21,3	16,2	18,8

Leto dni pred povabilom Češke, Madžarske in Poljske se je njihovo javno mnenje glede vstopa v NATO opredelilo:

TABELA ŠT. 6: Podpora članstvu v NATU leta 1996 (v odstotkih): (Kierzkowski 1997: 212 v Jelušič 1999: 205):

	Čehi	Madžari	Poljaki
zelo podpira	25	25	45
nekako podpira	34	33	36
nekoliko nasprotuje	18	15	6
močno nasprotuje	9	12	2

TABELA ŠT. 7: Leta 2002 je podpora SJM za članstvo v NATU (v odstotkih) začela upadati: (internet vir št. 121):

2002	januar	februar
se strinjam	48,0	44,6
se ne strinjam	36,8	36,2
neopredeljen, ne vem	15,2	19,3

Upad podpore je verjetno posledica dejstva, da je bila podpora osnovana bolj na emocionalni ravni.

Od marca 2002 dalje so na voljo podatki, ki preverjajo glasovalno namero na predpostavljenem referendumu (v odstotkih). Najprej se je odstotek tistih, ki bi glasovali za vstop, zniževal, nato pa se je počasi začel zviševati, morda tudi zaradi obsežnejšega informiranja javnosti (aprilski Natopis).

TABELA ŠT. 8: Na predpostavljenem referendumu o vstopu v NATO bi glasovali (v odstotkih) (internet vir št. 111, 112):

2002	marec	april	maj
za vstop	39	40	44
proti vstopu	41	37	36
ne vem	20	23	21

Trojna projekcija (respondenti iz vzorca, ki se opredelijo za ali proti vstopu ter hkrati trdijo, da bodo šli na referendum) pokaže razliko, in sicer 58 odstotkov za vstop in 42 odstotkov proti vstopu RS v zvezo NATO (internet vir št. 111).

7. SKLEP IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Po koncu hladne vojne se je razmerje v zaznavanju vojaških in nevojaških virov ogrožanja varnosti spremenilo. Osrednje mesto v zaznavanju zavzemajo nevojaški viri ogrožanja varnosti, vojaškim virom pa se pripisuje manjši pomen. To pa ne pomeni, da so vojaški viri ogrožanja varnosti manj pomembni ali da jih smemo zanemariti.

Hipotezo, da je **Republika Slovenija izpostavljena predvsem nevojaškim virom ogrožanja varnosti, vojaško pa trenutno ni ogrožena**, lahko potrdim. Številski indeksi ogrožanja nacionalne varnosti RS pokažejo, da pri gospodarski in vojaški dimenziji ogrožanja varnosti RS sodi v drugo, bolj ogroženo skupino. Pri gospodarski dimenziji pride do porasta kazalcev gospodarske ogroženosti zaradi še vedno nekoliko zaprtega gospodarstva, kazalci vojaške ogroženosti nacionalne varnosti RS pa upoštevajo še vedno nerazrešen ozemeljski spor s Hrvaško. Spor se rešuje po mirni poti, zato je uvrščanje v drugo skupino pri vojaški dimenziji ogrožanja varnosti le statističnega pomena. Pri ostalih dimenzijah ogrožanja nacionalne varnosti spada RS v prvo, najmanj ogroženo skupino.

Tudi pri zaznavah virov ogrožanja nacionalne varnosti (SJM 2001) so najbolj intenzivno zaznani nevojaški viri ogrožanja varnosti, saj se denimo tisti z vrednostmi od 3,07 do 3,41 gibljejo prek zaznane »srednje grožnje« varnosti k »zelo močni« grožnji varnosti RS (uničevanje okolja, brezposelnost, prometne nesreče, kriminal, mamila in narkotiki). Vojaške grožnje varnosti zavzemajo najnižje mesto na lestvici zaznanih virov ogrožanja nacionalne varnosti RS.

Krovni dokument s področja nacionalne varnosti, tj. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, 2001, vojaškim virom ogrožanja naše nacionalne varnosti pripisuje manjši pomen in hkrati potrjuje nevojaške vire ogrožanja varnosti, ki prav tako kot vojaški, lahko ogrozijo našo varnost.

Drugo hipotezo, da **pripadniki in enote Slovenske vojske sodelujejo v tistih mirovnih operacijah in operacijah v podporo miru, s katerimi si Republika Slovenija zagotavlja stabilnost svojega ožjega mednarodnega varnostnega okolja**, lahko skoraj v celoti potrdim. Analiza mednarodnega sodelovanja je pokazala, da je sicer večji del pripadnikov in enot Slovenske vojske napoten v mirovne operacije in operacije v podporo miru, ki se odvijajo v našem ožjem mednarodnem varnostnem okolju (mirovne sile SFOR in KFOR ter misija OHR), vendar pa sodelujemo tudi v mirovni operaciji, ki za stabilizacijo našega ožjega varnostnega okolja ni tako pomembna (operacija UNTSO na Bližnjem Vzhodu), pomembna pa je za stabilizacijo širšega varnostnega okolja.

Politično-pravni okvir za delovanje sil SFOR so vojaški vidiki Daytonskega mirovnega sporazuma, cilj enot SFOR pa je šolanje oboroženih sil, ukrepi ob nespoštovanju mirovnega sporazuma, prisotnost na kritičnih območjih, vračanje razseljenih oseb. Pomagajo tudi civilnim organizacijam, skupinam Mednarodnega tribunala za vojne zločine v bivši Jugoslaviji, nadzorujejo masovna grobišča in opravljajo številne druge naloge, povezane s potrebami tega območja (tovrstna dela opravljajo enote vojaške policije SV). Sanitetna enota SV je zadolžena za ambulantno oskrbo pripadnikov v poveljstvu sil SFOR, letalsko-helikopterski oddelek pa opravlja prevoze za potrebe poveljstva sil SFOR in izvidovanja.

OHR je usmerjen v izvajanje civilnega vidika Daytonskega sporazuma in koordinacijo delovanja ostalih organizacij. Njegove naloge se prilagajajo dejanskim potrebam območja. To pomeni, da so najprej vzpostavili državne institucije in na novo zgradili infrastrukturo, nato pa so začeli oživljati gospodarstvo in nadzorovati delovanje

državnih institucij. RS sodeluje v OHR z enim častnikom SV, ki se ukvarja z begunsko problematiko.

Sile KFOR stabilizirajo območje predvsem tako, da zagotavljajo varno okolje, javni red in mir ter preiskujejo kriminalna dejanja. Sicer pa pomagajo tudi drugim organizacijam: sodelujejo pri gradnji, čiščenju minskih polj in pri razdeljevanju hrane. Šest častnikov SV opravlja analize medijskega poročanja o stanju na Kosovu, o operaciji in tudi o priljubljenosti sil KFOR. Med druge naloge pa sodi tudi skrb za komuniciranje med udeleženi stranmi in civilno-vojaško sodelovanje. Stabilizacija našega ožjega varnostnega okolja se torej odvija na številnih ravneh.

Glavna naloga misije UNTSO je nadzor nad premirjem in sprejetimi dogovori. RS sodeluje z dvema častnikoma SV, ki sta mirovna opazovalca.

Ker je naša država mala, ima na razpolago omejeno število pripadnikov, ki naj bi v mirovnih operacijah (in operacijah v podporo miru) sodelovali, hkrati pa je njeno ožje varnostno okolje ravno tisto, kjer so se odvijali dolgoletni spopadi in kjer danes mir vzdržujejo s pomočjo mirovnih sil. Sodelovanje RS v mirovnih operacijah in operacijah v podporo miru bi se zato po mojem mnenju moralo usmerjati izključno na naše ožje mednarodno varnostno okolje, saj je to naš nacionalnovarnostni interes. Analiza sodelovanja kaže, da smo se odzivali dokaj negotovo. Pričakovali bi, da se bo država, ki je tako tesno geografsko povezana z destabiliziranim okoljem, odzivala hitro, torej, da bo v silah SFOR, KFOR ter v uradu OHR, med prvimi. Sile SFOR so bile aktivirane 20. decembra 1996, naša država pa se jim je pridružila 1. oktobra 1997 z letalsko-helikopterskim oddelkom SV. Enota vojaške policije in sanitetna enota sta se silam SFOR pridružili še kasneje. Prva 9. februarja 1999, sanitetna enota pa 1. februarja 2000.

Sile KFOR so na Kosovo vstopile 12. junija 1999. Naša država se je tem silam pridružila 5. januarja 2000. Primerjalna analiza pokaže, da so se vse naključno izbrane male države (ena nevtralna in dve kandidatki za članstvo v NATU) odzvale hitreje, saj je Litva poslala svoje ljudi v sile KFOR 12. junija 1999, Slovaška in Švica pa septembra 1999. Poleg tega vse te države opravljajo večji razpon nalog (od gradnje cest do razminiranja in oskrbovanja z vodo), šest častnikov SV pa opravlja pomembne naloge informiranja v informacijskem središču (predvidevam dragocenost našega prispevka v informacijskih središčih zaradi poznavanja jezika), z večjim številom udeleženih pa bi bil lahko razpon nalog nekoliko širši.

Urad OHR je začel delovati decembra 1995, naša država pa se je udeležila misije 15. julija 2001 z enim častnikom SV. Škoda je, da smo se odzivali nekoliko negotovo, kajti teoretski del analize je pokazal, da imajo male države veliko možnosti za sodelovanje v mirovni operaciji in operacijah v podporo miru. Nihče ne pričakuje, da bomo delovali »v prvih bojnih vrstah«, bi bil pa naš prispevek dragocen zaradi same narave mirovne operacije oziroma operacije v podporo miru. Skriti nacionalni interesi male države so namreč veliko manj verjetni. Male države večinoma tudi nimajo kolonialne preteklosti in s tega vidika njihovo delovanje ne more biti pojmovano kot pristransko. Poleg tega so oborožene sile malih držav veliko bolj vajene veščin improvizacije in so večinoma tudi bolj prilagodljive. Razpon nalog v sodobnih mirovni operaciji in operacijah v podporo miru je tako velik, da imajo male države veliko možnosti uveljaviti se v posebnih nalogah. To je malim državam pravzaprav lažje, ker se njihove oborožene sile ne oklepajo tako trdno tradicionalnih bojnih nalog. Ker je načelo vsestranske priprave bolj pomembno od načela hitrega reagiranja, imajo male države poznavalke jezika, zgodovine, kulture in območja ogromno primerjalno prednost. To prednost bi in bo morala RS izkoristiti, saj je iz sodelovanja RS na Balkanu razvidno, kako dragocene so omenjene prednosti. To poudarjajo tako naši pripadniki, ki so se udeležili operacij v podporo miru, kot tudi poveljujoči. Nenazadnje, lokalno prebivalstvo je pripadnike SV povsod toplo sprejelo in jim, vsaj posredno, tako vedno omogočalo boljše in hitrejše opravljanje nalog. Vsi udeleženi pripadniki SV v mirovni misijah so se doslej izredno izkazali, škoda je le, da jih ni več imelo te priložnosti.

Tretjo hipotezo, **da je zveza NATO najbolj primerna možnost zagotavljanja zunanjega vojaškega vidika nacionalne varnosti male države, torej tudi Republike Slovenije**, lahko potrdim. Želja Republike Slovenije je zagotoviti si čim večjo stopnjo nacionalne varnosti v zameno za čim manjšo izgubo avtonomije, saj je bolj zaželena približno enaka stopnja obeh dobrin, kot pa visoka stopnja ene na račun druge (pri mali državi teorija predpostavlja visoko stopnjo avtonomije in nizko stopnjo varnosti). Le velesila lahko nudi naši državi visoko stopnjo varnosti, zato je smiselno sklepati vojaško-politična zavezištva z velesilami. Vendar bilateralno (v nadaljevanju mislimo na vojaško-politično zavezištvo) zavezištvo z velesilo ni primerno, saj gre v tem primeru za veliko verjetnost izgube avtonomije. Mala država mora velesili namreč nekaj ponuditi, da bi bila sploh zanimiva. Zato je bilateralno zavezištvo z velesilo primerno le ob tako visoki stopnji ogroženosti, kot je neposredna vojaška ogroženost male države

(bilateralno zavezništvo je teoretično tvegano tudi z vidika večje verjetnosti oboroženega konflikta z zaveznico). Za nas so veliko boljša multilateralna zavezništva, ki omogočajo večjo zunanjepolitično fleksibilnost, znotrajzavezniške koalicije ter manjši vpliv velesile na malo članico. Možnost pogajanj je veliko večja v demokratičnih zavezništvih, tudi reševanje znotrajzavezniških sporov se odvija na ustaljen način - po mirni poti. Ugodno mednarodno varnostno okolje dobro vpliva na odnose med zavezniki, saj omogoča večjo znotrajzavezniško prilagodljivost. Potrebno je upoštevati, da se večina aktivnosti v NATU odvija v mirnem času, saj je aktiviranje 5. člena Severnoatlantskega sporazuma redko (doslej le enkrat). Obrambni pakti - omenjeni 5. člen je bistvo obrambnega pakta - so glede pomoči zaveznikom (v vojnem času) bolj zanesljivi kot antante ali pakti o nenapadanju ali nevtralnosti, glede internih oboroženih sporov pa so primernejše antante, nato sledijo obrambni pakti. Multilateralne antante so glede prispevka h kolektivni varnosti sicer optimalna zavezništva, saj članstvo ne vključuje avtomatičnega posredovanja z vojaško silo (tega vsaj teoretično ne vključuje niti NATO), pa tudi odreči se mu ni treba. Pri izbiri možnosti za zagotavljanje zunanjega vojaškega vidika nacionalne varnosti pa je potrebno upoštevati, da ni optimalnih zaveznikov niti optimalnih vojaško-političnih zavezništev. Predvsem pa je potrebno upoštevati, da zagotavljanje (vojaške) varnosti temelji na prepričevanju nasprotnika, da so stroški potencialnega napada oziroma celo vojaškega ogrožanja, večji, kot pa bi bile koristi. Jasno je, da mala država sama tega ni zmožna doseči. Učinkovitost sistema kolektivne obrambe, sistema kolektivne varnosti, vojaško-političnega zavezništva z velesilo oziroma multilateralnih vojaško-političnih zavezništev, pa se meri ravno po tem, če ti sistemi ustvarjajo dovolj velike stroške za potencialnega agresorja; da se torej vojaško ogrožanje ali celo napad, ne izplača.

Zveza NATO od države v primeru aktiviranja 5. člena predvideva pomoč napadeni podpisnici z vsemi sredstvi. Bistveno pri tovrstnih zavezništvih je, da nihče od članov ne ve, ali se bo dogodek, ki bo aktiviral 5. člen, pojavil, zato je za tovrstno zavezništvo značilna tudi neka stopnja negotovosti. Sicer pa so zelo pomembne mirnodobne dejavnosti. Osredotočajo se na posvetovanja o politično-varnostnih zadevah (elementi antante) in na razvoj obrambnega delovanja, saj pospešujejo transparentnost obrambnega načrtovanja, demokratični nadzor nad oboroženimi silami, sodelovanje v mirovni silah (s tem uvajajo elemente kolektivne varnosti), skupno usposabljanje in načrtovanje ter izmenjavo informacij. Vojaškega vidika nacionalne varnosti zveza

NATO ne obravnava le kot odvrčanje ali bojno pripravljenost, pač pa predvsem v smislu razvoja obrambnega področja, zato je naša najbolj primerna možnost za zagotavljanje zunanjega vojaškega vidika nacionalne varnosti. Aktivnosti, ki se danes odvijajo v okviru ANČ, so usmerjene prav v razvoj, saj pod okriljem NATOVIH programov potekajo dejavnosti prestrukturiranja SV. Izboljševanje kadrovske strukture in načrtovanja obrambnih izdatkov se denimo prilagaja realnim potrebam. Ostale opcije, ki jih naša država ima, so slabše, ker nobena ne ponuja varnosti in razvoja vojaško-obrambnega področja hkrati.

Nevtralnost ne olajšuje mednarodnega sodelovanja, pač pa ga zavira. Prav tako nevtralnost ne pomeni, da lahko obrambni resor odmislimo. Nevtralnost je vedno status, za katerega mora neka država jamčiti, in na mestu je vprašanje glede na koga/kaj bi želeli biti nevtralni. RS se sooča z identitetnim in varnostnim deficitom, njen interes je čim bolj aktivno mednarodno varnostno sodelovanje, nevtralnost pa je status, ki ga morajo nevtralne države pravno zelo »raztegovati«, da bi se lahko pridružile mednarodnemu varnostnemu sodelovanju ali da vsaj ne bi delovale disfunkcionalno. S članstvom v zvezi NATO je tudi močno povezana uspešnost v mirovnih operacijah in operacijah v podporo miru, saj je praksa v bivši Jugoslaviji pokazala, da so skupno urjenje in standardizacija delovanja dejavniki, ki vplivajo na boljše izvrševanje nalog v mirovnih operacijah oziroma operacijah v podporo miru. Tradicionalne udeleženke mirovnih operacij in operacij v podporo miru (Finska in Švica denimo) izpostavljajo mnoge probleme zaradi nečlanstva v NATU - omejen dostop do informacij, omejene možnosti vplivanja ter nekatere povsem tehnične probleme.

Zakaj so v slovenskem javnem mnenju glede vstopa v zvezo NATO prisotna taka nihanja, je zapleteno vprašanje. Prav gotovo pa je začetni, približno 60 odstotni konsenz bil osnovan na emocionalni ravni. Morda že leta trajajoče neprimerno informiranje, zasičenost medijskega prostora z besedno zvezo »Slovenija in NATO«, hkrati pa neprimerno tolmačenje prave narave zveze NATO in utemeljevanje vstopa v zvezo NATO z iracionalnimi argumenti (oddaljil bi državo od Balkana, vplival bi na mednarodni organizirani kriminal), so gotovo pripomogli k upadanju podpore.

Zagotovo bo potrebno še razlagati (informiranje javnosti je proces, in ne enkratno dejanje), kaj pomenijo »nižji stroški na daljši rok«, kaj so resnični stroški vstopa v NATO in kaj konkretne koristi, tako na varnostno-obrambnem področju kot tudi na gospodarskem in znanstvenem področju. Nenazadnje bo potrebno opozoriti tudi na

morebitne negativne plati, saj so konkretna vloga in konkretne obveznosti države v zavezništvu navadno odvisne tudi od komplementarnih sporazumov, česar pa teorija ali analiza lastnosti vojaško-političnega zavezništva seveda ne more razložiti. Predvsem pa bo potrebno povedati, kako pomembno je, da se obrambno področje razvija (finančno, kadrovsko, tehnično, z izmenjavo informacij in s sodelovanjem z drugimi državami) in kako pomembna je demokratizacija slovenske varnostne politike.

8. SEZNAM VIROV

KNJIGE

1. Benko, Vlado (1997): *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
2. Berdal, Mats R. (1993): *Whither UN peacekeeping? Analysis of the Changing Military Requirements of UN Peacekeeping with Proposals for its Enhancement*. London: The Institute for Strategic Studies.
3. Evans, Graham in Newnham, Jeffrey (1998): *The Penguin Dictionary of International Relations*. London, New York, Victoria, Ontario, Auckland: Penguin Books.
4. Grizold, Anton (1999a): *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.
5. Grizold, Anton (1999b): *Evropska varnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. Grizold, Anton in Ferfila, Bogomil (2000): *Varnostne politike velesil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

7. Holsti, R. Ole in Hopmann, P. Terrence in Sullivan, D. John (1973): *Unity and Disintegration in International Alliances: Comparative Studies*. New York, London, Sydney, Tokio: A Wiley-Interscience Publication.
8. Jakobson, Max (1993): *The United Nations in the 1990's: A Second Chance*. London: Brassey's.
9. Jogan, Savin (1997): *Mednarodno vojno (humanitarno) pravo*. Ljubljana: Uprava za razvoj MORS.
10. Malešič, Marjan (2000a): *Peace Support Operations, Mass Media, and the Public in Former Yugoslavia*. Stockholm: Styrelsen för Psykologiskt Försvar.
11. Malešič, Marjan (2000b): *Slovenian Security Policy and NATO*. Groningen: The Centre for European Security Studies.
12. Plano C, Jack in Olton, Roy (1988): *The International Relations Dictionary*. Santa Barbara, California, Oxford: Western Michigan University.
13. Prezelj, Iztok (2000): *Varnost sodobne družbe kot večdimenzionalni pojav (oblikovanje metodološkega modela proučevanja ogrožanja varnosti)*. Magistrsko delo, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
14. Russett, Bruce in Starr, Harvey (1996): *Svetovna politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

ZNANSTVENI IN STROKOVNI ČLANKI

15. Bergsmann, Stefan (2001): The Concept of Military Alliance. V Reiter, Erich, Gärtner, Heinz (ur.): *Small States and Alliances*, 25-37. Heidelberg, New York: Physica Verlag.
16. Borchert, Heiko (2001): Switzerland and Europe's Security Architecture: The Rocky Road from Isolation to Cooperation. V Reiter, Erich, Gärtner, Heinz (ur.): *Small States and Alliances*, 161-182. Heidelberg, New York: Physica Verlag.
17. Bučar, Bojko (1998): Evropeizacija slovenske zunanje varnostne politike. (Ne)prepričljivost interesa za vstop v NATO. V *Evropeizacija slovenske politike*, 51-60. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
18. Christensen, Aage Svend (2001): The Danish Experience in NATO, 1949-1999. V Reiter, Erich, Gärtner, Heinz (ur.): *Small States and Alliances*, 89-100. Heidelberg, New York: Physica Verlag.

19. Durell-Young, Thomas (1996): Širjenje zveze NATO, partnerstvo za mir in Slovenija. V Vegič, Vinko (ur.): *Evropska varnost: interesi, procesi, institucije*, 71-80. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Uprava za razvoj, Center za strateške študije.
20. Griffin, Michelle (1999): Blue Helmet Blues. Assesing the Trend Towards »Subcontracting« UN Peace Operations. *Security Dialogue* 30(1), 43-60.
21. Grizold, Anton (1992): Oblikovanje slovenske nacionalne varnosti. V Grizold, Anton (ur.): *Razpotja nacionalne varnosti*, 59-93. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
22. Grizold, Anton (1996): Varnost malih držav v okviru novega evropskega varnostnega okolja. V Kramberger, Anton (ur.): *Slovenska država, družba in javnost*, 65-74. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
23. Grizold, Anton (1998): Slovenska nacionalna varnost v novem evropskem varnostnem okolju. V *Evropeizacija slovenske politike*, 61-71. Ljubljana: Slovensko politološko društvo.
24. Grizold, Anton in Prezelj, Iztok (2000): Public Opinion and the National Security of Slovenia. V Malešič, Marjan (ur.): *International Security, Mass Media and Public Opinion*, 149-165. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Grizold, Anton in Vegič, Vinko (2001): Small States and Alliances: The Case of Slovenia. V Reiter, Erich, Gärtner, Heinz (ur.): *Small States and Alliances*, 145-159. Heidelberg, New York: Physica Verlag.
26. Jelušič, Ljubica (1999): Slovenian Understanding of the Post-Cold-War Peace Dividend. V Jelušič, Ljubica, Selby, John (ur.): *Defence Reconstructing and Conversion*, 199-211. Brussels: European Commission.
27. Jelušič, Ljubica (2001): Mirovne operacije - prostor izmenjave izkušenj Slovenske vojske in slovenske policije. V Pagon, Milan (ur.): *Dnevi varstvoslovja, II. del*, 787-793. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
28. Knudsen, F. Olav (1996): Introduction. V Bauwens, Werner, Clesse, Armand in Knudsen, F. Olav (ur.): *Small States and the Security Challenge in the New Europe*, xv-xxiii. London, Washington: Brassey's.
29. Krause, Volker in Singer, J. David (2001): Minor Powers, Alliances and Armed Conflict: Some Preliminary Patterns. V Reiter, Erich, Gärtner, Heinz (ur.): *Small States and Alliances*, 15-23. Heidelberg, New York: Physica Verlag.
30. Kusovac, Zoran (2001): Post-Conflict Policing in the Balkans - Problems, Approaches and the Need for a Specialised International Force. V *Security at the Fault Line: Security in Central and Southeastern Europe, 9th Partnership for Peace*

International Research Seminar, 61-74. Rome: NATO Defense College Seminar, Report Series No 11.

31. Lassinantti, Gunnar (2001): Small States and Alliances - A Swedish Perspective. V Reiter, Erich, Gärtner, Heinz (ur.): *Small States and Alliances*, 101-111. Heidelberg, New York: Physica Verlag.

32. Malešič, Marjan (1999): Slovenian Security - A Transition Process. V Jelušič, Ljubica, Selby, John (ur.): *Defence Reconstructing and Conversion*, 183-198. Brussels: European Commission.

33. Masten, Robert (2002): Socialno-psihološki vidik mirovnih operacij: družbene okoliščine, prilagoditev nanje in motivacija.
http://www.mo-rs.si/mors/pdf/2002/bilten_sv_4-1_02.pdf (11. 06. 2002).

34. McCarthy, A. Patrick (2000): Building a Reliable Rapid-Reaction Capability for the United Nations. *International Peacekeeping* 7(2), 139-154.

35. Morrow, D. James (1991) Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances. *American Journal of Political Science* 35(4), 904-933.

36. Mosser, W. Michael (2001): Engineering Influence: The Subtle Power of Small States in the CSCE/OSCE. V Reiter, Erich, Gärtner, Heinz (ur.): *Small States and Alliances*, 63-84. Heidelberg, New York: Physica Verlag.

37. Möttölä, Kari (2001): Finland, the European Union and NATO - Implications for Security and Defence. V Reiter, Erich, Gärtner, Heinz (ur.): *Small States and Alliances*, 113-144. Heidelberg, New York: Physica Verlag.

38. Nobile, Mario (1988): Pojam sigurnosti u terminologiji međunarodnih odnosa. *Politička misao* XXV(4), 69-80.

39. Prezelj, Iztok (2001a): Vojaško ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti po koncu hladne vojne. *Teorija in praksa* 38(5), 848-860.

40. Prezelj, Iztok (2001b): Nacionalna Sigurnost Republike Slovenije između pridružavanja NATO-u i nemirnog jugoistoka Evrope. *Međunarodne studije* 11(4).

41. Schmidl, A. Erwin (2001): Small States and International Operations. V Reiter, Erich, Gärtner, Heinz (ur.): *Small States and Alliances*, 85-88. Heidelberg, New York: Physica Verlag.

42. Vegič, Vinko (1999): Zavezništva in male države. *Teorija in praksa* 36(6), 999-1013.

43. Vidrih, Gorazd (1995): Individualni partnerski program Slovenije v okviru Partnerstva za mir. V Kotnik, Igor (ur.): *Slovenija in NATO*, 27-31. Ljubljana: Združenje Atlantski svet.

44. Vreg, France (1992): Slovenska varnostna (ne)kultura in Evropa. *Teorija in praksa* 29(11-12), 1151-1154.
45. Weitsman, A. Patricia (1997): Intimate Enemies. The Politics of Peacetime Alliances. *Security Studies* 7(1), 156-192.
46. Wiberg, Håkan (1996): Security Problems of Small Nations. V Bauwens, Werner, Clesse, Armand in Knudsen, F. Olav (ur.): *Small States and the Security Challenge in the New Europe*, 21-41. London, Washington: Brassey's.

PUBLICISTIČNI VIRI

47. Bebler, Anton (2000): Izpolnjujemo že pomembne zahteve za sprejem v zvezo NATO. *Revija Obramba* 34(2), 4-6, 19.
48. Bric, Roman (1999): Domov so se vrnili živi in zdravi. *Slovenska vojska* VII(188), 10-11.
49. Cek, Danijel (2000): Zanimivo šele postaja. *Slovenska vojska* VIII(1), 11.
50. Deželak, Janko (2002): Finančni vidik članstva v NATU.
http://www.mo-rs.si/mors/pdf/sv02_5.pdf (29. 05. 2002).
51. Grizold, Anton (2002): Stroški vključevanja v NATO so znani.
http://www.mo-rs.si/mors/pdf/sv02_10.pdf (29. 05. 2002).
52. Grizold, Anton (2001): Dosedanjim razpravam o Slovenski vojski in vključevanju Slovenije v NATO ob rob.
http://www.mo-rs.si/mors/slo_iso/tekstsoj_24082001.htm (2. 09. 2001).
53. Grmek, Meta (2001): Tudi majhni so učinkoviti.
http://www.mo-rs.si/mors/pdf/sv01_13.pdf (29. 05. 2002).
54. Grmek, Meta (2002): O velikosti kontingenta SV za BiH ta mesec.
http://www.mo-rs.si/mors/pdf/sv02_1.pdf (29. 05. 2002).
55. Groff, Dean (2000): Na misiji Joint Forge v BiH. *Slovenska vojska* VIII(8), 20.
56. Kalič, Franc (2000): V navzkrižnem ognju. *Slovenska vojska* VIII(3), 10-11.
57. Kuntarič, Bojan (1998a): Brez nepredvidenih dogodkov. *Slovenska vojska* VI(164), 10-11.

58. Kuntarič, Bojan (1998b): Ne orožje, ampak oči in pamet. *Slovenska vojska* VI(173), 21.
59. Kuntarič, Bojan (1998c): Če te udarijo po licu, jim nastavi še drugega. *Slovenska vojska* VI(166), 7.
60. Kuntarič, Bojan (1999): Pred odhodom dobili bojno zastavo. *Slovenska vojska* VII(177), 8-9.
61. Kuntarič, Bojan (2000): Častniki SV so odšli na Kosovo. *Slovenska vojska* VIII(1), 7.
62. Logar, Miha (2000): Menjava v Prištini in Skopju. *Slovenska vojska* VIII(12), 5.
63. Mekina, Igor (2001a): Kamor gre bik, gre tudi štrik. Zakaj nas naši politiki silijo v NATO. *Mladina* (47), 23-26.
64. Mekina, Igor (2001b): Šminkerska obramba. *Mladina* (29), 22-24.
65. Mekina, Igor (2002): Več za vojsko. Dr. Igor Kotnik Dvojmoč, državni podsekretar na Ministrstvu za obrambo in svetovalec obrambnega ministra dr. Antona Grizolda, o preoblikovanju slovenskih oboroženih sil. *Mladina* (18), 31.
66. Novak, Tadej (2001): Častniki SV v Makedoniji.
http://www.mo-rs.si/mors/pdf/sv01_9a.pdf (29. 05. 2002).
67. Pišlar, Marko (2000): Slovenska saniteta rešuje življenja. *Slovenska vojska* VIII(8), 21.
68. Pišlar, Marko (2001): Med vojaki na Kosovu ni preplaha.
http://www.mo-rs.si/mors/pdf/sv01_2.pdf (29. 05. 2002).
69. Pišlar, Marko (2001a): Že drugič v Sarajevu. *Slovenska vojska* IX(1), 14-15.
70. Pišlar, Marko (2001b): Naši častniki niso v nevarnosti. *Slovenska vojska* IX(1), 7.
71. Pungeršek, Janez (2000): Slovenska karavana v KFORJU. *Slovenska vojska* VIII(4), 8-9.
72. Vadnjal, Mateja (2001): Na Cipru smo se veliko naučili.
http://mo-rs.si/mors/pdf/sv01_11.pdf (29. 05. 2002).
73. Vegič, Vinko (1994): Mirovne operacije pred novimi izzivi. *Revija obramba* 26(5), 11-14.
74. Venturini-Umek, Andreja (2002): Nato in znanost.
http://www.mo-rs.si/mors/pdf/sv02_10.pdf (29. 05. 2002).

75. Visinski, Tomaž in Kuntarič, Bojan (1999): V službi miru že drugi kontingent. *Slovenska vojska* VII(195), 15.

76. Visinski, Tomo (2001): Sir Robertson pohvalil naše pilote. http://www.mo-rs.si/mors/pdf/sv01_13.pdf (29. 05. 2002).

77. Žabkar, Anton (1992): Od vojn do miru z mirovnimi silami Združenih narodov. *Revija obramba* 24(1), 4-11.

78. Žerdin H, Ali (2001): Natomanijak. Shizofrena pot v NATO. *Mladina* (34), 18-20.

DOKUMENTI

79. Letni nacionalni program Republike Slovenije za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo v NATU 2000-2001 (povzetek).

http://www.mo-rs.si/mors/slo_win/map2kslo.htm (7. 02. 2001).

80. Nacionalna strategija Republike Slovenije za vstop v NATO.

http://www.mo-rs.si/mors/slo_iso/dokument/stratslo.iso (2. 03. 1999).

81. Povzetek 2. in 3. poglavja letnega programa RS za izvajanje Akcijskega načrta za članstvo v NATU. II. Obrambno-vojaške zadeve.

http://www.mo-rs.si/mors/slo_iso/anc_slo.htm (11. 11. 2001).

82. Resolucija o izhodiščih nacionalne varnosti Republike Slovenije (1993). Uradni list Republike Slovenije, št. 71.

83. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (2001).

<http://www.2.gov.si:8000/zak/Akt.../c12565e2005e8311c1256a7d00335dc1?OpenDocument> (13. 07. 2001).

84. The Alliance's Strategic Concept. 1999.

<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm> (9. 03. 2002).

85. The General Framework Agreement: Annex 10.

http://ohr.int/dpa/default.asp?content_id=366 (22. 03. 2002).

86. The North Atlantic Treaty, Washington D. C. - 4. April 1949.

<http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm> (25. 05. 2002).

OSTALO

87. Akcijski načrt za članstvo v NATU.
http://www.mo-rs.si/mors/slo_iso/slo_nato7.htm (13. 07. 2001).
88. Ghali, B. Butros (1992): An Agenda for Peace. Preventive Diplomacy, Peacemaking, Peace-keeping.
<http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html> (16. 05. 2002).
89. Ghali, B. Butros (1995): Supplement to an Agenda for Peace: Position Paper of the Secretary-General on the Occasion of the Fiftieth Anniversary of the United Nations.
<http://www.un.org/Docs/SG/agsupp.html> (17. 05. 2002).
90. VI. Challenges to Implementation.
http://www.un.org/peace/reports/peace_operations/docs/part6.htm (17. 05. 2002).
91. CIA Factbook. Index. Slovenia.
<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/index.html> (19. 06. 2002).
92. CIA Factbook 2001. Transnational Issues.
<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/si.html> (19. 06. 2002).
93. Country Ratings Press Freedom Worldwide. January 1, 2000. Slovenia.
<http://www.freedomhouse.org/pfs2000/reports.html> (20. 06. 2002).
94. Country Reports on Human Rights Practices - 2001. Slovenia.
<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2001/eur/8341.htm> (19. 06. 2002).
95. Četa Slovenske vojske pripravljena za operacijo v podporo miru.
http://www.mo-rs.si/mors/tekstsoj_30042002.htm (25. 05. 2002).
96. Dosežki Washingtonskega vrha.
http://www.mo-rs.si/mors/slo_iso/slo_nato6htm (17. 10. 2001).
97. EAPC.
http://www.mo-rs.si/mors/slo_nato5.htm (15. 03. 2002).
98. Europa 2001. Übersicht: Konflikte in Europa 2001.
http://www.hiik.de/konfliktbarometer/europa_2001.htm (20. 06. 2002).
99. Foreign Investment Boom in Transition Economies Will Withstand Global Slowdown.
<http://www.worldbank.org/transitionnewsletter/octnovdec01/pgs52-54.htm> (3. 07. 2002).
100. General Information.
<http://www.ohr.int/ohr-info/gen-info/> (22. 03. 2002).
101. History of the NATO-led Stabilisation Force (SFOR) in Bosnia and Herzegovina.
<http://www.nato.int/sfor/docu/d981116a.htm> (19. 03. 2002).

102. International Narcotics Control Strategy Report - 2001. Slovenia.
<http://www.state.gov/g/inl/rls/nrcrpt/2001/rpt/8484.htm> (20. 06. 2002).
103. Javnomenjske raziskave - Podpora javnosti približevanju Republike Slovenije NATU (Politbarometer o NATU).
<http://nato.gov.si/slo/tema-meseca/javno-mnenje.html> (27. 11. 2001).
104. KFOR Contingent: Lithuania.
<http://www.nato.int/kfor/kfor/nations/lithuania.htm> (23. 03. 2002).
105. KFOR Contingent: Slovakia.
<http://www.nato.int/kfor/kfor/nations/slovakia.htm> (23. 03. 2002).
106. KFOR Contingent: Slovenia.
<http://www.nato.int/kfor/kfor/nations/slovenia.htm> (23. 03. 2002).
107. KFOR Contingent: Switzerland.
<http://www.nato.int/kfor/kfor/nations/switzerland.htm> (23. 03. 2002).
108. KFOR Objectives.
<http://www.nato.int/kfor/kfor/objectives.htm> (19. 03. 2002).
109. Kronologija slovenskega včlanjevanja v NATO.
<http://nato.gov.si/slo/tema-meseca/kronologija.html> (27. 11. 2001).
110. Malešič, Marjan in Bebler, Anton in Jelušič, Ljubica in Vegič, Vinko in Garb, Maja in Prezelj, Iztok in Prebilič, Vladimir in Kopač, Erik in Svete, Uroš in Grizold, Anton in Dvojmoč Kotnik, Igor in Lubi, Darko (2002): Javnomenjska raziskava: Nacionalna in mednarodna varnost. Gradivo za novinarsko konferenco. Fakulteta za družbene vede: Ljubljana.
111. Maj 2002. Podpora vključevanja Slovenije v NATO.
<http://nato.gov.si/slo/javno-mnenje/podatki-politbarometer/2002-05.pdf> (2. 06. 2002).
112. Marec 2002. Podpora vključevanja Slovenije v NATO.
<http://nato.gov.si/slo/javno-mnenje/podatki-politbarometer/2002-03.pdf> (2. 06. 2002).
113. Middle East. Facts and Figures.
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/untso/untsoF.htm> (20. 03. 2002).
114. Middle East - UNTSO Background.
<http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/untso/untsoB.htm> (20. 03. 2002).
115. Nations contributing to KFOR.
<http://www.nato.int/kfor/kfor/nations/default.htm> (23. 03. 2002).
116. NATO's Role in Relation to the Conflict in Kosovo.

<http://www.nato.int/kosovo/history.htm> (19. 03. 2002).

117. Operacije v podporo miru v katerih Slovenska vojska trenutno sodeluje.
<http://nato.gov.si/slo/mednarodno-sodelovanje/sodelovanje/sodelovanje-sedanost/> (22. 02. 2002).

118. Operation Joint Guardian Mission.
<http://www.afsouth.nato.int/operations/kfor/kfor2.htm> (19. 03. 2002).

119. Partnerstvo za mir. Razširjeno in bolj operativno partnerstvo.
http://www.mo-rs.si/mors/slo_nato4.htm (15. 03. 2002).

120. Patterns of Global Terrorism - 2001. International Terrorist Incidents by Country.
<http://www.state.gov/s/ct/rls/pgtrpt/2001/html/10344.htm> (20. 06. 2002).

121. Podatki iz raziskave Politbarometer po letih.
<http://nato.gov.si/slo/tema-meseca/odnos-slovencev-do-nata/podatki-politbarometer/>
(12. 04. 2002).

122. Pogosta vprašanja.
<http://nato.gov.si/slo/faq/pogosto-01/> (15. 02. 2002).

123. Search: Slovenia.
<http://cf.heritage.org/index/indexoffreedom.cfm> (19. 06. 2002).

124. SFOR Mission.
<http://www.nato.int/sfor/organisation/mission.htm> (19. 03. 2002).

125. SFOR Organisation.
<http://www.nato.int/sfor/organisation/sfororg.htm> (19. 03. 2002).

126. Slovenska vojaška opazovalca na Golanski planoti in v Južnem Libanonu.
http://www.mo-rs.si/mors/tekstsoj_27032002.htm (2. 06. 2002).

127. Sodelovanje Slovenije v operacijah v podporo miru pod okriljem zveze Nato.
http://www.mo-rs.si/mors/slo_iso/oper_nato.htm (17. 10. 2001).

128. Spremembe in dopolnitve sistema popolnjenja Slovenske vojske.
<http://www.mo-rs.si/mors/tiskovn20052002.htm> (25. 05. 2002).

129. Table of Countries: Comparative Measures of Freedom. Slovenia.
<http://www.freedomhouse.org/research/freeworld/2001/table1.htm> (20. 06. 2002).